

KOMÁROMI JÁNOS

AZ
ELVÁLT FELESÉG

A
GENIUS KÖNYVKIADÓ RT. KIADÁSA
BUDAPEST

Copyright by Genius, Budapest.

Kunossy rt Budapest.

I.

Egy késő-októberi éjszakán egyedül szálltam fel a személyvonatra, melynek az Alföld felé kellett indulnia. Úgy tizenegy óra körül.

Amikor — apró táskával a kezemben — elhaladtam volna a fülkék során, üresen találtam a kocsit. Csupán az utolsó-előtti szakaszban bukkantam rá egy fiatal párra. A fiú lehetett közel a harminchoz, a leány alig húsz. Jeggyűrűt viseltek mindketten s minden pillanatban szerelmes szemmel néztek össze. Valószínű volt, hogy a leány vidékre ment valakihez, a nagyanyjához talán, akit a nyár óta nem látott és mivel más kísérő nem akadt, a szülők kénytelenek voltak beletörödni, hogy a vőlegény menjen vele s viselje gondját a hosszú úton. Most itt ültek, szorosan egymás mellett.

Rajtuk kívül senkit nem találtam sem a folyosón, sem a fülkében. Egy pillantást vettem még reájuk s benyitottam a legutolsó szakaszba. Ott aztán elhelyezkedtem úgy-ahogy.

Szeretek vonaton menni egymagamban s különösen így késő őszen. A kormos felhők tömkelege alól nem gágoknak már le a vadludak sem, pásztorok és szegénylegények melegebb mellé húzódtak a Hortobágyon s mialatt ismeretlen irányba zakatol velünk a vonat és a fülke mennyezetén a homályon csak alig bír átverni az olajmécs, a magános utas végigdől a fülke heverőjén, ám aludni nem tud, mert régi emlékei zsongják körül, amelyektől elnehezül a szíve.

Megy a vonat, megy az éjszakában, megáll valamely ismeretlen állomáson, valaki elkiáltja odalent az állomás nevét, akkor hosszút sikít a mozdony, megdöccen a vonat és visz-visz tovább, az ismeretlenbe. Mi pedig fekszünk a fülke heverőjén s arról álmodozunk, hogy talán már a legközelebbi héten teljesedni fognak rég-takargatott vágyaink.

Most is egyedül voltam.

Alig két-három perc lehetett az indulásig, mikor egy fiatalember pattant föl a kocsinkba, végigment a folyosón, bekukkantott valamennyi fülkébe, később visszafelé jött s megállt, pontosan az én szakaszom ajtaja előtt. De nem lépett be, hanem háttal fordult az ajtónak s nadrágzsebre vágott két kézzel kihívón tekintett ki a kocsi ablakán.

Szemügyre vettem.

Nem volt még több huszonhat esztendősnél, kalap nélkül szállt föl, sportruha feszült rajta s jóképűen, kissé szemtelenül nézett el maga körül a világban. Mint az olyan fiatalember, aki előbb lányos-házban talált elmulatni keveset valamelyik pesti családnál, ahol alighanem megtetszett neki a ház kisasszonya és most azt hitte magáról, hogy övé a világ. Jólesett látni ezt a kihívó tartású fiatal legényt.

A vonat hosszút visított váratlanul, a mozdony rántott rajta egyet, a kocsik egymáshoz verődtek s megindultak lassú döcögéssel. A lokomotivnak Kecskemét irányába kellett átfúrnia magát a sötétségben.

Abban a pillanatban a fiatalember dúdolni kezdett a folyosón. Fesztelenül, nem törődve senkivel és semmivel, a kerekék ritmusára:

*Semmi babám, semmi,
Így kell annak lenni,
Mindenféle szerelemnek
Sef, vége szokott lenni...*

Attól fogva ezt a dalocskát fújta egyvégben, csaknem hajnalig, mialatt a vonatban zsongó fejjel álmodozott a kevés utasnép.

Egy darabig odafigyeltem reá s magamban megirigyeltem imponáló fesztelenségét. Később, két-három szünetre, kiléptem a folyosóra: a fiatalember meg sem mozdult, mikor a háta megett csúsztam el. Nem volt kíváncsi senkire, ahelyett zavartalanul s diszkrét félhangon biztatta a rózsáját, hogy törődjön bele, mert válással végződik minden szerelem. Ezen már nem lehet segíteni.

Végighaladtam még egyszer a folyosón, hogy nem álaíók-e valaki ismerőst? Ilyen árva éjszakában, amikor aludni úgysem tudunk, jólesik elbeszélgetni egy megértő útitárssal. Régi dolgokról persze, amelyekről továbbtávolodunk minden elszálló nappal. De végig-végig üres volt a kocsi. A jegyesek, a szélső-előtti szakaszban, még mindig mosolyogtak egymásra. A vőlegény cigarettára gyújtott éppen s tárcáját oda-tartotta a menyasszony elé, aki elfintorította kedvesen a száját. Hallottam félíg, amint tiltakozva tette hozzá:

—Nem szabad... Nem illik..,

—De ha én akarom! — erősködött a vőlegény.

—A leány a fejét rázta:

— Nem! Nem!

Azalatt pedig már vagy tizenötödször ismételte ugyanazt a kis dalt a kihívó tartású fiatalember, aki egy fülkével odébb állt a folyosón.

—Visszamentem a szakaszomba s másodszor is végigdültem a kocsi párnákon. Hanyattfeküdtem, az alig-sercegő mécsesre bámultam föl, de nem voltak gondolataim.

A vonat lassítani kezdett s néhány pillanatra megállt. A kőbányai alsópályaudvaron lehettünk.

A külső ajtót, mely legközelebb esett a fülkéhez, egyszerre csak fölvágta valaki s pillanattal később

egy fiatalabb ember tűnt fel a folyosón. Nem keresgélte sokat, ahelyett egyenesen a szakaszomba lépett be s ami ma már csaknem ismeretlen fogalom együvésszorult idegenek között, üdvözölt:

—Jóestét!

—Adjonisten! — s félig fölemelkedtem a helyemről.

Ismeretlen útítársam udvariaskodva intett:

—Tessék csak, kérem, abszolút kényelemben maradni! Különben bocsánat, — tette hozzá enyhe zavarral, — nem is kérdeztem, nem leszek-e alkalmatlan? A világért sem akarok a terhére lenni senkinek...

—Ó kérem, kérem, — mondtam mentegetődzve, — szó sincs róla.

A közepes-termetnél jóval magasabb, választékosan öltözött, izmos embernek tetszett. Mert a súlyos utazótáskáját félkézzel lökte föl a fülke poggyásztartójába. Úgy szemre nem igen volt még több harmincnégy esztendősnél, igen rokonszenves, borotvált arccal, apróra-nyírt fejjel. Gondoltam, hogy mellesleg vagy atléta lesz, vagy valami olyan a foglalkozása, amely velejár a férfiasabb tulajdonságokkal.

A poggyásztartó hálójára tette föl a puha kalapját, leült szemközt s cigarettára gyújtott. Majd a döcögésnek-lendült vonatból kitekintett félpillanatra az ablakon, hol árnyékok borzongtak a hűvös setétben s aztán visszanézett reám. S váratlanul azt kérdezte a világ legtermészetesebb hangján:

—Messzire utazik?

—A Tiszántúlra, — mondtam neki készségesen. — Félegyházán át kell majd szállnom s onnét keletnek megyek tovább, egy nyugodt városkába. Van ott egy barátom, aki hónapok óta sürget már, hogy látogassam meg visszavonultságában. Igen magánosan él, mert az utolsó tizenöt év tapasztalatai annyira elkeserítették, hogy valósággal fakir-életre adta magát. Különben magam is egyedül szoktam utazni jórészt...

Az ismeretlen útitárs közbebolintott:

— Ma sok ember érzi magát elhagyottnak. Nem tartottam illőnek a faggatódzást, ő pedig nem folytatta. Mindössze annyit kérdeztem, inkább megszokásból:

— És ön meddig utazik?

— Én, uram, — és tenyerét végighúzta apró-nyirt haján. — Magam sem tudom. Egyszerre fölfigyeltem.

Mert megütött a gyanú, hogy ismét egy olyan útitárs vetődött elé, akinek érdekes mondanivalója akad esetleg a számomra. Az ismeretlen ember pillanatra maga elé nézett, aztán egy dunatiszaközi város nevét említette meg olyannak, ahol ki fog szállni. Nem lehetetlen azonban, hogy az állomáson gondol majd egyet s a hajnali vonattal visszautazik Budapestnek.

— Mert igen sehogysem vagyok én, uram, — tette hozzá egy felszakadt sóhajtással.

Értetlen arccal nézhettem reá. Mert sejtelmem nem volt, mire célozhat. Ezt észrevehette rajtam ő is, tehát megjegyezte, mintegy felvilágosításul:

— Tudniillik válófélben lennék az én egyetlen kis feleségemtől. Azazhogy a pert még egyikünk sem kezdte meg, ahelyett mindegyikünk a másik lépésére vár remegve. KülönÖs-egy história ez, uram!

Hirtelen fölemelkedtem az ülésben, kezet nyújtottam neki s bemutatkoztam, ő is megmondta a nevét, miután megjegyezte, hogy tudja, ki vagyok. Majd így szólt:

—Ha érdekli, szívesen elmondom, miről van szó. Hosszú az éjszaka s négy óráam van a megérkezésig. Addig a végére jutok talán.

—Szívesen hallgatom, — feleltem némi elfogódottsággal, — s hálás vagyok érte. Legalább nem unatkozik az ember a csiga-uton s olyan történetnek lehetek fültanúja esetleg, amelyet érdemes lész föl-jegyezni mások okulására...

— Mindenesetre, uram, — bólintott rá fölcillant szemmel. — Az én történetem, úgy gondolom, legrosszabb esetben is tanulságos. Ezt a tanulságot körülbelül így lehetne kivonatolni: »Miért élnek boldogtalanul a mai fiatal házaspárok?«

Önkénytelenül a heverőre dűltünk le mind a ketten. A behúzott ajtó előtt még mindig ott állt a kihívó magatartású fiatalember, zsebremélyesztett kézzel, kalap nélkül, hányivetin s még mindig ugyanazt a dalocskát dúdolta annyi önérzettel, hogy szinte sértette az embert.

Miután elhelyezkedtünk s cigarettára gyújtottunk, útitársam beszélni kezdett.

II.

Legelején kezdem: a tavalyi június hónappal.

Tavaly júniusban, valamivel pünkösd után, Pápa felől jöttem az esti gyorsvonattal Budapest felé. Rokoni látogatóban jártam ja Dunántúl egy falujában s éppen azon voltam, hogy új állásomat fogom betölteni.

Hogy azonban mindent megérthessen, alapos kitérőt kell tennem.

Vagy másfél évvel előbb segédtiszt voltam még az egyik dunántúli uradalomban. De mert nem tudtam összeférni a tisztartóval, aki a kelleténél feltűnőbb mértékben hordta magasra az orrát, egy napon bucsut mondtam a kapufélfának. Meggondolatlanság volt pedig, mert abban az esztendőben olyan állapotok tomboltak Magyarországon, hogy leszerelt kapitányok, akik szemrebbenés nélkül rohanták meg valamikor a gorlicei orosz sáncokat s blúzuk balfele szinte leszakadt a kitüntetések súlya alatt, reménytelenül könyörögtek egy-egy utcaseprői állásért.

Othagytam hát a segédtisztséget s egyelőre hazamentem, Nógrád leghátsó zugába, amely betűszerint véve is az Isten háta mögé került. Szüleim nem éltek már s apró birtokunkon a húgom gazdálkodott, aki négyéves fiatalasszony ezidőszerint. Az édesanyámról reám-maradt birtokrészt nekiadtam egyszersmindenkorra: nekem más terveim voltak s a hús holdacs-kámmal úgysem kezdhettem volna sokat. Férijének is volt valamije s ketten összerakván a keveset, megéltek háborítatlanul, egymás szeretetében.

Itt húztam meg magamat, ebben a félreeső nógrádi sarokban. Egyelőre fogalmam nem volt, hol nézzek szerencsém után a hivataltkereső embereknek ebben a legszörnyűbb tülekedésében?

Mert az úgynevezett frontnemzedékhez tartozom, amelynél elriasztóbb jövőjű fiatalság nem akadt még egy másik, amióta csak emberek vannak a földön.

Engemet is felkapott az általános mozgósítás és attólfogva sodort a földi-fergeteg, mint falevelet a szél. Húszesztendős voltam, mikor a kishúgom könnyes szemmel virágozta fel a katonasípkámat és amire ordas-szívvel hazáigvergődtem megint, csaknem betöltöttem a huszonötöt s apám-anyám nem élt többet. Attólfogva éveket húztam ki a régi hajlékban a kis gazdaságban pepecselve s késő éjszakákon át a könyvek fölé görnyedve, mert a háború másodéves tanulmányaimból repített ki a csataterekre. Tanulgtam hát, hogy megszerezsem utólag, amit pótolnom igen keservesnek ígérkezett. Észrevétlenül túlestem valamennyi vizsgámon, de akkor még szörnyűbb probléma meredt elém: mihez kezdjek hát?

Mert az özönvíz óta nem élt még egy olyan szerencsétlen nemzedék, mint az a magyar, amelyik a világháborút verekedte végig. Amikor még mindennap ki kellett állni a halál elé, mindent nekik ígértek, ha békét kötünk egyszer: állást, nyugalmat, jobb sorsot. Amikor aztán összeroppant fölöttünk az ég, a legbrutálisabban vertek köztük szét. Régi hivatalukat (már akinek volt ilyen a háború előtt) olyanokkal töltötték be erre az időre, akik ötvenegy hónapon át szakszerűtlenül aszpirinnel táplálkoztak, hogy a legközelebbi sorozáson be ne rántsa őket valahogy a főorvos, azoknak pedig, akik elmaradt tanulmányaikkal kezdték volna továbbveszködni, semmi kilátásuk nem lehetett, hogy valami pizslicsár-állást kaparinthassanak maguk alá. Mert az öregek, kik a háború alatt belerekedtek a fiatalok tüzelésébe, hogy csak siesse-

nek ki és haljanak meg minél-előbb, görcsbemerülve kapaszkodtak pozíciókba s véd- és dacszövetségbe állva össze, az Istennek sem akartak tágitani! Pedig akkorára rég megérték a nyugdíjra, mert a szakálluk olyan zöld volt már, mint gorgonzola-sajtban a penész.

Jöttek azonban egyéb szörnyűségek is!

A régi ország négy sarkából a Dunatiszaközére szakadtak a menekültek, akik kenyeret kértek mind-mind. S ami ezután következett, olyan az, mintha az Apokalipsziszról olvasnánk. A menekülteket ugyanis, kiket »a nemzet gerince« becenéven illettek addig, a legkomiszabb meglepetés érte. Ez a nemzetréteg fiait a háborúnak, kis tőkéjét a hadikölcsönnek dobta oda. Miután vére és pénze nem volt többet, az országot megszállt új urak forgatták ki őket családi fészkeikből s ez a szerencsétlen magyar középosztály ekkor a megmaradt magyar területekre indult el vándorbotjával s azzal a szentséges naivsággal, hogy itt legalább enni adnak neki. Hát adtak is neki olyat, mint a juhászlegény a füles fejére! Az akkori kormány úgy szétvágott köztük a B-listás bunkóval, hogy drasztikus élvezet volt látni. S ekkor olyan összevisszakaravánok kezdtek előzőlni a kis Magyarországot, hogy az ember szívdobogásba esett: mi lesz ebből? Leszerelt huszártisztek a ferdére-dült csizmájukban, B-listára hajított egykori hivatalnokok mandzsettaszerűen zörgő gallérjaikban, félig vagy sehogysem végzett diákok fenyegető magatartással koldultak házról-házra valamilyen alkalmaztatásért... Legijesztőbb, hogy ezek a karavánok ma is tartanak, sőt napról - napra nőnek... Az Isten tudja csak, mi lesz ebből egy napon?

Ilyen esztendők szálltak el körülöttem, mialatt a vizsgámmal bíbelődtem. Vége lett egyszer ennek is. És amire kaptam a gazdasz-oklevelet, arra sóhajtottam föl, hogy betöltöttem harmincadik esztendőmet.

Abban az időben történt, hogy húgom kezét megkérte egy fronttársam, a negyedik faluba való olyan kisbirtokos, amilyennek számítottam magam is. És ugyanakkor, valami csoda folytán, álláshoz jutottam az egyik dunántúli uradalomban.

Az esküvő után a kis birtok rámeső részét készséges szívvel engedtem át a hugocskámnak, aki legközelebb esett hozzám az egész világból. Aztán elbúcsúztam tőle, el újdonsült sógoromtól s egy reggelen vonatra ülve, nekivágtam az új életnek.

Két esztendeig sikerült kibírnom.

Említettem már előbb, hogy bármennyire megértő természetű ember vagyok is, nem tudtam kijönni a tisztartómmal. Ez a két esztendő különben sem tartozik mindahhoz, amit el akarok mondani a mai éjszakán.

Másfélévvel ezelőtt tehát újból visszakerültem a húgom házába. Ám ezúttal nem sokáig maradtam otthon.

Mert valami két hónap múlva Pesten jártam s ott összebotlottam véletlenül egy volt gazdasz-osztálytársammal, akinek Kecskeméten volt két tanyája, megfelelő birtokrésszel. A találkozás öröme beültünk az Emke-kávéházba s éjfélutánig maradtunk együtt. Volt miről beszélgetni mai hányódásunkban! Ezen az éjszakán előkerült persze az én dolgom is és a barátom, miután hirtelen elgondolkozott kissé, fölnézett reám s a vállamra csapott. Mint aki megtalálta az elképzelhető egyetlen megoldást:

—Megvan, pajtás!

—Mi van meg? — tekintettem reá értetlenül.

Barátom komolyan intézte hozzám a szót:

— Le fogsz jönni hozzánk, illetve egy városunkbeli birtokoshoz. Ép a minap panaszkodott nekem, hogy nem tud megfelelő fiatal úriembert kapni, akire nyugodtan rábízhatná gazdaságát, ömaga egyetemet végzett ur, de nem igen bibelődhetik a dolgokkal.

Semmi körülmények között sem ér reá...

—S miért nem ér rá?

—Azért, pajtás, mert valami nagy tudományos munkán töri a fejét esztendők óta. Úgy beszélnek mindenfelé, hogyha alapvető műve nyomtatásban jelenik meg egyszer, konsternációt fog kelteni s az összes tudósok olyat ugranak tőle, mint a szöcskék. Azt fogja bizonyítani benne, hogy a magyarok és a szumirok a legközelebbi atyafiak s ezzel a konklúziójával halomra dönt minden eddigi ellentétes okvetetlenkedést...

Megegyeztünk, hogy ő majd előkészíti utamat odalent s éjjél után azzal váltunk el, hogy: viszontlátásra önáluk!

S a barátom nem feledkezett meg rólam. Mert negyednapra levelet kaptam az állítólagos szumirkutató földbirtokostól. Nyomban válaszoltam s biztosítottam készséggel, hogyha én veszem át egyszer birtokán a vezetést, akár élete végéig is zavartalanul eltöprenghet a szumiroknak nemzetünkhöz való vérségi kapcsolatain. Két-három levélváltás következett még ezután s akkorára megegyeztünk nagyjából. Olyan világban, amikor nyugalmazott tábornokok karavánostul csaptak fel könyvügynököknek, nem válogathattam sokat.

Érkezésem időpontját is megírtam már neki, de mert addig öt napom maradt még, elhatároztam, hogy Pestről kiugrót csinállok s meglátogatom édesanyám nővérét, aki a Dunántúl lakott és akit a háború kitörése esztendejében láttam utoljára. És így történt, hogy négy nappal később, miután a közbeeső időt a nagynéném házában töltöttem el, a gyorsvonatra ültem föl Pápán.

Tavaly volt ez, egy júniusi estén.

A kocsiban egy olyan fülkébe találtam benyitani, amelyikben két nő ült mindössze. Az egyik az ajtó mellett hátradülve kényelmesen, lábait átvetve egy-

máson s illatos cigarettából füstkarikákat eregetett. Megállapítottam nyomban, hogy valami unatkozó grófkisasszony lehet, aki pártában tallált maradni. Ez azonban nem érinti érzékenyebben.

A másik leány az ablaknál ült. Első tekintetre sokkal fiatalabbnak látszott s a feltámasztott fülkeasztalka fölé hajolt kecsesen. Keresztretjvényt fejtett. Ahogy benyitottam, egy villanásra fölhajolt, átsiklott felettem a szürkés-kék szemével s újból a rejtvény fölé hajolt vissza. Azontúl nem is hederített reám.

Helyet foglaltam, szemközt vële. Es mivel a térdünk csáknem egymást érte, jól megfigyelhettem.

Csinos arca volt, kissé olyan szabálytalan, ami az első pillanatban rögtön lefogja a férfit. Takaros kontyba volt fölszedve a haja, kissé kivágott mellén ritkasép aranylánc s formás lakkcipő az apró lábán. Ei-elnéztem jóleső érzéssel s aközben megütött a gondolat: honnét jön így egymagában s ugyan hol fog kiszállni egyszer? Lehetett huszonnégy esztendő.

Ez a leány lett négy hónap múlva a feleségem.

A korosabb grófkisasszony (mert az lehetett csak!) Győrben kiszállt, miután előbb egy aranyozott-végű vastag cigarettára füstölt rá, példátlan fesztelenséggel. Ketten maradtunk a fülkében.

Rohant tovább a vonat s a leány még mindig nem nézett föl. Olykor-olykor mintha ideges remegés borzongatta volna meg s ilyenkor összeharapta keskeny száját. Egyszer aztán megszólalt...

Ez pedig így történt.

Elhagytuk már az ácsi állomást s a megszállt Komárom tornyai futottak elénk szélesebesen. Azon a tájon jártunk, ahol 1849 nyarán, amikor már roska-dozóban volt az égbolt, négyezer huszárját vitte rohamra Görgey fővezér. Éppen fel akartam állni, hogy egy pillantást vessek a nevezetes tájékra, amikor cezujája fokát az asztalkához koccantotta a leány s

rámnézett és megszólalt. Azazhogy inkább kiáltott, szinte könyörögve:

— Az Istenért, mondja meg már, mi az: első betűje »z«, az utolsóelőtti »v«, hat betűből áll s a Tisza jobbparti mellékfolyója?

—Zagyva, — mondtam rá akaratlan mosollyal. Feledhetetlenül biccentett felém:

—Nagyon hálás vagyok ... Igazán köszönöm ... Nem-egyszer tapasztaltam addig is, hogy a nők képtelenül könnyű dolgokon szoktak megakadni minden esetben s olykor szinte kétségbeesnek, mint ez a leány is itt előttem, mielőtt megnyugtattam volna, hogy csak a Zagyváról lehet szó.

Attólfogva elgyönyörködtem egyideig makacs kínlődésában.

Finom szépség volt, idegesen meg-megremegő. Ketten voltunk csak, odakint éjszakára-hajló opálszine az ég aljának, de csillag még nem jött fel. Ott ült szemközt velem s a keresztrejtvényt az elhanyagló külső világosságnak tartotta kissé. Aközben, amennyire megfigyelhettem, összehúzott szemmel törte magát a rejtvény labirintusain. De nem ment, sehogysem ment! Egyszer csak összeremegett s fájdalmas hangon emelte rám a szemét:

—Istenem, megint megakadtam!

—Segítsek talán?

Rábólintott:

— Ó, nagyon-nagyon hálás lennék magának...

Attólfogva kettesben bogozgattuk a rejtvényt. De legalább ment. S közbe-közbe mosolyognom kellett magamban ezen a makacskodó leányon. Mert makacsnak kellett lennie. Hiszen az első pillanatban láttam, hogy egészen kezdő a keresztrejtvényben, de azért konokul kötötte magát, hogy a végére fog jutni. Meghatott ez a csakazértis, mint ahogy mindig elfogódott leszek, valahányszor asszonyok és leányok riasztó erőlködését látom, hogy az Istenért, csak

valahogy el ne maradjanak megettünk! Mert érzik jól, mennyivel gyöngébbek nálunk, férfiaknál, de nem volt még eset reá, hogy ezt a gyengeségüket csak egyszer is beismerték volna. Azértse! Ellenkezőleg: összeszorított szájjal s ökölbefogott kézzel igyekszenek fölibénk-kerekedni... Én minden esetben győzni hagyom őket s talán ezért is van, hogy alig-tapasztalt bizalmat tanúsítanak irántam asszonyok és leányok.

Mire végére értünk volna a keresztrejtvénynek, a fülkében kigyúlt a villany. Felsőgalla körül jártunk valahol. A leány, akinek még mindig nem mondtam meg, ki vagyok, mivel hasonló vasúti-ismerkedés esetén a búcsúzás percéig szoktuk halasztgatni a bemutatkozást, ujjait végighúzta a halántékán:

— Nem volt könnyű, de mégis megfejtettem... Úgy-e?

Ez az »úgy-e« arra vonatkozott, hogy egyedül és kizáróan az övé minden érdem oroszlánrésze s most az én megerősítésemet várta hozzá. Miért ne tettem volna meg? Félórával elébb örök háláját helyezte még kilátásba, ha a segítségére leszek: félóra múlva megfeledezett mindenről. Mivel pedig láttam a szeméből, hogy okvetlenül ki akarja csikarni belőlem az elismerő nyilatkozatot, készséggel mondtam rá:

— Amit maga produkált, valóban csodálattal tölt el. Egyik-másik helyen szinte meghökkentett...

Hirtelen azt hittem, gúnyolódásnak veszi szavaimat. Ó, nem! Biccenett felém, ezúttal már hálásan:

— Köszönöm... Igazán köszönöm...

Aztán belemelegedtünk s szót szó követett. Akaratlanul is elmondta, hogy Grácból igyekszik a szüleihez, hogy egyetlen leány s Pesten csak annyi ideig marad, míg átmehet a nyugatira s felszállhat a Szeged felé induló éjjeli vonatra. Édesapja várni fogja az állomáson s lesz öröm, mert négy hónapja nem

látták egymást... Úgy vettem ki, hogy valamelyik tiszántúli városkába igyekszik.

Rosszulesett, amikor arra gondoltam, hogy rövidesen el kell válnunk s talán soha többé, nem fogom látni az életben. Mert egész életünk csupa válás, ami mindig fáj. Átúgott már a gyors a Duna hídján s negyedóra múlva besiklott velünk a keleti pályaudvar bolthajtása alá. Lekaptam az utazótáskáját, de tiltakozni próbált:

—Ne, ne! Majd átadom a hordárnak!

—Engedje meg, — hajoltam meg előtte, — hogy ezúttal én lehessenek a hordárja! Kitüntetésnek veszem.

Felmosolygott, kissé félszegen:

— Ha okvetlenül ragaszkodik hozzá, nem bánom ...

Vonatja indulóban lehetett körülbelül s csak annyi időnk maradt jóformán, hogy fölsegítettem egy autótaxiba, egy lendülettel a soffőr mellé lendítettem fel a bőröndjét, arra a magamét s hozzá akartam szállni, a hátsó-ülésbe. A leány állt még a nyitott kocsi-ban s csodálkozva nézett reám. Akkor végül észbekaptam s bemutatkoztam neki. Kezet nyújtott, némi óvatossággal s ő is megmondta a nevét. A kocsik, autók és villamosok zúgásán át azonban csak a keresztnévét hallottam:

»Katinka«.

Szó nélkül felugrottam s hozzáültem. De mert nem igen lehetett kedvére a vállalkozásom (láttam a pillantásán), mentegetőzve tettem hozzá:

—Meg kell engednie, hogy elkísérjem a nyugatiig. Tizenkét percünk van mindössze s talán nem veszi rossz néven, ha segítségére leszek a jegyváltásnál...

—Ô, „az nagyon jó lesz, — mondta kis elfogódottsággal.

De mintha üres udvariasságból mondta volna csak, mert a nyugati pályaudvarig nem szólt többé egyetlen szót. Még azt sem vette észre, hogy én fizettem ki a sofőrt s engedelmesen várt a csarnokban a poggyászaink mellett, amíg megváltottam a jegyét. Akkor felkaptam a súlyos bőröndöt, átsiettünk a várótermen, fölsegítettem az egyik másodosztályú kocsiba, a fülkében elhelyeztem az utazótáskáját s mivel senki más nem ült a szakaszban, megkérdeztem tőle:

— Szabad-e hinnem, hogy látni fogom meg?

S szinte hadarva mondtam el, hová utazom majd másnap délután. A leány mosolygott már s némi gondolkodás után és némi kitérével annyit mondott:

— Mindig hinnünk kell... Még egyszer köszönöm, hogy segítségemre volt...

Kezefogtunk s amilyen gyorsan csak lehetett, futottam tőle. A peronról akaratlanul visszanéztem még s ott láttam ekkor a leányt a kocsi nyitott ajtajában. Integetett utánam s mintha azt kiáltotta volna:

— A viszontlátásra!

A viszontlátásban most már magam is reménykedni kezdtem. Hiszen azért árultam el neki a bucsuzásnál pontos leendő címemet s azért menekültem tőle a képzelhető-leggyorsabban, mert nemcsak a taxit, hanem a jegyét is én fizettem ki s erről az összegről a leány, akinek csak a keresztnévét tudtam eddig, megfeledezett a kapkodásban. Amire észreveszi magát, én árkon-bokron s láttávolon túl leszek már. Neki persze első dolga lesz, hogy megadott címemre postán feladhatja a pénzt és így mégis meg fogom tudni, mi a neve s hol lakik? Ha azonban arra gondoltam, hogy időközben el találja felejtetni a nevemet, éreztem, hogy mély levertség fog el...

Majd elválik két-három napon belül!

Másnap délelőtt elintéztem néhány aprócseprő dol-

gomat s eleget tettem ama megbízásoknak is, melyeket sógorom kötött különösen a lelkemre, mielőtt útnak vágtam volna a kishúgom házából. Valamivel ebéd után gyorsvonatra ültem föl a nyugati pályaudvaron s kétórai vágatás után kiszálltam ama bizonyos alföldi város állomásán.

Senki sem várt. De úgyis hiába jöttek volna ki elélem, mert nem ismertek.

A hordár utánamhozta poggyászatomat s a fiakerosnak megadtam a Horváth-ház címét. Ez volt leendő gazdám neve.

A kocsi, némi kerülővel, elzörgött az állomás-mögötti park mentében, melynek fái közül takaros és karcsú épület villant elő egy pillanatra. Megtudtam a kocsistól, hogy a városi múzeum az ottan, ahol is régi csontvázak láthatók a többi között. E csontvázakat a múzeum szélestudományu igazgatója szokta kiemelni a földből, mindenfelé a határban. S megcsóválta fejét a kocsis:

— Furcsa-egy foglalkozás ez, uram. Nem is érti az ember, mi a csudától jó, hogy mindig háborgatják a meghótt lelkeket...

Végigdöcögtünk az egyik csinos és kissé keskeny uccán, mely keramitkockával volt kirakva. S félperc múlva elénktárult a város főtere.

Sok alföldi helyet bejártam fiatalabb éveimben, de annyira egy sem kapott meg, mint ez a főter!

Három széléből három torony rohant föl a júniusi kék mennyboltnak: oldalt a református, melynek vakolata némi ódon jelleget kölcsönzött a puritán falaknak, háttal neki egy alacsonyabb templom, melynek hovatarozását hirtelen nem tudtam megállapítani s szemközt, a tér túlsó szegletéből, a katolikusok körerkélyes tornya nyúlt ki sudárban a magasságnak, mint egy szárnyaló himnusz. Ilyen körerkélyek csak az Alföldön láthatók, minden negyedórán őrlép

ki az erkélyre, s füllel hallható bizonyágtételül annak, hogy valóban vigyáz a tűzveszélyre, beledudál tülkébe, ez a tülökhang bánatosan száll el a város felett s pillanatnyi csend támad utána... Balról, a tér szemközt való sarkában a Beretvás-kávéház, melynek ernyőzött terraszan néhány fiatalember vitázgatt fésztelenül s átvetett lábbal dülve hátra a székben, odébb a kálvinisták kollégiumának piros cseréptetőzete szinte égett a lihegő napözönben s mindjárt a katolikus templom mellett, a tér középvonalaiba beépítve, a nagyszerű magyar stílben emelt városháza pompázott. És szemközt a városházával ott lelkesített most is a német ármány ellen ama királyverő zempléni fiskális bronzalakja, akinek hangjára ezen a vidéken magyarok ezrei ragadtak kaszát, hogy meghaljanak a szorongatott szabadság védelmében.

Néhány piaci-árus sátra tétlenkedett a tér közepén s az egyik mellékutca sarkában, tanyai kordé elé fogva, egy csacsi búszult lankadta« *lógó* füllel.

Akkorára elhaladtunk a katolikus templom mellett s egy jobboldali mellékutcába fordulva, hirtelen megállt a kocsi az utca túlsó sarokrészében. Egy sárgára meszelt ház előtt.

L-betű alakja volt s amennyire megállapíthattam hamarjában, súlyos épületnek kellett lennie, kissé benyomva a földbe. Leugrottam s a kapunál megrántottam a csengő forgóját. Két-három percig várakozhattam, amikor megfordult a kulcs a rozsdás zárban s egy szolgálégyen-külsejű fiatalember dugta ki rajta óvatosan a fejét. Rászóltam:

— Vigye be a táskámat!

Riadt tekintetéből észrevettem, hogy alighanem szigorú utasítása *volt*: előzetes bejelentés nélkül senkit nem bocsátani be az udvarba. Határozott föllépésem azonban megzavarhatta, mert szó nélkül engedelmeskedett. Kifizettem a kocsist s beléptem a kapun.

Téres udvaron találtam magamat, melynek hátában néhány elhagyott gazdasági épület gurnyaszott, a közepén szivattyúskút s a ház boltozatos tornáca előtt néhány poros ecetfa kókadozott. Mintha északibb tájakra vágytak volna el innét. Megfoghatatlan, hogy valahányszor alföldi fák előtt áll meg az ember, mindig lehangoltság veri le a lábáról!

A boltíves tornác közepén verandarész ugrott ki s vadszöllő borult reá, a tetőig. E veranda lépcsőinek indultam s odaszóltam a szolgálégynek:

—Itthon van a nagyságos úr?

—Igenis, kérem, — válaszolt lihegve a súlyos poggyász alatt, — a tekintetes ur a szobájába van. Majd megmutatom. Erre tessék menni, balkéznek!

Balrafordultam hát a tornácon, egy félig-nyitott ajtó felé, mely mögül szóváltás vert ki. Már az ajtóban álltam, mikor ez a két szó csattant ki belülről: »nemzeti erkölcs«.

Kopogtattam s óvatosan beléptem. A szoba közepén egy közepeskoru, megtermett úriasszony állt, az Íróasztalnak támaszkodva pedig egy szomoruszemű, szórakozott tekintetű úriember pillantott felém. Lehetett úgy negyvennyolc esztendő és a ruha csak fityeggett rajta. Az volt az érzésem, hogy összekaphattak valamin, vagy legalábbis éles vitájuk lehetett, mert zavart csend állt be. Értelmetlenül néztek reám mind a ketten, mint a legrosszabb pillanatban betolakodott kellemetlen idegenre.

Meghajtottam magamat, az asszonyhoz léptem, kezét csókoltam neki s bemutatkoztam:

—Fehér László vagyok, nagyságos asszonyom...

—Á, az új segéd tisztünk! — kiáltott közbe látható örömmel az asszony. — Isten hozta! Isten hozta! Igazán a legjobbkor jött, mert azt hittem már, hogy fejemre szakad a ház! Éppen a szöllőbe készülünk ki a nyárra, a gazdaságban minden hever, az uram-

nak pedig ennyi hasznát sem tudom venni négy év óta! — s a körmefeketéjét mutatta. — Jaj, az a szumir-kérdés, hogy verte volna meg az Isten!

Férje nem szólt semmit, mindössze fáradtan legyintett egyet. Mint akit úgysem tudnak megérteni.

Az asszony máris bizalommal vett körül:

— Éppen arról beszéltem az imént, hová vesztek a mi régi erkölcsünk! A fiuk bozontosán járnak, mintha mindegyik egy világhírű zongoraművész lenne, ami szerencse még. Mert egyébként nem lehetne megkülönböztetni tőlük a leányainkat. Gyönyörű kisasszonyok, mindhatom: nyakuknál, fülüknél kisfiúsán nyíratják a hajukat... Hová lettek a finom kis kontyok? Hová szemérmes viseletünk s nemzeti táncaink? Azt hiszem, közeledik az utolsó-ítélet napja... No és maga mit szól mindezekhez?

S úgy nézett reám, kissé sunyin Összehúzott szemmel, hogy megéreztem: itt a pillanat, amely jobbra vagy balra dönti el legközelebbi sorsomat. S anélkül, hogy megvárakoztattam volna, meghajtottam magamat könnyedén s annyit mondtam óvatosan:

—Aláírom nagyságos asszonyom minden szavát. És ha szabad lenne egy megjegyzést tennem...

—Itt nyugodtan beszélhet, — biztatott az asszony. — No, mi az, fiam?

Szerényen válaszoltam:

—... ha szabad lenne egy megjegyzést tennem, kijelentem teljes őszinteséggel, hogy a mai lányok közül nem tudnék választani olyan-egyet, aki feleségül mernék venni...

—Ez az, fiam! — s a kezét nyújtotta hálásan felcsillámló szemmel. — Örülök, hogy ilyen fiatalember került a házunkhoz. De talán harapna valamit, mert biztosan megéhezett az úton. Azonnal uzsonnához terítették a tornácon, aztán beszélünk egyről-másról, fiam! Te pedig ne lógasd a fejedet, hanem szórakoztasd

kicsit fiatal barátunkat! Úgyis elég dolga lesz azon-
túl szegénynek... Mindjárt jövök, fiam!

Az asszonynál nyert-ügyem volt már. Mióta ki-
jelentettem, hogy erkölcsileg komoly korrekcióra szo-
rulunk, egymásután négyszer mondott »fiam«-nak.

Ketten maradtunk a szobában.

Új gazdám, akiről csak annyit tudtam addig,
hogy esztendők óta folytat tanulmányokat a szumir-
magyar vérrokonság bizonyítására, hátul összefogott
kézzel járt ezalatt föl és alá a szobában. Színtelen
szeme, az állkapocs táján zacskóban lötyögő két arca
levertséget árult el. Később megállt, szemközt ve-
lem:

— Feleségem majd átad önnek mindent, ifjú ba-
rátom, mert eleve is bizalommal vagyunk személye
iránt. Erre a bizalomra okvetlen szükségünk van,
miután nőmet a házigazdaság köti le, magam pedig
nem érek rá...

Megállt keveset, majd lélegzett egy nagyot!

— Én ugyanis elhatároztam, hogy bebizonyítom a
világ tudományának: semmivel sem állunk mögötte a
legelőkelőbb nemzeteknek. Sőt! Testvéreinknek, a szu-
miroknak kultúrája elhomályosítja a ma összes vív-
mányait. Nincs okunk, hogy szégyenkezzünk bármelyik
náció előtt, de nem tudnak megérteni, ifjú barátom.
Még legközelebbi hozzátartozóim is meg vannak győ-
ződve, hogy — enyhe kifejezéssel élve — bogaras
vagyok. Nem törődöm velük: megyek előre a meg-
kezdett utóni..

Összehirapta a száját s hirtelen elhallgatott. Mintha
azon gondolkozott volna el, leleplezhet-e előttem
egyéb intimításokat is mindjárt az első találkozás-
nál? De aztán folytatta:

— Tudnunk kell nevezetesen, hogy az általam
félig-meddig felkutatott terület valóságos terra incog-
nita volt eddig. Tudományos Akadémiáinknak, e gyá-

moltalan testületnek összes egyedei úgy néznek föl például e problémára, mint tarka kapura a boci. S mindazonáltal amikor tavaly cikkem jelent meg az egyik nemzeti irányú fővárosi napilapban, melyben a szumir-magyar rokonság kapcsolatait mutattam ki verhetetlen érvekkel, az egyik ingerült vén akadémikusnak első dolga volt nyomban felelni ugyanabban a napilapban s miután ellenérvet egyet sem tudott föl-vonultatni ellenem, gorombáskodni kezdett személyemmel s tudományos színvonalú tárgylagosság helyett egyszerűen eszelősnek minősített...

Elhallgatott keveset s újból föl és alá kezdett jár-kálni, összeráncolt homlokkal. Később így kezdte:

— Pedig kapcáskodással még senkisémet tisztázott problémát. A Tudományos Akadémia veterán bajnokai ugyanis még mindig a cseremiszeknél és lappoknál tartanak. Ezt, ifjú barátom, diszkrét körülírással így fejezik ki: csöndes kérődzés.

S fáradtan legyintett rá.

Abban a szempillantásban megnyílt mögöttünk nesztelenül az ajtó s könnyű szoknyasuhanás ütötte meg a fületem. De még mielőtt hátranézhettem volna, egy ismerős leányhang markolt belém:

— Hallom, apus, megjött az új segéd tiszt...

Megfordultam s csaknem kővé váltam az ámulattól. Mert ugyanaz a leány állt előttem, akivel a vonaton utaztam tegnap este és aki adósom maradt a vasútijegy árával. De amire magamhoz tértem volna, már jött is felém. Mosolygott s mindkét kezét nyújtotta egyszerre, mint nagyon kedves ismerősöknek szokás:

— Isten hozta a házukba! Vártam már. Ugye, Laci a keresztnéve?

Végül fölengedett a nyelvem s zavaromban és titkolt ujjongásomban csaknem kezet csókoltam neki:

—Bocsásson meg, de ezt még álmodni sem mer-tem volna... Egyebekben Laci a keresztnévem...

—Hát Laci (mert így fogom szólítani ezentúl) első gondom lesz, hogy letörlesszem azt a diszkrét tartozást. Hanem mondhatom, alaposan elszámította magát. Csak semmi fejrázás! Maga azért mutatkozott be olyan nyomatékkal, hogy megjegyezsem nevét és lakását, azután megszökött előlem s otthagytott a kifizetetlen jeggyel. Egész éjjel magán mulattam, mert akkor tudtam már, hogy irni nem fogok magának, de a tartozást pontosan vissza fogom fizetni a mai napon...

Nem tudtam szólni. A meglepetéstől is, de méginkább magától ettől a szívfájdító találkozástól. Még-egyszer kezét adott:

— Nagyon felsült a számításával, László ur. Más-kor tanácsos lesz óvatosabbnak lenni.

Itt közbeszólt az apja:

— Hát ti honnan ismeritek egymást?

Ugyanakkor pedig édesanyja is összecsapta a kezét, aki észrevétlenül jelent meg az ajtóban:

—Mit nem hallok! Hát te uton-utfélen kalandokba bocsátkozol? Erre neveltelek én?

—Jaj, anyám, de különös vagy! — sóhajtott föl a leány. — Hát hogyne álltam volna vele szóba, amikor egy szakaszban ültünk, szemben egymással és kettesben s éppen keresztretjvényen gyötörtem a feje-met. László úr aztán volt olyan előzékeny, hogy többször kisegített, sőt a végén még adósa is marad-tam a Budapeستől hazáig megváltott jegy árával!

Édesanyja hirtelen nem tudott mit szólni. Am ahogy összeszedte magát, beleremegett a visszafoj-tott indulatba:

— Te adósa maradtál egy ismeretlen fiatalember-nek? És csak így mondod ezt? Mért nem adtad meg

neki a jegy árát? Istenem, az én időmben a társadalom kiközösítette volna magából az ilyen leányt!

—Nono anyus, talán mégse, — próbált mosolyogni a leány, de a formás orra-hegye remegni kezdett. — Tudd meg hát, hogy azért tartozom neki e pillanattig, mert a legutolsó percben valósággal megszökött előlem. Különben is nyugodt voltam ...

—Nyugodt voltál? — mérte végig az anyja. — Én a te korodban a mozgó vonatból is utánaugroítnam volna, de nem maradtam volna senkinek adósa...

A leány mosolygott már:

— Nyugodt voltam, anyus. Hiszen a bemutatkozásnál csaknem elárultam magamat, amikor megtudtam, hogy Fehér Lászlónak hívják és hogy a mi városunkba jön. Mert apus megírta még Grácba, hogy egy Fehér László nevű fiatalabb ur jön hozzánk legközelebb. Ezért maradtam nyugodt, amikor otthagytam a faképnél...

S reámnézett, komolykodva:

— Mennyivel is tartozom, Laci?

De nem tudtam szólni attól a tekintettől, melyet anya vetett a leányára, bizonyára azért a könnyed merészségeért, hogy már a keresztnevemen szólít. Mindazáltal nem szólt semmit, különben is a második pillantásával már engemet sújtott le. Nem minden oldalvágás nélkül nézett végig, amikor megszólalt végül:

—És maga miért hagyta ott a leányomat s miéért nem kérte meg tőle a jogszerint magát megillető összeget? Gondolt-e e komolytalan lépés következményeire?

—Gondoltam, nagyságos asszonyom, — válaszoltam őszinte bűnbánattal. — *Sőt* kimondottan akartam is ezeket a következményeket...

— Akarta? — és elszörnyedt.

Jó negyedórába telt, amire sikerült kifejtenem,

hogy csakis ezen a módon remélhettem megtudni legalább a Katinka tartózkodási helyét. Aközben lecsilapítottam a mamát, hogy minden tettemért abszolút felelősséget vállalok és hogy meg kellene vetnem magamat, ha egy ilyen leány sem tudna lekötni...

— Mi az, hogy: ilyen leány?

Vigyáztam, hogy óvatos legyek a kifejezésben, Mert minden attól függött, milyen véleményt alkot rólam a mama az első órában. Csöndesen feleltem:

— Hát egy ilyen szép leány...

Horváth Katinka összeharapta a keskeny száját, hogy föl ne nevéssen, édesapja zsebredugott kézzel álldogált kissé oldalt s a világért nem szólt volna egy szót. Talán nem mert, mint az olyan férj igen gyakran, aki be van már tanítva a hallgatásra. Ám lehetséges lehetett, hogy csak unta az egészet, fölötte sajnálván, hogy megint elrabolnak vagy negyedórát a komoly bűvárlatokra szánt idejéből.

A mama hozzámfordult mégegyszer:

— Remélem, állni fogja ezentúl is, amit erkölcsünk lazulásáról mondott nekem az előbb s hinni szeretném, hogy kivétel marad ezután is a mai fiatal emberek között. Nagy szomorúsággal töltene el, ha magában is csalódnom kellene egyszer...

Szótlanul hajtottam meg előtte a fejemet.

Akkorára ozsonnához invitáltak, mert a verandaszélen megterítettek már. Mialatt kifelé mentünk, a leány óvatosan súgta oda nekem:

— Jaj ezek a nemzeti erkölcsök, amikor eltökélt szándékom éppen, hogy fiúsrá nyíratom le a kontyomat! Remélem a segítségemre lesz...

Bólintani akartam, hogy reám számíthat mindhalálig, de az édesanyja valahogy fölfigyelt a suttozásra s hátrafordult. Abban a pillanatban hangosan szólt a leány, mintha az előbbi mondatot folytatta volna:

— Egyszóval hozom a pénzt. Csak befutok két másodpercre a szobámba, mert már így is alighanem kamatot fog követelni tőlem.

Rég asztalnál ültünk, amire visszajött. Én a mama jobbkeze felől ültem, férje az asztal túlsó végében foglalt helyet s egyre gondolkozott. Az volt a benyomásom, hogy szívesen lemondana az ozsonnáról mindennap, mivel az erre rápazarolt idő csak idegesíti gondolatainak egy pontra való koncentrációjában. Ez az egy pont: a szumir-probléma.

A leány velem szemközt ült le, előbb azonban áthajolt az asztal fölött s dévaj szemmel számolta elém a pénzt. Olyan volt a hangja, hogy komolyan kellett vennem:

— Egész életemre le vagyok kötelezve magának!

Háromunk közül csak én értettem, mire vonatkozik ez a lekötelezettség. Az előleges hálára, ha vele szövetségben sikerül kiharcolnom majd, hogy valósággá váljék a fiús-frizura. Természetesen a közeljövőben már.

Közömbös dolgokról folyt a szó. Egyszer-kétszer magam dolgaira próbáltam terelni a beszédet, de a mama ilyenkor azzal ütötte el rendszerint a dolgot: »Majd holnap, fiam! Legyen nyugodt, elunja még magát nálunk!«

Óvatosan a leányra néztem s így szóltam az anyjához:

—Ebben az egyben kételkedni volna kedvem, nagyságos asszonyom.

—Majd elvállik hamarosan, — folytatta gyanútlanul a mama. — Egyet elárulhatok: az uram még álmában is a szumirokkal társalog, ő tehát aligha meggy élő-ember számba; én gyakran kifakadok, amihez hozzájárul még, hogy kétségbe vagyok esve a mai közállapotokon, a leányunk pedig ideges és sokszor elkésérít a kiállhatatlan természetével. Három elődje

is volt már magának, fiam: mind a három szinte szökött tőlünk, pedig családtagnak tekintettük mind a hármat. Ha maga mégis kibírná a házunkat, megérdemli, hogy aranyba foglalják. Úgy bizony!

Katinka mindazáltal nem látszott idegesnek ezúttal. Ellenkezőleg: felmosolygott maga elé s kis zavarral pillantott fel reám, hogy ugyan mit szólok az ő anyai minősítéséhez? Meglátta ezt a mosolyt az édesanyja s komolyan megkorholta:

— Aztán vége legyen egyszer már azoknak a keresztretjtvényeknek is!

— De anyuskám, igazán csak olyankor veszem elé őket, ha igen magamra vagyok! Hát olyan bün az?

E pillanatban öblös hang szólalt meg a hátunk megett, az udvar felől:

— Konstatálom, állítom és bizonyítom, hogy keresztretjtvénnyel foglalkozni nemcsak a legüdítőbb foglalkozás, hanem az egyetlen is ama foglalkozások rendjében, melyek az elme élesítésére vannak hivatva.

Meglepetve fordultam hátra: a lépcsőn akkor már dohogva szuszogott fel egy öregebb ur. Kurta lábai voltak, kerek koponyája, rövid és kövér karjai. Kalap nélkül jött s szüntelenül hadonászott beszéd közben. A belső, külső, alsó, felső és a nadrág-zsebeiből újságok és folyóiratok csücskei kandikáltak ki. Még mielőtt bemutatkozhattunk volna egymásnak, szemem találkozott a leányéval, aki óvatosan súgta felém:

— Magyarország keresztretjtvény-bajnoka ...

III.

Elmúlt vagy három hét. Akkorára én vezettem az egész gazdaságot.

Ez a három hetem úgy tűnt el, hogy alig értem rá észrevenni: annyi volt a rendbehozni-való mindenfelé. Mert házigazdámata ama még föl nem derített egyetlen problémán kívül körülbelül nem érdekelt egyébe a világból s ezért is hívták »az öreg szumir«-nak, feleségét nagyszerű magyar asszonynak ismertem meg rövidesen, akinek itt-ott legfeljebb a nemzeti erkölcs zuhanása címén akadt összekoccanása a leánnyával. A mamát egyébként meglehetősen lefoglalták a házkörüli teendők meg a belsőgazdaság és így nem volt oka panaszkodni munkahiány címen.

Egyideig alig törődtem a leánnyal. Időm sem futotta az udvarlásra, azonfelül meg, ha csak tehettem, örömet elcsatangoltam a tájon.

Mert szép a városhoz tartozó ez a gyümölcsös és szőlőtelep, melynek Szikra neve is magyar idők homályában hanyatlak el.

Hullámos felszínen nyúlnak végig a szőlők s a fák határtalan vadonata, hová már a törökvész eszten-deiben is ki-kihúzódozt a lakosság, különösen nyaranta. Akkor sívóhomok hullámozott még a Szikra meg a város között: ma kövér földek, legelők, rétségek, csinos lakok, tanyaházak sereglenek szétszórva a szemhatár szunnyadó vonaláig. Ott, a Tisza-ágaktól körülszegve áll a Szikra! Vannak ódon borházai karcsú villái,

rendbentartott gazdasági épületei és iskolái, amelyek mellől tömzsi templomtornyok csak alig bírnak fel-erőlködni a gyümölcsösök koronarengetegéig. Homokos utcák és utacskák vonulnak keresztül és kasul a szálló-halmokon túl, a Tisza holtágai felé, rengő nyárfák zúgnak egyrészen, ezt sátoros tölgyek követik és ha továbbhalad a messzi földről odatévedt utas, váratlanul belevész a mocsári nyárfák, tölgyek, indák, kuszó-növények, tavi-élet, tocsogók és nádasok oly szövevényébe, ahová nem tanácsos egyesegyedül merészkedni el. S e buja és átverhetetlen sűrűség mögé takarózva a Holt-Tisza csillámuk palaszürkén és szomorúan. Olyan a színe, mint a hold hideg arcának s a tájnak még bánkódóbb jelleget kölcsönöznek azok a vadonfüzesek, melyek az örökre-megállt víz tufelőli partján lógtatják lankadtan sovány tagjaikat. A parton félig-vizbedült ladik korhadozik, elmerült orra körül piroshátú halak cikáznak s csend van a tájék fölött, halálos. Halászkunyhó gubbaszt a másik parton, mely körül szellős térség szélesedik, azontúl nádas suhog a legkisebb széllegyintésre. Boltozatos koronájú nyárfák hallgatnak a halászkunyhó fölött, a kunyhó előtt fatönkөн ül a kivénült halász s talán egy régebbi, el-süllyedt világra gondol. Mert ő is hallgat.

Itt-ott, ha egy szabad félórám akadt, gyakran megálltam e nyárfákon innen s gondolkoztam a temetői csöndön, hol siket enyészet hallgatózott köröskörül.

Katinkával mindennap találkoztam, ámde ezek a találkozások mind-rövidebbekre zsugorodtak össze. Pedig vonzott feléje valami, hiszen a nap túlnyomó részét saját magam társaságában húztam ki. Szükségem lett volna egy jólélekre, akivel olykor egy-két gondolatot cserélhettem volna. Dehát nem úgy lett.

Vendég vagy látogató sem igen akadt az első napokon s a fák árnyékába húzódott úrilakásban egyik nap múlt, mint a másik. Legelőször Madár tanár úr

toppant be, a keresztrejtvény-matador. Már messziről hadonászott kurta karjaival:

— Katinka!... Katinka!

Katinka kilibbent a verandára. Madár nyugalmazott professzor úr gőzölgő fejjel, fuldokolva lihegett föl az udvaron. Alig tudta kinyögni:

— Első díjat nyertem... megint..

Begurult a virágos verandára, letette magát az első fonotszékbe, kihúzta zsebkendőjét s mialatt szaporán törölgette duzzadt és nedves tarkóját, csak alig pihegett. S nagynehezen nyögte ki másodszor is:

— Az első díjat... vittem ... el...

A leány édes-kíváncsian állt meg előtte:

— Hol, Gusztai bácsi?

— A portugáliai nemzetközi viadalban, — lihegte a tanár úr.

Attólfogva hiábavaló volt a leány minden kísérletezése, mert Madár Gusztáv nyugalmazott matézis-professzor úr nem szólt többet, csak fel-felemelte koronkint a karját s leeresztette megint. Mint lankadt szárnyát a beteg madár. Mintha az öröm és meghatottság elvette volna a szavát.

Erre a megrendülésre azonban komoly oka volt a professzor urnák, miután soha nem hallott új győzelemmel szaporította eddigi babérait. Mert Madár tanár úr ebben az esztendőben verhetetlennek bizonyult már a keresztrejtvényben.

Mindene a rejtvény volt!

Emiatt hagyta oda tanári állását is és ment önkéntes-nyugdíjba négy évvel előbb, semmint elérhette volna a teljes nyugdíjösszeget. Idejében rájött ugyanis, hogyha algebrát és fizikát ad elő a felsőosztályosoknak s azonfelül a dolgozatokat is javítani köteles, egyáltalán nem fog ráérni, hogy kifejthesse zsenialitását, mely a legkomplikáltabb keresztrejtvények mesteri megoldásában nyilatkozott meg négy-öt esztendő óta.

De nemcsak magyar rejtvényekben dolgozott Madár tanár úr, hanem — mivel egész sereg nyelvet beszélt vagy értett — rendes előfizetője volt német, angol, dán, spanyol, portugál, ír és katalán keresztrejtvény-újságoknak, amelyek rejtvényeit minden esetben sikerült kibogoznia s eddig hatezerháromszáz pengőnyi értékű tiszteletdíjat nyert a különböző nemzetközi mérközéseken. Mindannyiszor az első díjat, csupán egyetlen-egyszer szorult le harmadiknak — fatális elnézés folytán! — egy belga versenyen. Ez a leszorulás bántotta is a tanár urat s nem beszélt róla szívesen.

Madár Gusztáv keresztrejtvény-bajnokot kétszáz lépésről meg lehetett ismerni az utcán vagy a határban. Mert, különösen kombinált rejtvények kibogozása alkalmával, sűrűn el-elkószált a város környékében. Ilyenkor mindenki elkerülte. Mert ha szólt volna hozzá valaki, apró karjaival ingerülten gesztikulált bele a levegőbe. Mintha láthatatlan erővel viaskodott volna.

Madár Gusztáv nyugalmazott matézis-professzor úr már hajnalban ébredt rendes körülmények között s többnyire nyugtalanul, mivel álmaiban is tulvilágiméretű keresztrejtvényekkel tusakodott. S némi vizet loccsantván arcára a lavórból s bekapván szűkös reggelijét (mert aggregény volt a rejtvény-rekorder), nyomban leült, asztalnak feszítette a félöklét s attól fogva széttúrt hajjal — fejtett. Ha itt-ott végérvényesen megakadt volna, fejére hajította kemény pincskalapját s nekivágott a városnak. Kabát, nadrág szétfeszült rajta, szinte mállott, mert a külső, belső, alsó és felső, valamint a nadrág-zsebeiből hengerbe-csavart magyarhoni s idegen keresztrejtvény-újságok dugták ki fejüket, mint apró kartácságyúk. S Madár tanár úr minden intelligens külsejű járókelőt megállított ilyenkor az utcán s kérdést intézett hozzá ama homályos pontot illetőleg, amelynél éppen meg talált akadni. Máskor a Beretvásban foglalt helyet valame-

lyik félreeső asztalnál s ha olykor-olykor nehézségei támadtak volna, idegesen kiáltott oda vad-ismeretlen kávéházi vendégek csoportja felé:

— Halló! Melyik is a Missziszipi első baloldali mellékfolyója?

S csaknem mindig akadt valaki, aki visszakiáltotta neki a kérdezett nevet. Madár tanár úr ilyenkor harsány hangon köszönte meg a lekötelező szívességet s mindig azon a nyelven, amilyen a szóbanforgó kereszt-rejtvény volt, tehát hol magyarul, hol németül, angolul, dánul, spanyolul, portugálul, irül avagy katalánul. Ám a tanár úr ritkán szorult rá mások segítségére, mert a keresztrejtvények bogozásában példátlan tekintélynek számított s pokoli szakavatottsággal oldotta meg a leghajmeresztőbb feladatokat. S mihelyt készen volt eggyel, csak annyi szünetet engedélyezett magának, amíg egy pohár hideg vizet ivott meg s akkor fesztelenül látott neki a következő rejtvénynek. Eddig, mint emiitettük is hatezerháromszáz pengőt zsebelt be Európa különböző államainak keresztrejtvény-tornáin s legalább annyit szeretett volna összekaparni még, hogy egy viskót vehessen öreg napjaira.

Ez a nap, amilyen Madár Guszti bácsi lihegve érkezett ki a Szikrába, csütörtöki nap volt s lehetett úgy féltizenegy délelőtt. A professzor úr még mindig a tarkóját törölgette, amin nem szabad csodálkozni, mert az év leghosszabb napja előtt álltunk, gyilkosan vágott a nap s a kisvasút állomásától lehetett negyedóra az ut a mély homokban. Katinka örömgyult szemmel állt az öreg előtt s alig győzte ismételtetni:

— Gratulálok! Szívemből gratulálok, Guszti bácsi!

— Lehet is, — pihegett a vén bajnok. — Mert meggondolandó, kedves Katinka, hogy a félvilág legelszántabb mestereivel kellett összemérnem szellemi fegyvereimet. Erről persze hallgat a sajtó! Pedig, —

tette hozzá nem minden önérzet nélkül, — ha kultúr-fölény kell, hát ez az!

Abban a pillanatban lépett ki a virágos verandára a néni (mert ebben az időben nem hívtam már nagyságos asszonynak) s földerült az arca, ahogy meglátta a verejtékes öreget:

—Isten hozta, tanár úr! Legalább itt fogom ma ebédre...

—Köszönöm a meghívást, kedves húgomasszony, — lihegett a veterán matador, — s elfogadom, mert a mai napon valóban rászolgáltam egy jó ebédre.

A néni előtt villant már valami:

—Mi az? Csak nem?

—De igen, — bólíntott olyan fejtartással az öreg, mint aki nem helyez különösebb súlyt az egészre, miután magától értetődik úgyis. — Szétvágtam kissé Portugáliában.

— S mennyi a díj? — firtatta az asszony.

Madár Gusztáv tanár úr olyan arccal felelt, mint akit ez az egy dolog érdekel legkevésbé a kerek föld hátán:

— Magyar valutában kitesz vagy ezerötszáz pengőt. Kenterben jöttem be, kedves húgomasszony s más ország sajtója a vállaira emelne. Minálunk...?

Itt veszett gúnyra húzta le a félszája sarkát s legyintett hozzá.

A néni a fejét csóváltgatta, hogy — sajnos! — ez már így van Csonka-Magyarországon, ám ugyanakkor látszott rajta, hogy büszkeség tölti el, amikor magyar színek győzelméről kell hallania újból. Meg is jegyezte:

—Nagy dolog ez, tanár úr...

—Azt meghiszem! — fujt egyet Madár Gusztai bácsi s azzal zsebre is dugta vizes zsebkendőjét.

Én szótlánul álltam ezalatt a veranda ajtajában. A néni hozzámfordult:

— Mit szól hozzá, Laci?

—Azt hiszem, Irénke néni, hogy ma, amikor mindenki tetteket sürget, a tanár úr valóban cselekedett is!

—Jól mondta, fiam, — helyeselt a néni. — Ez csakugyan magyar tett. Szaladjon csak le a pincébe s hozzon fel egy kis hűsítőt! Szódát is hozzá! Te pedig, Katinka, — nézett a leányára, — szólj be az apádhoz s húzd ki az odújából! Úgy illik, hogy ma jókedve legyen mindenkinek.

Amire visszajöttem volna a pincéből a borral meg a szódavízzel, Katinkát nem láttam többé, ám a veranda közepén, zsebremélyesztett kézzel, ottállt az öreg szumir s abszolút közömbösnek mutatkozott. Pedig a portugáliai diadal magyar dicsőséget jelentett, bármennyire lenézik is egyébként tudósaink a keresztretjvényt.

Akkor már vitában álltak. Házigazdám tudományos alapra helyezkedett s szenvtelenül vetett oda egy-két ingerült szót, ami természetesen mélyen érintette önérzetében Madár Gusztáv tanár urat. Lépten-nyomon fel-felcsattant:

—S miért ne volna ez komoly magyar siker?

—Először is azért, — fejtegette egy-két lankadt gesztus kíséretében a gazdám, — mert a tudományban nincs siker, csak eredmény. A siker szenzációkergetés, tehát blöff. Másodszor: a keresztretjvénynek semmi köze a tudományhoz, lévén ez olcsó szórakozás, semmi egyéb. Így van ez, tisztelt barátom s ezen már nem változtathatunk semminemű akrobata-produkcióval...

Madár tanár úr felpattant a székből:

—Eszerint én is akrobata vagyok?

—Azt nem mondtam éppen, — magyarázta hűvösen a szumir-kutató. — Csupán megállapítom, hogy komoly ember nem pazarolhatja mulékony perceit ilyen gyerekségekre.

No, itt már kiobbant Madár tanár úr is:

—Tehát a keresztrejtvény-fejtés művészete gyerekség teszerinted? Ez, mint kifejezés, — enyhe szóval élve, — banalitás. Sőt: bornírság! Mert a keresztrejtvény, mint olyan, nem csupán röpke szóra-koztatást nyújt a neki időt-szentelőnek, hanem ugyan-akkor mély elgondolkozásra készítet mindnyájunkat. Azaz: élesíti az elmét, tágítja látkörünket s egyben nemes élvezetszámba megy egy nagyon-nagyon meg-gyötört emberiség számára. Ajánlom ezért, hogy erről megfeledkezni avagy hivatásunkat negligálni ne mélé-tóztassál a jövőben, fölötte-tisztelt barátom!

—Hivatás? Hivatás? — csapott a combjára két-szer is a házigazdám, fáradtan és sok gúny között. — A hivatás, az merőben más fogalmi meghatározás és «tekintetben mindenekelőtt tudósokra szokott gon-dolni az ember...

Nem folytathatta azonban, mert hirtelen vissza-jött a felesége s elkapván az utolsó szót, lélegzett egyet, de ugyancsak és akkor végignézett a férjén:

— Talán magadat is a tudósok közé veszed?

Az öreg szumir bús szemet vetett hitvesére, de azért szerény maradt:

—Bizonyára nem tételez föl rólam senki öntelt-séget, ha kijelentem, hogy három év múlva velem lesz tele a világ. Akkorára tervezem ugyanis alapvető művem megjelenését... Igenis, rólam fog beszélni mindenki.

—Maga téved, kedves uram, — vágott vissza az asszony, — mert már most is beszélnek magáról. Csak-hogy — sajnálkozva.

Itt közbeszóltam szerencsére, hogy éltesse az Isten úgy a házbelleket, mint a mi közkedvelt vendégünket s koccintásra emeltem a poharat. Mindenki ivott egy kis hűsítőt, a néni is. Férje hálásan tekintett reám, mert feleségének erre az oldalvágására képtelen lett volna riposztolni s így valóságos csávából húztam

ki a közbelépésemmel. A vitának vége lett és simán ment el az ebéd is. Jó helyet kaptam, mert — tekintettel a vendégre — Katinkát ezúttal mellém ültette le az édesanyja. A leány szíves maradt hozzám mindvégig, ami csak elkeserített. Mert eszembe jutott, hogy az alatt a három hét alatt, mióta náluk laktam, a legtöbbször igen kurtán bánt velem s egyre-sűrűbben. Rossz kedvetem észrevehette ő is, mert — mialatt édesapja meg Madár tanár úr valami elvont témát kezdett fejtegetni s édesanyja pillanatra felállt az asztaltól — pajtáskodva érintett meg a könyökével:

—Mit hajlik mindig a tányér fölé? Mintha az orra vére folyna.

—Éppen elég okom van reá, — súgtam vissza színlelt közömbösséggel. — Maga úgy bánik velem...

—No, hogy? — és úgy tett, mintha sejtelve sem lett volna róla, mit akarok. — Hadd hallom!

—Keserűség fojtogatott:

—Tegnapelőtt reggel is alig fogadta a köszönésemet. Ha kifogása van ellenem, mondja meg s én raj ta-leszek minden erőmmel, hogy jóvátegyek mindent, amit vétettem maga ellen...

—Fölösleges okoskodás, — s láttam rajta, hogy egészen másra gondol. — Valószínűen siettem¹ tegnapelőtt reggel...

—Nem sietett! Lassan ment!

Fehér, meztelen karjára engedte azt a drága fejét, melynek pusztá emlékére lázadozni kezd a vérem ma is. Csitítani próbált:

—Ha mindenáron veszekedni akar, kérem, hagyjuk máskorra! Most egy kérésem lenne, ha megtenné.

—Ha parancsolja, öt másodpercen belül a kútba ugrom!

Mosolyogva intett nemet, hogy kutbaugrásról szó sincs egyelőre. Még-halkabban szólt:

— Megígérte, hogy segítségemre lesz a mamánál.

Ma már minden leánypajtásom fiús-frizurát visel, csak az én fejemet nyomja ez a hajkazal... Beszéljen a mamával, de még ma délután, hogy holnap bemegyek a városba s egyenesen a nőifodráshoz fogok benyitni. Ha nem egyezik bele, azt sem bánom! Legyen skandalum!

Gyönyörű hajára néztem, amelyben Dronzfény bujdosott. Aztán olyan igazán, mint talán soha még, azt mondtam neki:

—Katinka, hagyja meg a haját!

—Nem hagyom! — s ökölbefogta a keskeny kezét. — Akarom, hogy beszéljen a mamával!

—Kérem, megteszem. A maga akarata parancs nekem.

Nem szólt vissza mindjárt. Mintha azon gondolkozott volna, mivel kössön le végleg konok terve mellé. Később annyit mondott még:

—Maga sokat tehet értem, Laci. Mert olyan nagyszerű szimatja volt, hogy az első találkozásnál teljesen megbabonázta anyust. A nemzeti erkölcsök tekintetében vallott puritán felfogásával...

—Nagyon komolyan mondtam mindazt, kedves Katinka, — tettem hozzá szárazon. — De épp azzal a komolysággal állítom, hogy fiús-hajjal megvesztegető lesz. Maga, Katinka. Aki meglátja, megremeg a szépségétől.

A leány fölkapta a szemöldökét:

—Maga most udvarolni próbál, pedig én mást akartam. Szóval beszélni fog a mamával...

—Beszélni fogok. Lehet, hogy vége lesz minden nagyrabecsülésnek, de a maga kedvéért megteszem.

—A leány kezét nyújtotta az asztal alatt:

—Kezet rá!

—Tessék!

Pillanatig úgy maradtunk s nem nézett reám. Akkor óvatosan kihúzta kezét a kezemből:

— Vigyázzon, itt jön a mama!

Az alatt a három hét alatt, mióta náluk voltam, kezdtem mind-kevésbé ismerni ezt a leányt, sokszor annyira érthetetlen volt a viselkedése. Annyival inkább meglepett ez, mert az első két-három napon szinte hálára kötelezett fáradhatatlan figyelmességével. Mintha csak feledtetni akarta volna velem, hogyha családias formák között is, de csak őket szolgálom. Egy napon azonban mintha kicserélték volna. Szeszélyes lett, szinte kiállhatatlan (de ilyenkor talán még inkább fájni kezdett utána a szívem!) s könnyörtelenül tudta éreztetni velem, hogy terhére van a társaságom. Történt ez — mondjuk — délelőtt. Ozsonnatájt, ha előbukkantam a gazdaság valamelyik irányából, már örömpesve jött elém. Ez azonban pillanatnyi hangulatváltozása lehetett mindössze, mert hamarosan tapasztalnom kellett, hogy össze sem barátkoztunk még s máris távolodik, egyre távolodik tőlem, ami rosszult esett. E három hét alatt megtörtént nem egyszer, hogy a felszolgáló leány az én helyem mellé terített neki. Megtette olykor, hogy — szememláltára! — elvett tányért, kanalat, kést, villát s az asztal másik szélére telepedett át, szemközt velem. Gondoltam, hogy titokban menyasszony jelölt lehet talán s így akarja tudtomra adni, hogy minden esetleges közeledési kísérletem céltalan próbálkozás lenne. Ám éreznem kellett, hogy minden ilyes föltevésem alaptalan rémlátás. Hiszen ez alatt a kevés idő alatt is kétszer hívott sétára a házuk alatt elfutó országútra, melynek két szegélyén bús-szinű jegenyék állonganak a szélcsönd alatt s lépten-nyomon nyárilakok piroscserepes tetői kandikálnak ki a gyümölcsösök árnyaiból. Lépést mentünk az országúton. Messze, Félegyháza irányának, valami kocsi haladt, de mindig távolodva s mindinkább beleveszve az alkonyat sürvedésébe. Síri csönd borult a tikkadt este fölé, melyen zsongó karban vert

el idáig a tiszai holtágak, lápok és kiöntések béka-hangversenye ... De régen is volt, amikor utoljára hallottam a messzeségből felszüremlő ilyen andalító kórust!... Halk lépésben haladt oldalamon a leány, formás válla — a rádobott fátyolkendő alól — csak alig fehérlett föl a magános estében... Egy este elmaradtunk kissé hazulról, mert Katinka belemelegetett s élénkebben talált érdeklődni megholt szüleim, nógrádi falunk, rokonaim s előbbi életem után, mintha minél többet akart volna tudni rólam. Amikor beszámoltam neki a diákéveimről, meg nem állhattam, hogy rá ne nézzek:

— De miért érdekli magát mindez, Katinka?

Hirtelen megzavarodott, mint akit tettenértek s zavarában a megcsúszott haját próbálta felsimítani a halántékára. De éppoly hamar magához is tért s elváltozott hangon mondta:

— Forduljunk talán vissza. Késő van s pattogni talál anyus.

Ezen az estén reménykedni kezdtem, hogy jópajtásom marad ezentúl. Súlyos csalódás ért hamarosan. Másnap a reggelinél, amikor véletlenül ketten ültünk csak az asztalnál, az egész idő alatt alig szólt hozzám három szót. Erre is csak úgy volt hajlandó, hogy — a formaság kedvéért — kérdeztem tőle valamit. Megint megütött a gyanú, hogy végeredményben közömbös vagyok neki.

... Azon a napon, amikor Madár tanár úr lihegett ki a szikrai házba s amikor csaknem elfajult a vita az öreg szumir meg a keresztretjvény-rekorder között, már vége körül jártunk az ebédnek. A tüzetesebb fejtegetést kerülte ezúttal házigazdám is, a nyugalomba vonult matézis-professzor is és így aránylag fesztelen kedéllyel válthattak röpké eszme cserét, amelybe csak itt-ott szólt bele a néni. A néni általábanvéve mind-rokonszenvesebb vonásaiban lépett elém, de

rajta is voltam, hogy semmi kivetnivalót ne találjon bennem. Talán ezért is volt, hogy első találkozásunk óta úgy bánt velem, mintha a fia lettem volna s ahogy beléptem közéjük, attólfogva valóságos családtagnak számítottam. Ma már tudom, hogy pillanatig sem voltak tervei velem és a leányával: önzetlenül maradt hozzám jó. Hisz amikor elkövetkezett a döntő pillanat s tisztázni kellett: enyém lehet-e a Katinka keze, a mama volt meglepve a legjobban. Egyebekben ami azt a döntő fellépésemet illeti, életemnek erre a fordulópillanatára körülményesebben is ki fogok térni, ha odáigérek majd elbeszélésemben. Mert az igazság az, hogy föl se léptem. Legfeljebb statisztáltam.

Már feladták a feketekávét is, mikor a leány hozzámhajolt óvatosan:

— Számítok rá, hogy a segítségemre lesz... Magamban gyenge vagyok...

Halálos-komolyán bölintottam:

—Rendelkezzék velem! Akár az életemmel is!

—Köszönöm, de arra nincs szükségem s jogom sincs hozzá... — súgta vissza a leány, amikor...

— amikor felfigyelt a néni s szigorú szemmel

—nézett mindkettőnkre. Majd Katinkához intézte a szót:

—Miről sugdolóztok?

—Megmondjam? — kérdezte vissza hideg arcú a leány.

Édesanyja le nem vette róla a szemét:

— Kérdeztelek, felelj!

Kényelmetlenül feszengtem föl, mert tudtam már, hogy Katinka felelni fog. Hát felelt is! Rebbenés nélkül nézett vissza az anyjára:

—Laci volt olyan szíves és megígérte, hogy tolmácsolni fogja mama előtt egy kérésemet...

—S minek neked tolmács? — kérdezte megütődve az anyja.

A leány hideg-nyugodt maradt:

— Mert nekem úgyse tenné meg, anyus. Lacinak pedig határozott tekintélyt sikerült kivívnia anyus előtt, amin nem csodálkozom. Mert ő oly abszolút férfiú...

Már rajtam is gúnyolódott. Kínos csend jött reá.

Erre a hangra már nem válaszolt a néni, csak összeharapta a száját. Az ebédnek különben is vége lett ekkorára s asztalt bontván a néni, felállt, hogy dolgai után nézzon, mert fáradhatatlan maradt reggeltől-estig. De félpercre visszafogta még Madár tanár úr:

—Kedves húgomasszony, ha meg nem szólának érte, volna egy tiszteletteljes kérésem...

—Tudom, — bókolt rá a néni. — Le akarna dűlni keveset.

—A bajnok-fejtő udvariasan védekezett:

—Megvallom őszintén, hogy ez az egyetlen gyengém: ebéd után elszundítani valamit. Ám ezt a kurta pihenőt nem tudom nélkülözni semmi körülmények között sem, mert csak pihent elmével folytathatom ott, ahol abbahagytam előzően. Ezért voltam oly vakmerő, hogy okvetetlenkedni próbálok kedves húgomasszonynak, miután éppen ebéd után vagyunk.

—Kár mentegetőzni annyira, kedves tanár úr, nyugtatta meg a néni, — hisz ez oly természetes. Bár megtenné naponkint az én uram is, annál kevesebbet törné magát azok után az állítólagos szumirok után.

Házigazdám, aki eddig unatkozva hallgatott, most védelmébe vette ama függőben levő problémát:

— A szumirok, mint nemzet, nemcsak éltek, hanem kultúrájuk fénye mellett elsápadt az úgynevezett fehér fajok civilizációjának minden botor hivalkodása.

Nem folytathatta azonban, mert a néni anélkül, hogy odafigyelt volna egymagában tusakodó urára, Madár tanár úr felé fordult:

— Parancsoljon ledűlni, kedves tanár úr, az ebédlő heverőjére! Erre utánam!

Megindult az ebédlő felé, hogy kijelölje a heverőt a szundikálásra, a kurtalábu, köpcös keresztrejtvénybajnok mindenütt a nyomában. De hirtelen megállt s visszafordult a félúton. S akkor így szólt az ő szumirkutató-barátjához:

— Konstatálom, állítom és bizonyítani is hajlandó vagyok, nagyratartott barátom, hogy a keresztrejtvény-fejtés tana, mint olyan, jelentőségben legalább is van egyenértékű némely obskúrus kutatások képzelt bordere-jével...

Házigazdám már-már azon a ponton volt, hogy felszisszenjen erre a tördöfésre, de valahogy erőt vett magán s mindössze fáradtan legyintett egyet. Mint a komoly bűvár, aki nem tart érdemesnek válaszra minden dilettánst. Aztán felállt s imbolygó járással a dolgozószobája felé indult, hogy fényt próbáljon deríteni bizonyos mindmáig homályban maradt részletekre.

Ketten maradtunk Katinkával. Megvesztegetőn pillantott reám, amiből sejtettem nyomban, hogy megint ki akar csikarni belőlem valamit.

Úgy is volt. Kissé oldalt-tartott fejfel kérdezte:

—Mit fog csinálni most, Laci?

—Kinézek a földekre, —sa szalmakalapom után nyúltam. — Egy héten belül aratni kezdünk.

Volt egy lengőkarimás, kopott szalmakalapja, azt csapta föl a fejére s keskeny kék szallaggal kötötte le az édes álla alatt. Aki ránézett ilyenkor, ha ereiben nem hűlt ki még a vér, föltétlenül az a gondolat kínoztta, hogy leghelyesebb lenne karjai közé kapni ezt a sokat haszontalankodó teremtetést. Pajtáskodva szólt:

— Elkísérem az országútig s legalább ennyivel is sikerül kitolnom a leszámolás időpontját. Mert beismerem, hogy ma túllöttem a célon s ezért mihelyt

előkaphat anyus, óriási fejmosdatás fog következni négy szemközt. Nem tehetek róla, ilyen a természetem. Már én soha nem javulok meg, Laci... Igaz?

— Lehet, — szoltam olyanformán, hogy alig figyeltem reá.

Nesztelenül húzódtunk el a homokos utacskán s lépést csak. Forróságban lihegett a határ s a keszeg jegenyék porosan kókadoztak a távolabbi országút partján. Félig a gyümölcsös árnyékában haladtunk s mialatt én az országúton túlra figyeltem, hol szökén lengett a vetés, a leány szaporán magyarázott. De váratlanul megállt s megütközve nézett végig:

— Ugye, nem is tudja, miről beszéltem?

— Nem, Katinka. Mert igen el találtam gondolkozni valamin.

Annyi bűnbánattal mondtam ezt, hogy nem neheztelt meg reám. De bánthatta azért, hogy ennyire figyelmetlen vagyok iránta. Csöndesen faggatott:

— S min gondolkozott el, mondja? Tudni akarom!

— Muszáj?

— Muszáj! — s idegesen toppantott a homokba.
— Meghalok, ha meg nem mondja!

Ott álltunk, szemközt egymással, a lángoló napban. Katinka félig lehunyta hosszú szempilláit s remegve várt. Mintha a halálos Ítéletét várta volna. Kis szünet után így szoltam:

— Azon gondolkoztam el, Katinka, hogy talán fölösleges is beszélnem az édesanyjával. Hiábavaló minden. Előre tudom, hogy úgysem lesz eredménye.

Megrázkódott, mintha megérezte volna, hogy csak félre akarom vezetni ezúttal. Felcsattant:

— Hát maga... maga... ennyi áldozatot sem hoz értem...!

— Ha parancsolja, — mondtam ingerülten, — akár a Tiszának is nekimegyek! De más megoldási-

módot találtam én ki, Katinka, ha mindenáron fiúshajat akar...

—Na? és kíváncsian hajtotta oldalt a fejét.

—Menjen férjhez, Katinka, — biztattam megremegő hangon. — Ha a férje beleegyezik majd, édesanyja nem szólhat ellene egy szót sem.

Kissé ijedtnek látszott:

—S gondolja, hogy beleegyeznék a leendő uram?

—Kezeskedem érte, Katinka, — mondtam remegő áhítattal. — És ha nem egyeznék bele, velem gyűlne meg a baja!

Le nem vette rólam a szemét. Hallgatott, én is hallgattam. Aztán észrevétlenül lángot fogott az arca, föl, egészen a halántékáig. Alig bírt a zavarával:

— Ha ez a tanácsa, megpróbálom.

IV.

Learattunk aztán.

Két-három hétig alig találkoztam Katinkával, hisz a házukban is alig fordultam meg. Egyik tanyájuk a város és a Szikra között feküdt, másik a város túlsó oldalán, a nagy puszta szélén. Mindkét helyen csépelettem a szédült hőségben. Két hét alatt olyan lettem, mint egy nubiai s azalatt hol át-átüzentem, hol pársoros levelet firkantottam ceruzával Irénke néninek, mármint a leány édesanyjának. Mert úgy egyeztünk meg, hogy őt fogom értesíteni koronkint a dolgok állásáról, miután az öreg szumirnak semminemű gyakorlati hasznát nem lehetett venni. A néni azt üzente vissza egyszer, hogy adandó alkalommal kocsin jön ki arra a tanyájukra, melytől nem messze a nagy puszta kezdődött már. Mert ott valamivel később áll munkába a cséplőgép.

Mondom, akkorára olyan lettem, mint egy nubiai. Hisz mindenütt személyesen kellett ottlennem az égető napözönben.

Lépten-nyomon sarkában voltam az embereknek. Egy-két jó szót illett odavetnem nekik, mialatt feketére sülve vágták a rendet s izmos két karjuk közt remegett a kasza nyele. Mintha minden titkolt indulatuk abba a kaszanyélbe gyúlt volna fel, hogy ki-robbanjon egyszer. Lótottam-futottam a hordásnál, hogy valami szerencsétlenség ne adódjon elő s pelyvával beverve álltam meg ozsonnaidőtájt fáradtan,

ha éleset füttyentett a gép s olyankor félórára megpihentek leányok, legények. Itce-pálinkát kaptak az emberek, magam is felhajtottam eggyel és soha nem esett olyan jól, mint a munka ama veszett napjaiban. Félóra múlva újból búgni és zakatolni kezdett a gép, az elevátor zörögve hányta föl a kicsépelte szalmát s mindenki lázasan mozgott. így ment ez hajnaltól késő estéig, sőt sokszor még holdvilágnál is zúgott minden, etették a dobot s leányok, legények serény villákkal rakták a kazlat.

Így ment el három hét és ha jól emlékszem, azalatt egyszer sem voltam a Szikrában. A kishúgomnak meg a sógoromnak is egy levelet küldtem mindössze, értesítvén őket, hogy nincs panaszom a sors ellen és hogy nem ismernének rám, ha meglátnának így: vászon-lovaglónadrágban, szétgombolt ingben, felgyűrt ingujjakkal, széleskarimás szalmakalap alatt.

Egyetmást megtudtam ezalatt Katinka életéből is.

Mert gondoltam rá sokszor. Napközben ugyan nem értem rá, de késő estéken, amikor fölénkborult csillagszemeivel a pusztai ég, elbeszélgettem a kazal alatt, takaró nélkül heverve a zizegő szalmán. Leányok, legények akkor már elhallgattak s mialatt mélyen lélegzettek, félhangon egy-egy szót váltottam a munkavezetővel. Óvatosan kerülgettem éppen azt, ami leginkább érdekelt e kerek világból, hogy ne fogjon reám gyanút esetleg, de észrevétlenül úgy fordítottam a szót, hogy minden estén Katinka körül jártunk a beszédben. Persze csak a legvégén. Megtudtam ilyenformán, hogy két kérője volt már, de mind a kettőt kikoszorazta, hogy ezúttal egy ügyvéd szokott fel-feli bukkanni náluk hol itt, hol ott a városból (lehet olyan egyidős velem), ámde mióta a Szikrába mentek ki a nagyságos úrék, nem igen mutatkozik. Annyi a dolga. Pedig a legkomolyabb szándékkal van a kisasszony iránt.

Minek tagadnám, az ügyvéd jelentkezése megzavart kissé. És el is keserített.

Mert elkeseredve távoztam a Szikrából is, mikor elköszöntem azzal, hogy csak akkor kerülök vissza, ha végeztem már csépléssel, takarítással. Keserűségem oka Katinka volt a kiszámíthatatlan hangulataival.

Indulásom előtt két nappal történt, hogy megvesztegető zaklatására egy délután mégis csak az anyja elé álltam ki a fiús-hajviselet dolgában...

Bár ne lettem volna olyan áldozatkész!

A mama ugyanis, miután minden érvet kipróbáltam, ugyancsak megmondta a magáét, Volt mit hallgatnom! Először is kijelentette, hogy leánya viselkedése mind-mélyebben aggasztja a legutóbbi néhány hónap óta s ha egyszer arra gondol, hogy feleségülveszi valaki s a maga feje után kell majd boldogulnia a világban, csaknem kétségbeesik. Nem is hiszi, hogy leendő férje félesztendőnél tovább bírja ki mellette: olyan kívánságai vannak, amelyekről visszariad minden rendes felfogású egyén. Már-már azon a ponton voltam, hogy belevakkantok a szavába: adja hozzám Katinkát, vállalom mellette minden gyötrelmét a pokolnak, amikor... Amikor szemrehányóan pillantott reám a néni s igen kért, ne próbáljam megingatni őt abban az előnyös véleményében, amelyet rólam táplált mindmáig, mert fájdalmat okoznék neki, ha benem is csalódnia kéne. »Az a lány pedig, aki konty helyett tacszófrizurát akar kierőszakolni az édesanyjánál, nem lehet kifogástalan alaptermészetű, fiam!«

Azzal eleresztett.

Két perc múlva találkoztam már Katinkával a kertben, ahol szívdobogva lesett reám. Amikor megtudta a szörnyű fiaskót, ahelyett, hogy magam-exponálásáért legalább egy köszönőszót vetett volna oda nekem, vagy a kezét nyújtotta volna, gúnyosan húzta el a keskeny száját:

— Jaj, maga fajankó! Most még jobban elrontotta a dolgomat!

Már-már felcsattantam, de valahogy erőt vettem magamon azért. Annyit mondtam neki félvállról:

— Tessék férjhezmenni, akkor majd azt tehet, amit akar! Föltéve, hogy beleegyezik majd a férje!

— Jól van, férjhezmegyek! — kiáltott vissza fojtott indulattal. — Köszönöm a szíves tanácsot!

S otthagytott.

Bószító volt, milyen hálátlan tudott lenni, ha nem teljesítették valami kérését... Ettől fogva két napig alig találkoztam vele, mert tüntetően került. Még akkor sem került elő, amikor elkészöntem a szüleitől, ami mégis rosszulesett.

Három hét múlt el azóta s én sokszor, igen sokszor gondoltam makacskodó alakjára. Azok után meg, amiket a vőlegényjelöltjéről hallottam, fokozódó nyugtalanságot éreztem.

Hát lesz ahogy lesz!

Egy jókor-délután (vége körül jártunk a cséplésnek) a gép mellett álltam s figyeltem, mint hánnyák a lányok a pelyvát. Magam is törekkel voltam tele, ahogy ingujjban álltam ott. Egyszer csak integetni kezdett felém az egyik munkásasszony s mivel nem tudtam, mit akarhat, feléje indultam.

De alighogy kikerültem a gép oldalából, megtudtam, miért volt az integetés.

A közeli fák megül éppenakkor kanyarodott be egy könnyű kocsi. A kocsiban Katinka az édesanyjával.

Eléjük siettem. A lány már messzebről integetni kezdett a zsebkendőjével, amire én is feléje lengettem a kalapomat. Ahogy találkoztunk, a kocsis visszafogta a gyeplőt, a két ló megmeredt abban a pillanatban s én a másik oldalra ugrottam, hogy lesegítssem a mamát. Sok újsággal jöttek, amelyek apró semmiségek voltak ugyan, de akkor elhallgattam volna

őket másnap estig. A néni faggatott ki először nagyjából s csak akkor került a sor Katinkára. Barnára edzette a nap s mindkét kezét nyújtotta egyszerre:

— Hogy van, Laci? Tudja-e, hogy majd az unalom evett meg maga nélkül?

Édesanyja abban a szempillantásban szinte megingott:

— Katinka, viselkedj úrilányhoz illően! Hogy beszélhetsz így egy fiatalemberrel?

— De anyus, — védekezett csillogó szemmel a leány, — hiszen igazat mondtam! Laci, bizonyísten úgy örülök, hogy látom magát! Hanem igaz is, hogy olyan, mint egy szerecsen!

A néni nem tudott megfelelő elítélő szavakat találni erre a magaviseletre, ezért oldaltkapta a fejét s magábafojtotta felháborodását... Én alig tudtam szólni az elégtételtől. Mertha hiányoztam Katinkának, gyakran kellett reámgondolnia. Ez az őszintesége annyira meghatott, hogy szinte levert a lábamról. Mégis jószívűnek kellett lennie.

Keskeny karimájú kis szalmakalapban jött ki, könnyű ruhában. Lépést indultunk a cséplőgépnél, mely körül és fönt, az elevátor torkánál százan is hányták a villát s forogtak és égtek a napban. Aközben mindenről beszámoltam pontosan a néninek, aki minden egyes pontnál nagy-elégedetten bólongatott. Közbe-közbe alig győzte ismételni:

— Magát az Isten küldte hozzánk, fiam!

Olyan percek voltak ezek, amikor minden lépésnél attól remegtem reménykedve, hogy a néni felajánlja: maradjak náluk örökre! Csak persze az az ügyvéd ne forgott volna Katinka körül! Mertha igaz, akkor körülbelül lekéstem.

A néni egy simára-fűrészelt tönkön helyezkedett el azalatt, a kazal árnyékában s a melegben lihegve nézte egyideig a cséplést. Én szótlantul álltam mellette,

oldalamnál pedig a leány hallgatott. Később fölnézett a mama s odaszólt Katinkának:

— Menj csak vissza a kocsihoz, lányom s hozd el az ozsonnát! Mert egy kis hideget pakkoltunk (be, — fordult hozzám, — magának szántuk az egészséget, de remélhetőleg minket is szívesen vendégül lát azért...

Örültem nekik, mint soha vendégnek ezen a világon! S ezzel az örömmel válaszoltam:

— Boldog vagyok, hogy ennyire kitüntet, Irénke néni. Csak az a kár, hogy olyan ritkán látogatnak meg.

A mama a fejével jelezte, hogy meg van elégedve a felelettel, mert aközben zsebkendővel törölgette az arcát. Igen-nagy melege lehetett. Magamhoz intettem a fűtőt s a harmadik kazal aljába ugrasztottam, hol az árnyékosan, vedervizbe hűtve, néhány üveg söröm állt. Szokásom volt két-három üveggel mindig készenlétben tartani belőle.

Katinka a kocsi felé indult, hogy elhozza az elemózsiát. De pár lépés után megfordult s úgy nézett vissza reám, hogy meg kellett értenem: valami mondanivalót tartogat a számomra.

Szó nélkül szegődtem a nyomába.

Amikor középúton lehattünk az édesanyja meg a kocsi közt, hirtelen megállt s szembenézett velem:

—Mondanék magának valamit, Laci...

—Mondjon, Katinka! — s nem tudtam levenni róla a szememet.

Egyszerre közömbös hangon kezdte:

—De csak úgy, ha érdekli...

—A világon minden érdekel, Katinka, — fohászodtam fel csaknem önkívületben. — Amit pedig maga mond, bármilyen apróság legyen is, számomra a legnagyobb élmény...

—Nono, ez még magától is túlságos áldozat, —

és sóhajtott egy mélyet. — Annyit akartam mondani csak, Laci s kérem ne Ítéljen meg az őszinteségemért, hogy tegnap megkérték a kezemet...

Itt elakadt. Engemet pedig mintha taglóval sújtottak volna tarkón.

A mai napon tehát csak azért sietett ki hozzám, hogy ezt a szemembe mondja nekem. Mielőtt azonban gratulálhattam volna neki nyöszörögve, így folytatta száraz hangon:

— Én azonban kosarat adtam az illető úrnak!

Hirtelen mintha másodszor is megvágta volna.

Ám ezúttal mellbe.

Meginogtam. S már-már úgy volt, hogy a keze után nyúlok. De jószerecsém visszatartott. Mert esetleg megriaszthattam volna a hirtelen föllépéssel. S átvillant rajtam egyéb is... Hátha a leány, ki a legutóbbi hetek alatt a legszeszélyesebben viselkedett, csak próbára akar tenni s akkor faképnél hagy. Mindezt a gondolat negyedrésze alatt hánytam meg magamban s aztán színlelt közömbösséggel azt kérdeztem tőle:

— S miért adott kosarat, Katinka?

— Csak azért, Laci, mert volt-kérőm egy ügyvéd a városból, — mondta még mindig szembefordulva velem, de észrevétlen kis zavarral már, — ez az ügyvéd pedig egy dologban nem tetszett nekem. Megfigyeltem, hogy mindenben földighajolva helyesel anyusnak és így joggal hihettem, hogy — mint feleségének — nem engedné meg nekem a fiús-hajat...

Elhallgatott s oldaltnézett.

Mindig a fiús-frizura! Már gyanakodni kezdtem, hogy maga sem veszi komolyan, csak próbára akarja tenni mindazokat, akik a kezét szeretnék. Mindazáltal amit most hallottam, nagyon kielégített. Igaz, hogy a mamának szakadatlanul szekundáltam én is, ezzel szemben tény maradt, hogy suttyomban lelkesedtem a fiús-hajért s ezt igen jól tudta Katinka is.

Mivel nem feleltem mindjárt, rámemelte a szemét, kissé bátortalanul:

—Mit szól hozzá?

—Szerény felfogásom szerint a legokosabban járt el, — fohászkodtam fel oly mélységesen, hogy beleremegett a szívem. — Mert egy bizonyos: ha valaki már föllépése előtt nem játszik mindenben a menyasszonya kezére, mit várhat az olyan embertől az a szegény teremtés, ha egyszer asszony lesz majd...

Mellesleg úgy éreztem ugyan, hogy viselkedésem nem a legkifogástalanabb azzal az ismeretlen riválisommal szemben, akinek elég baja lehetett egyelőre, amiért kikosarazták, de most nem törődtem ilyen nyavalyás semmiségekkel. Egyre vigyáztam: hogy a leány semmi kivetnivalót ne találjon bennem ebben a forduló-pillanatban.

Katinka maga elé tűnődött egy darabig, majd így szólt:

— Köszönöm, Laci, hogy megnyugtattott. Azt hiszem, a lehető-leghelyesebben cselekedtem. Mert sohasoha nem egyezem bele, hogy játékszere legyek az uramnak! Előre megmondom ezt mindenkinek...

Ez a »mindenki« én voltam ezúttal. A kisasszony konok magatartására lehetett volna ugyan egy-két merész megjegyzésem, de gondoltam, ráérünk ezzel azután is. A kisasszony sem beszél majd így, csak a feleségem legyen egyszer! Mert most már hinni kezdtem, hogy csak én lehetek a férje, senki más. Máskülönben nem oktatott volna ki előre.

Egyelőre legtanácsosabb volt hallgatni. S miután a kocsiról leszedtem két pokrócot s kezembe fogtam az elemózsiát, visszafelé indultunk meg a nénihez. De hallgattunk mindvégig.

Ez a hallgatásunk fület szúrt a néninek is, mert amint hozzáértünk volna, összehúzott szemmel vizsgált végig külön-külön. S felémfordult megint:

— Úgy jönnek, mintha az orruk vére folyna... Csak nem kaptak össze valamin? Mert az én lányommal könnyű összeverekedni, amilyen önfejű ... Miről tárgyaltak?

Melegem lett, hogy mit füllentsek hirtelen, ami elhihető lenne. De megelőzött a leány:

—A terméskilátásokról beszéltünk, azazhogy a már behordott élet fizetőképességéről. Igazán meglepett, anyus, mennyi mindent tud ez a Laci! Az összes tudományok a kisujjában vannak ...

—Laci helyes fiatalember, — bókolt a mama, miközben az arcát törölgette a zsebkendővel.

Én akkor már kissé távolabb teritettem el a két pokrócot s mikor az ozsonnát kezdtem fölszervirozni reá, Katinka is hozzámjött és segíteni kezdett. Szótlanul tettünk-vettünk egymás mellett, de tudta mind-egyikünk, hogy a másik is ugyanarra gondol: a vőlegényjelölt energikus kikosarazására. Azalatt kettőnk-höz ért a mama is, *az* egyik legénykével odahozattaim a sört s menyei hangulatban láttunk neki az uzsonnának. Katinka kettőnk között ült a két nyárfa széles árnyékában s olyan jó volt hozzám, hogy ha nincs ott az anyja, azóta legalább tízszer ráborultam volna a kezére, hogy összeviSSzacsókoljam áhítattal.

Hogy ment el az a két óra!

A leány egyszer féloldalt nézett reám, égő-kíváncsian:

—Mondja csak, Laci, mit csinált itt negyedik hete ilyen egymagában?

—Mit? — kérdeztem vissza. — Hát Istenem, nappal a munka köt le, késő estén meg, ha ledülök a kazal alá, a zizegő szalmára, tarkóm alá dugom a két kezemet, nézem-nézem a csillagokat s az Isten tudná, mi-mindenre nem gondolok olyankor! Szereitek egymagamban lenni...

A néni sonkával kínált s aközben helyeselt:

—Látszik, hogy komoly fiatalember...

—És kire vagy mire gondol legtöbbször, amikor hanyattfekszik a kazal tövében? — kérdezte hirtelen a leány.

Úgy feleltem, hogy beleláthatott a lelkembe:

— Erre is kitérek, Katinka, de előbb el akarom mondani, miért szeretem az egyedüllétet. Mert olyankor közelérezem magamhoz az Istent... Csak képzelje el: fekszem a kazal tövében a szalmán, két kezem a tarkóm alatt, fölöttem pedig az elmondhatatlanul mély égbolt. Ezt az égboltot nézem s nem tudok belefáradni. Mert észrevétlenül szállni kezdek magam is az égi-magasságoknak. Vándorolnak fent a csillagok s én nézem őket, lentről. Tudom, hogy az az egykettő, amelyik szelíden fénylik, bolygója a napnak, de a többi milliónyi-millió mindig vibrál nyugtalanul: szörnyű-nagy világok ezek, melyek mellett porszemnélkisebb a mi napunk minden bolygórendszerével. Minden állócsillag egy nap, oly képzelet-lankasztó messzeségben, hogy pusztá gondolatára fájdalom nyilallik végig a földi emberen. Minden ilyen napnak megszámlálhatatlan lehet a bolygóserege s e bolygók közül talán élet van valamennyin... Kik és mik lehetnek ezek a lények? Van-e határa valahol a világegyetemnek?... Fekszem a kazal aljában, legény-leány rég alszik már elszórva a szalmán, egy kutya sem ugat a pusztai éjszakában. Alszik mindenki, csak én tusakodom árva-magamban. A csillagok pedig mennek égi-pályáikon... De ki szabta meg örök vándorútjukat? ... S addig nézem az eget, hiógy egyszer csak arra rezzenek össze: könny szívárog a halántékomon. S olyankor tízszer is elsuttogom magamban: van Isten... van Isten...

Mama és leánya tűnődve nézett maga elé. Továbbbeszeltem:

— Ezekről a csillagoktól-szegett nyári éjszakákon

sok-minden megfordul bennem s legtöbbször olyan emberek emlékeivel társalgók, akiknek ma már csak az árnyai járnak vissza hozzám. Rágondolok ősz nagyapámra, aki hajlott ember volt már kicsifiu-koromban is és van huszonöt esztendeje, hogy nem láttam. Hova lett, hova? Apám-anyám sem él már: fogom-e még látni valamikor szenvedő arcaikat? Emberekre gondolok aztán, akiket nagy idő óta nem láttam... Hol tévelyeghetnek a világban, bú epešti-é őket e pillanatban s kezefogok-e még velük valamikor? Eszembejut olyankor, hogy milyen szerencsétlenek is az emberek. Rang, pénz után futkosnak őriöngve egész rövidke életükben, helyett, hogy szakadatlanul az égre függesztenék szemeiket avagy ki ülnének egy folyó partjára s a ballagdáló vizet nézvé, eltöprengenének rajta: minek is vagyunk a világon? Mert sivár céltalanság itt minden. Egy értelme maradt még a dolgoknak: összebújni kettesben, szeretni egymást és soha-soha el nem búcsúzni egymástól. Késő nyári éjszakákon, ha földöntúli gondolataimmal viaskodom, magára is gondolok a végén, Katinka, s olyankor mindig nagy megnyugvás fog el. Ezért hálás vagyok magának s szeretném érte megcsókolni a kezét...

A leány, aki égő szemmel figyelt egy idő óta, leplezetlenül kérdezte most:

—Miért lennék én nagy megnyugvás magának?

—Azért, mert jó ember, — szólt közbe magyarázó hangon az anyja. — De ezt most úgysem érted még!

Am Katinka nem hagyta magát s csak azért is tovább-beszélt:

—Arra gondoltam, anyus, hogy én is kimaradhatnék egyszer egy ilyen éjszakára a kazlak alatt. Istenem, de boldog tudnék lenni! Elbeszélgetnék éjfélutánig kettesben ...

—Kivel? — csattant fel a néni.

A leány angyali nyugalommal adta fel a felvilágosítást.

—Hát Lacival...

—Még mit nem! — horkant rá a néni. — Te leány, egyáltalán szoktál-e gondolkozni néha?

—Katinka ártatlanul nézett az anyjára:

—Miért ne?

—Azért, te szörnyű lány, mert az éjszakát egy cséplőgépnél és szalmán fekve csak férj-feleség tölthet együtt. Szűz Máriám, hogy miket nem eszelsz te össze!

Erre elhallgatott Katinka. De hallgattam én is.

Később mindennapi dolgokra terelődött a szó s szerencsére megfeledkeztünk az előbbi apró zökkenőről. Jókedvünk kerekedett s még föl is neveltünk egyszer-kétszer. Feledhetetlen két órám maradt ez arra a két hétre, amelyet szikrai házuktól távol kellett még ledolgoznom. Amikor aztán hazafelé készülődve kocsiba szálltak fel, hátaslovamra vettem magamat én is és elkísértem őket messzire. A félutig lovagoltam a kocsijok mellett (Katinka felől) s jóízűen beszélgettük el a hátralevő időt. Amikor végül búcsúzásra került a sor s visszafogtam a lovamat, pillanatra a koci is megállt. Kezet csókoltam a néni-nek s akkor Katinkához mentem át. Nagy meglepetésemre csokra-emelte a kezét, amire lehajoltam a keze fölé s megcsókoltam. Abban a pillanatban haragosan csattant rá az anyja:

—De Katinka!

—Hagyjuk csak, anyus, — szólt hidegen és szorakozottan s legyintett egyet.

Legalább húszszor néztem vissza távolodó kocsijok után, mialatt visszafelé ügettem. Most már hinni kezdtem, hogy mégis csak a feleségem lesz Horváth Katinka.

Egyelőre azonban némi csalódás ért.

Elcsépeltem, betakartam, amikor először gondoltam reá, hogy néhány napra visszamegyek a szikrai házba. Úgy számítottam, hogy utána nekikezdek az ősziszántásnak. Meg voltam elégedve magammal: egyelőre jó munkát végeztem.

S reagondoltam persze a leányra is. Most már azzal a szándékkal, hogy megkérem *a kezét*. Előbb persze vele magával kell beszélnem négy szemközt.

Mielőtt azonban végleg hazafelé vágtam volna, be kellett néznem a másik tanyára is, mely a város újsó felén feküdt, a pusztá szomszédságában. Messze volt innét, még lóháton is csaknem egynapos út. E szóltan ügetésem alatt sok-mindenen eltöprengtem. Eszembe jutott például, amit a Biblia legpoétikusabb lapjain olvastam s föl tettem magamban, hogy szórul-szóra aszerint fogok föllépni. Bizonyos, hogy kéréssel meglepem a szülőket, de zavarba-ejtem Katinkát is. Két nap múlva náluk leszek, ha igaz, egyenesen a mamához nyitok be s felajánlom, hogy szívesen szolgálok nekik hét esztendeig, ha hét esztendő után megkapom a leányuk kezét. Szándékosan mondom, hogy a mamához volt tervem benyitni, mivel házigazdám, ez a drága szumir, körülbelül nem számított. A mama akkor minden föltevés szerint be fogja hívni Katinkát s előterjeszti neki a hét esztendőt. Amilyen kiszámíthatatlan volt a leány, nem látszott lehetetlennek, hogy ott-helyben felém fordul s azt mondja majd hideg-szeliden:

— Hosszú idő az a hét esztendő, Laci... Egyezünk ki talán három hónapban!

Így színeztem ki ezt magam előtt hevülő fejemmel. Dehát máskép történt.

A pusztá szélében levő tanyán rendben találtam mindent s már hazafelé akartam irányítani lovam fejét, amikor véletlen találkozásom történt, összebottlottam ugyanis azzal a régi frontharcos-bajtársam-

mal, akinek baráti közvetítésével kerültem el mai helyemre. Elbeszélésem kezdetén érintettem valahol, hogy Pesten, az Emke-kávéházban vetett össze vele a sors és akkor hozta föl beszédközben, hogy ajánlani fog mai gazdámnak. Azóta nem láttuk egymást, de tudta rólam, hogy itt vagyok már. Városházi urak társaságában jött éppen, kik a pusztára indultak ki, hogy szétnézzenek a városi gazdaságban. A front-harcosok régi hűségével öleltük át egymást, bemutatott a társaság tagjainak s az urak abban a pillanatban meg is hívtak már, hogy legyek a vendégük. Gondoltam, miért ne engedélyeznék magamnak vagy másfél napi szabadságot?

Lovamat visszahagytam a tanyán s felültem az egyik kocsiba, a gazdasági-tanácsnok mellé. Pozsgás-arcu, kerekképű, joviális úr volt a gazdasági tanácsnok, aki ezt a szót: »meglát«, az itteni kiejtés szerint így mondta mindig; »möglát«. Ez a beszédmód egyébként, ha kissé megfeledezett magáról, szokása volt Horváth Katinkának is. Ellenállhatatlan volt olyankor.

Közel két napot töltöttem a pusztán. Széltében-hosszában.

Hadiszállásunkat a pusztaházban ütöttük fel, mely a város birtoka volt, mint csaknem az egész pusztaság. Ám a régi világból mindössze a neve maradt meg e területnek, mely minden-más lehetett, csak pusztaság nem. Homokbuckáit, melyek dombjai játékszerűen váltakoztak valamikor a szél karcsapásai alatt, mára végleg maga alá nyomta a rétség, melynek legszéle az ég karimáján túl veszett el csak. Messze sudár jegenyesor szegte be a határtalan legelő egy pontját, a legelőn álomszerű csengetyűszó, meg kolompok elmosódó hangja ütött meg mindnyájunkat, de órákig kellett menni a selyemzöld fűvön, mire egy buckasor mögött váratlanul elibénklépett a szüz-

gulya. S oly sejtelemszerű távolban, hogy lankadt lett a gondolat, mire odáig tudott érni, kútgépek voltak felrajzolva az ég fenekére pókháló-fonalain. Földnek támaszkodott a kútgépek kölönce, ami úgy tetszett minden pillanatban, hogy fenekükkel hátrátámaszkodnak, mintha elunták volna magukat a reménytelen várakozásban. Később már csak front-bajtársammal vándoroltam kettesben és mialatt riasztó harci-emlékeinket költögettük, cserények mellett haladtunk el, oldalt gulya kolompolt s a bunkójának-dült számadógulyás a végtelenbe bámult szemrehúzott kalapja alól. Bámult a végtelenbe és nem mozdult akkor sem, amint elhúztunk mellette. Sokszor megfordult bennem azóta is, mi után kutathat az el nem érhető messzeségben az ilyen pusztai ember egy életen át? Mentünk-mentünk kettesben, egyszer aztán olyan helyre tévedtünk el, ahol ligetessé varázsolódott a pusztaság. Liget-liget volt minden kerek facsoportozatokkal s előttünk, de szunnyadozó távolban, délibáb futkosott remegve s a reszkető víz fölött ménes menekült valamerre, de a lovak árnyai másvilágivá nyúltak föl a csalogató délibábban... Dobogó szívvel álltunk meg a tenger-rétségen s el-elfult lélegzettel ámuldoztunk a soha nem álmodott tüneményen... Estére hajlott aztán s mi egyre mentünk még ketten. Nem tudtam tájékozódni többet: beleveszttem a sík-ságba. Amikor a nap pillanatra megállt volna még egyszer a nyugati égperem fölött s éles nyilait szétterítette a tájon, bíbor-legyezőben gyulladt föl minden. Vörösben tombolt a beláthatatlan rétség, lángoltak a távolabbi nyárfacsoportok s ennek a másvilági vörös lobogásnak nem akart végeszakadni semerre. Ilyen bíbor ömlött el rajtunk is, amikor egyszerre kilobbant a szörnyű fény s alkonyati színekbe buktunk bele félszempillantás alatt... Akkor előttünk, féljobbról, feltűnt a pusztaház, ahol esti tűznél pom-

pás vacsorával vártak már a városi urak, mint vendéglátó gazdáim. A vacsora alatt beszámoltam nekik napi-élményeimről, ami harsány nevetésre fakasztotta őket, különösen mikor a szívelállító esti napözönről emiékeztem meg. Társaságunkban ott volt a pusztaház öreg állatorvosa is, aki negyvenöt esztendőtlélvén le magányos és visszavonult szolgálatban, pusztai történeteket mesélgetett az elhanyagolt viharosabb világból. Csöndben koccintottunk olykor, aztán a lobogó tűzbe néztünk sokáig. És hallgattunk-hallgattunk. Hegyvidéki ember vagyok, aki addig még a nevétől is menekültem az Alföldnek. Ezen az éjszakán azonban rajongója lettem a pusztának.

Alkonyodni próbált másnap, amikor gyors ügetségben közeledtem a Szikra felé. Megdolgoztam, megfáradtam s jóleső érzéssel gondoltam reá, hogy legalább egy szíves istenhozott nem fog elmaradni. Lovam csattogott az augusztusi alkonyatban.

Hát ami a szíves fogadást illeti, negyedóra múlva föl kellett szisszennem. De még hogy!

Augusztus eleje volt, mondom, s mivel a fának hosszan dültek el az árnyékai, lehetett úgy hét óra délután. Leszálltam a lóról, bekötöttem az istállóba s a virágos udvaron át megindultam a ház felé. A verandáról ugyanabban a pillanatban Katinka lépett ki s ment tovább, a ínyárikonyha irányának, mely kissé oldalt-állt, egy épületrész legelején. Valami tálca volt a kezében, ha jól emlékszem vissza s a tálcán teáskészlet. Kecsesen haladt el az egyik virágágy mellett, amikor észrevett. Az ujja fel volt gyűrve, könyökön felül s nekem úgy tetszett akkor, mintha biccentett volna felém. Hidegen, mint akit nem érdekel különösebben, hogy hazajöttem végül.

Abban a másodpercben elhagyott minden józan-ságom s utána-szóltam, csaknem kiáltva:

— Katinka!

Nem állt meg. Mintha nem is hallotta volna. Felbőszültem. S most már indulattól-remegve kiáltottam egy nagyot:

— Ka-tin-ka!!

Erre megállt.

Megállt s visszafordult, úgy, amint volt. Aztán végignézett, de olyanformán, hogy hideg csapott szívéen. És sértődött hangon vágott vissza:

— Kérem, ne kiabáljon utánam!

Egyszerre megbicsaklott a nyelvem s nem csoda, ha dadogni kezdtem. Mert olyan szeme volt, ha földig akart alázni valakit! Olyasfélét mondhattam neki valamit, hogy egy nyár égő munkája után megérdemel-nék legalább egy jó szót...

Rámcsattant:

— Mi jogon akar rendelkezni velem?

S otthagyt.

De ez már több volt a kelleténél. Egyenesen apjának, az öreg szumirnak szobájába nyitottam be, fölhevülésemben kopogtatás nélkül. Felesége is bent volt s úgy tetszett hirtelenül, mintha éppen tanácskoztak volna valamin. Váratlan betoppolásom meglepte őket, mert különösen néztek reám. A végén kezdtem, az öreg felé fordulva:

— Lajos bátyám, elcsépeltem, betakartam, holnap reggel átadok mindent s holnap ebéd előtt indulok haza! Köszönöm, hogy annyi szíveséggel vettek körül...

Nem értették s még furcsábban néztek reám. Az öreg szumir szemrehányó pillantást vetett felém, hogy ezt a cudar hálátlanságot igazán nem várta volna tőlem, a néni pedig, ahogy magáhoztért valamennyire, felállt s csendes iszóval kérdezte:

—Mi lelte, fiam?

—Iréne néni, — feleltem szinte kiáltva —, ne faggasson, úgyse árulhatok el többet! Köszönöm még egyszer, hogy szívesek maradtak hozzám mindig...

Késő éjszakáig csomagoltam azon az estén. A vacsorát is a szobámba kérettem, mely a ház északi sarokszobája volt, különbe járattal. De amint lehiggadtam valamennyire, érthetetlennek tűnt fel, hogy senki sem jön utánam. Beküldték a vacsorát s nem törődtek velem azontúl. Észrevétlenül mély csöndbe süllyedt a ház s már kilenc óra körül kialudt minden világ, ami máskor nem volt szokásban.

Lehetett éjfél, amire elkészültem a csomagolással. Ágyra dültem aztán, ruhástul s gondolkozni szerettem volna. De harmadszor is meg kellett állapítanom magamban, hogy így van ez legjobban, amint cselekedtem. Elvégre képtelenség ez a nyavalyás állapot, hogy itt kujtorogjak utána, mint egy összehúzódtott kutya s egyszer rámmosolyog és maga után csalogat, ha meg közeledni próbálok hozzá, minden esetben visszautasít. Van még más leány is a világon!

Azt hiszem, nem sokat alhattam azon az éjszakán. Ahogy fölrévültem egyszer, kint csattogó reggelenben tündöklött az udvar, a ház környéke, minden-minden. Akkor vettem észre csak, hogy az este elfelejtettem levetközni s ruhástól henteregtem az ágyban. Felugrottam, lemostam magamat tetőtől-talpig s átöltöztem. Odakint gyanús volt a csend. A szobaleány behozta később a reggelimet, ami megint szokatlanul hatott, mert máskor, ha idehaza tartózkodtam, együtt-reggeliztem a családdal.

Kilenc óra is elmúlt, amire összeszedtem följegyzéseimet. Azzal a szándékkal, hogy bemegyek az öreg szumirhoz s elszámolok vele két hónapomról. Akkor aztán odébb egy házzal!

Kiléptem az udvarra, de senkit nem láttam sehol. Gondoltam, hogy az öregúr minden föltevés szerint a szobájában ül s maga elé hajolva mélyed el bűvárlataiban; a néni a konyha körül intézkedik vagy a belsőgazdaságban néz körül, a házikisasszony pedig

(mert az előzmények után semmi kedvem a keresztnévén szólítani!) valamelyik szobában takarít és porol. Az öreg dolgozószobája felé indultam tehát, amikor a virágos veranda felső lépcsőfokán szinte belém-ütközött a szobaleány s félig-suttogva annyit szólt:

— Fialatúr, Katinka kisasszony a szobájában várja...

Elhúltam. S jóidéig értetlenül néztem a leányra:

—Ki vár?

—Katinka kisasszony, kérem... A saját szobájában ... Azt mondta, kéreti a fiatalurat...

Most még kevésbé értettem. De mert nem volt ideje a bölcsekedésnek, egyenesen a szobája felé indultam.

Várt.

Pongyolában állt a fehér ágya előtt, formás két karja szabadon volt egészen. Nagy felindultságban lehetett, mert meg-megremegett a hangja, ahogy csak-nem kiáltva kérdezte:

— Mondja, mit akar?

Azt hittem, az indulat vet szét abban a pillanatban. Ő forgatta fel a nyugalmamat s úgy tett, mintha semmiről nem tudna az ártatlanság! Még neki (állt feljebb! Különben is régi tapasztalatom, hogy a mők, mihelyt érzik, hogy bűnösök, támadásba mennek át és pedig szempilla-rebbenés nélkül. Mennyei naivságukban azt hiszik, hogy így fátyolt borítunk minden gyengeségükre.

Ott álltam előtte. Nehezen, de erőt vettem magamon:

—Hogy mit akarok? Haza akarok menni!

—És nem is jön vissza többet? — vágott a szavamba észrevehető riadtsággal.

Annyit feleltem, egész kurtán:

— Eszemágában sincs!

Sarkon akartam fordulni, hogy szó nélkül ott-

hagyom. Észrevehette akaratlan mozdulatomat, mert kitárta két karját s mialatt csinos arcán kétségbeesést láttam, megsemmisülten könyörgött:

— Vigyen magával engem is!...

— Hova? — s azt hittem, elhagy az eszem. Nem tudtam megérteni, mit akar.

Akkor már előttem állt. Két karja lehanyatlott, fejét bűnbánóan hajtotta le:

— Vigyen magával...

Egyszerre magamra-ocsúdtam. S még mindig remegve, hogy vagy az eszemet vesztettem el, vagy álomban járok, alig mertem kérdezni:

— Minek vigyem, Katinka?

— A felesége akarok lenni, — suttogta megtörtén s könny szivárgott az arcán.

Azt hittem, meg kell bolondulnom:

— De hiszen maga úgy viselkedett velem szemben...

— Tudom, — vágott a szavamba, — de igazán nem tehetek róla. Nagyon szerencsétlen a természetem ... Legalább ez-egyszer szánjon meg...

S rámemelte könnyben-csillogó szemét:

— A felesége leszek, ugye?

— A feleségem lesz, — és sóhajtottam egy nagyot. Úgy illett volna, hogy átkapjam és magamhoz öleljem e soha többé vissza nem térő pillanatunkban. És ne is eresszem el azután. De amire magamhoz tértem volna a kábulatból, már elkapta a kezemet s huzott-vitt maga után tökéletes tehetetlenségemben. Nem is állt meg velem, csak az anyja szobájában s ott felkiáltott:

— Anyus, megkértem a Laci kezét! Feleségül fog venni!

A néni éppen számolt az asztalnál. A ceruza hirtelen kiesett az ujjai közül s csak összecsapta a kezét:

— Te leány, hová lett a szeméremérmized?

Katinka akkor már tovább vonzolt, az apja szo-

bájának, nem törődve édesanyja ájuldozásával. Valósággal rátörtünk az öreg szumirra, hanem az ajtóban meg is álltunk mindaketten.

Odabent, a szoba közepén, egy idegen emberrel állt vitában az öreg. Fél-tekintet az ismeretlenre s viszi-szatorpant az ember riasztóan keleti-jellegű orrától. Nem vettek észre. Éppen az orrmány-nagy tulaj do nos kérdezte:

—Arra volnék kíváncsi mindenekelőtt, nagyra-becsült barátom, vannak-é nyomai valahol, hogy a szumir birodalom keretein belül fordultak volna elő valaha antiszemita karakterű egyéni kilengések?

—Ami az ügy meritumát illeti, — válaszolt mély eltűnődés közt az öreg, — etekintetben...

—Ki ez? — súgtam oda Katinkának.

A leány még mindig a kezemet fogva, visszacsugott:

—Tauszig tata. Ki nem állhatja a zsidókat, sőt lépten-nyomon üldözi őket...

—Dehiszen ő is zsidó! — súgtam vissza némi zavarral.

Katinka rámmosolygott s úgy szólt halkan:

— Tauszig tata nem törődik ilyen gyerekes ellenvetésekkel ...

V.

Fülkebeli útitársam, ahogy idáigért volna az elbeszélésben, bocsánatot kért, hogy rövid szünetet tart, mert kiszáradt kissé a torka. Felült a fülke kerevetén, levette utazótáskáját s kerek szil vóriumos-ü veget húzott ki belőle. Először engemet kínált meg:

— Parancsoljon, szerkesztő úr! Jót tesz ilyenkor az embernek.

Húztam egyet. Akkor ő vette át a lapos üvegcsét s ő húzott egyet, miközben megjegyezte:

— Jó egy kis melegítő a gyomornak.

Valami elhagyott állomáson álltunk, a sűrű sötét alatt, az Alföld kellős közepében. Vagy negyedórája álltunk már így, minden reménykedés nélkül, hogy tovább-mehessünk egyszer. A vonat ablakából úgy rémlett a sötétben át, hogy a sínek mentén valami tocsogó csil-lan meg holtszinben s a nádas és káka fázékonyan rezzen össze minden levegőrezdülésre.

Lehetett éjfél körül.

A pálinka után haraptunk egyet s először szorongva néztem a fiatalemberre, aki igen rokonszenvesnek mutatkozott előttem. Szorongásom amiatt való volt, mert mindig elővesz a rejtett bú, valahányszor látnom kell, hogy ifjú pároknak, akiket egymásnak teremtet a Gondviselés, szétválnak az utjai és noha fáj egymásért a szívek, mégis búcsút integetnek egymás felé. És szétszakadnak, magok sem tudva, miért?

Egyszerre csak azt kérdeztem fiatal útitársamtól:

—Az egészből nem értek valamit, barátom...

—Parancsoljon velem, szerkesztő úr!
Kissé vontatottan kezdtem:

—Ön többször is úgy említi a fiatalasszonyt, mint elvált feleségét... Eszerint mindennek vége van már kettejük között.

—Nem! — s határozott mozdulatot tett. — Érintettem valahol, hogy egyelőre szétváltan élünk csak, mert (úgy érzem legalább is) mindegyikünk remeg a válópör pusztá gondolatától. Szerény felfogásom szerint azonban egy asszony, aki nem él többet az urával, elvált feleségnek számít... Igenis, kérem, én magasabb erkölcsi szempontok szerint szoktam igazodni... Elhallgatott s különösen nézett maga elé.

Gondoltam azonnal, hogy régi bú emlékei epezstik, ezért pillanatra felálltam s kinéztem a folyosóra, míg magához tér hiú tépelődéséből. A folyosón (persze kalap nélkül) még mindig ottállt az a kihívó magatartású fiatalember, aki — valahol a nyugati-pályaudvar körül — a szerelem múlásáról szóló szomorkás dalocskát kezdte dúdolgatni, miközben hetyke fejtartással nézett szét a világban. Még egyre ugyanazt a kis dalt fújta maga elé, de már jelentős változattal. Ezúttal ugyanis így módosult a szöveg:

*Semmi babám, semmi,
Így kell annak lenni,
Gyere velem Miskolc városába
Sej, kocsonyát enni!*

Szerencséje volt a fiatalurnak, hogy nem hallotta ezt valamelyik miskolc-városi lakos, mert alighanem inzultus lett volna a vége. Hisz a dalocska utolsó két sora nyilvánvalóan dőre célzás akart lenni arra az állítólagos hiteles esetre, amikor az egyik Szinvaparti vendéglős kocsonyájába beleugrott egy béka, amely

aztán ijedten pislogott ki a tál legközepéből. Egy-egy ilyen megfontolatlan célzást, mint vérre-menő sértést, azóta is tetteleg szoktak megtorolni a miskolciak. Kár pedig felhánytorgatni a régi dolgokat! Lehetséges elvégre, hogy a béka nem is volt benne ama néhai kocsonyában, ám elfogadva a legmerészebb föltevést is, nem volna szabad minden ok nélkül provokálni a Bükkalji metropolist. Miskolc városa oly nagyszerű eredményeket mutatott föl az egykori annáleszekben s oly férfias magatartású a mai kótyagos világban, hogy ezt a csekély lapszust illendő lenne elnézni neki. Ez a legkevesebb!

Néhány pillanatig elhallgattam a kötekedő két sort, amelyet unos-untalan ismételtetett a kihívó arcélú fiatalember, majd végighaladtam a folyosón. Pest óta senki nem szállt föl a hűvös éjszakában, mert üresen ásított valamennyi fülke. A szomszédos szakaszban még mindig ott láttam azt a szerelmes fiatal párt, akikről az volt a föltevés, hogy vőlegény-menyasszony lesznek. Férj-feleség nem lehettek még, mert szüntelenül mosolyogtak egymásra. Most már csak a vőlegény ült, a menyasszony pedig végigfeküdt a fülke heverőjén s fejét a vőlegénye ölébe hajtotta le. A vőlegény mesélt valamit, de a menyasszony álmos lehetett már, mert a kezét egyre-többször tartotta a szája elé, de — asszonyi szokás szerint — biztatta azért a fiút:

— Csak meséljen, nem alszom el!

A vonat elindult megint, mire visszasiettem a szakaszunkba. Ismeretlen útitársam, aki az ő egyetlen feleségéhez utazott, akkorára végigdült a párnákon s a cigaretta füstjébe nézett föl. Ahogy benyitottam, rám-nézett s azt kérdezte:

—Kíváncsi a folytatására is, szerkesztő úr?

—Nagyon is, barátom. És igen lekötelezne, ha semmit sem hallgatna el mindabból, amit csak elmondhat

Egyet fűjt a cigarettafüstön, aztán nekihelyezkedett:

— Két órám van és nagyon sokat kell még elmondanom. De talán sikerül a végére jutnom addig.

Én is elhelyezkedtem, végig a kereveten. Útitársam tovább-beszélt.

VI.

Otthagytam el tehát, hogy Katinka maga után húzott apjának, az öreg szumirnak szobájába, tudomására adandó neki is: a feleségem akar lenni. Ámde az ajtóban akaratlanul is meg kellett állnunk mindkettőnknek. A szoba közepén ott darvadozott maga elé az öreg kutató, mintha módfölött el talált volna gondolkozni valamin. A másik alak, akinek orr helyett kiszítt tajtékpipa-orrmányzat harsogott a két szeme és a szája között és aki Katinka szerint a »Tauszig tata« nevezetre hallgatott, immár másodszor tette föl a homályos kérdést:

— Arra volnék kíváncsi mindenekelőtt, nagyrabecsült barátom, vannak-é nyomai valahol, hogy a szumir birodalom keretein belül fordultak volna elő valaha antiszemita jellegű egyéni kilengések?

Az öreg a cipője orrára bámult, az állát vakargatta s akkor így adta meg a fölvilágosítást:

—Ami az ügy meritumát illeti, etekintetben egy megjegyzésre vagyok bátor szorítkozni csupán: hogy antiszemitizmus valószínűen mindig előfordult, ha szórványosan is, mióta zsidók vannak a világon...

—Ezt én is sejtem, nagyrabecsült barátom! — kiáltott föl szenvedélyesen Tauszig tata. — De azt mondd meg nekem minden kertelés nélkül, akadtak-é antiszemita atrocitások a szumir nemzetnél? Ezt okvetlenül tudnom kell ez ádáz szíriaiak ellen vívóit ütközeteim közepette s azok alátámasztására...

Szegény házigazdám e szavaknál komoly zavarba jutott. Alig tudta kimakogni:

—Barátom Tauszig, a probléma, melyet fölvetettél, az egyetlen réveteg pont kutatásaim rengetegében. Egy szempontból abszolút ingadozás tapasztalható ugyanis a szumir-kérdéssel foglalkozó valódi tudósok felfogásában s ez a kérdés a következő: voltak-e a szumiroknak bármi néven nevezendő nexusaik a sémitákkal? Mertha voltak, abban az esetben százat lehetne tenni egy ellen, hogy a szumirok között is akadtak olyanok, akik nem rokonszenveztek mai izraelitáink őseivel; ha viszont nem voltak nexusaik, abban az esetben minden antiszemita hajlamnak föltevése is pusztá fikció...

—Edd meg! — kiáltott izgatottan Tauszig tata. — Ez mind tapogatódzás csak a setétben, énnekem pedig tények kellenek nemzetmentő harcaimhoz! Tények, nagyrabecsült barátom!

Tauszig tata és az öreg szumir mindeddig nem vette észre, hogy az ajtóban várakozom Katinkával. Katinka egyébként megsúgta hirtelen a legnélkülözhetetlenebb tudnivalókat: hogy Tauszig tata maga is izraelita volt s négyezer évig fölfelé játszva be lehetett volna bizonyítani, hogy családfájának minden ágaboga fajtiszta zsidó egyedeket mutatott föl, ám Tauszig tatát ép ez a súlyos körülmény érdekelte legkevésbé. Valami hat-hét esztendővel ezelőtt, — a jó Isten a megmondhatója, mi cimen? — de átnyergelt a Szkythák Táborába, ahol nyomban vezérlőbizottsági-taggá választották meg, egy év óta pedig ő viseli a Táborban a másodvezéri méltóságot, melynek látható szimbóluma minden táborozás alkalmával a jobbkézben tartott csillagos buzogány. Tauszig tata megelőzően elhagyta persze ősei hitét s másnap már az Evangéliom szerint reformált Anyaszentegyháznak lett buzgó tagja s minden remény megvan reá, hogy legközelebb prés-

biter lesz. De meg is érdemli a tata! Mert nagyszerűen menő vaskereskedése lévén, úgyszólván minden jövedelmét a Szkytha Akcióra áldozza, ami természetesen egyértelmű a zsidók abszolút tönkretételére irányuló nagyarányú pozitív tevékenységgel...

— És mit szólnak mindehhez a zsidók? — súgtam oda tízperces menyasszonyomnak.

Katinka óvatosan felelt:

— A zsidók minden követ megmozgatnak ellene, de Tauszig tatának olyan szerencséje van, hogy nem árt neki a legkörmönfontabb aknamunka sem. Négy hónappal ezelőtt a rabbi kimondta rá a zsidó nagyátkot, ám Tauszig tata csak nevetett a rabbin s nyilvánosan is többször olyanféle kijelentést tett, hogy: »Haljon meg minden szíriai!« Micsoda felfordulás lett ebből a zsidók között! Később nyilatkozatot is tett közzé az egyik jobboldali napilapban, hogy egyedül és kizáróan a zsidók idézték elő az ország pusztulását, amire több zsidó fiskális párbajra hívta ki az öreget, ő azonban valamennyi segédnek ugyanazt az egy választ adta. Már bocsánat a kifejezésért, de ő így mondta: »Köpök minden izraelitára!« Sok galibát csinál állandóan a tata.

Katinka itt abbahagyta a sugdolózást, mert úgy látszott, vége a vitának. Éppen Tauszig tata kiáltott fel magánkívül, szinte a téboly határán:

— Hát edd meg a tudományodat, nagyrabecsült barátom! Amit most kiadtál magadból, őszintén szólva nem egyéb az, mint: szósz! Vagy, ha úgy tetszik: luft!

Heves kézmozdulata közben félfordulatot tett s váratlanul észrevett kettőnket. Harcias szemita-arcélén egyszerre mosoly viharzott fel s már messziről a kezét nyújtotta Katinka felé:

— Kezét csókolom, Katinka! Szavamra mondom: ama bizonyos faj ellen vívott lelketlen küzdelmeim

közepette egyetlen oázis, ha ilyen virágszálakkal találkozom ...

Katinka zavartan tiltakozott:

— Nono, Tauszig bácsi, még bókot talál mondani! Mit szólnak hozzá az unokái?

Aztán bemutatott:

— A vőlegényem.

Riadt szünet jött rá. Tauszig tata elragadóan mosolygott, miközben kettőnknek próbált gyönyörködni, házigazdám, az öreg szumir viszont, akinek csak az imént intéztek el minden tudományát, meglepetve kapta föl reánk a fejét. Katinka az apjára nézett most, szerényen és bátran megismételte:

—A vőlegényem.

—Mióta? — kérdezte az öreg csodálkozó arccal, ám mégis azzal a rezignációval, mely érthető volt olyan foglalkozás mellett, aminőt az öreg szumir űzött.

—Katinka nyugodtan adta meg a felvilágosítást:

—Körülbelül tíz perce. El akart menni tőlünk s csak így tudtam a háznál marasztalni. Mit szól hozzá, édesapám?

—A képzelhető legüdvösebb megoldás, fiam, — s megcsókolta a leányát.

Aztán elémlépett s kezet adott:

—Örvendek öcsémuram, mert öcsémuramban valóban törekvő fiatalembert volt módom megismerni. Természetesen semmi kifogásom ellene, hogy férj és feleség legyenek. Volna azonban egy kikötésem, amelytől semmi körülmények közt sem vagyok hajlandó eltérni ...

—S mi lenne az, Lajos bátyám? — kérdeztem feszülten. — Mert mondanom sem kell, hogy minden óhajának a legnagyobb készséggel vetem alá magamat... Az öreg felsóhajtott:

— A lényege az, hogy küszöbön-álló házasságuk s majdan ezt követő házaseletük semminemű gátló

akadályt nem fog jelenteni tudományos kutatásaimra nézve...

— Ó, édesapám! — előzött meg Katinka. — ígérjük és fogadjuk, hogy soha-soha nem nyitunk be a szobájába olyankor, mikor a szumirokkal foglalkozik!

Az öreg (ezúttal már leendő apósom!) megrendülve nyújtott kezet mindkettőnknek:

— Köszönöm, gyerekek, igen köszönöm nektek. Ez az engedelmesség valóban följegyzésre érdemes, mert — legalább magam személyével kapcsolatban! — esztendőök óta nem tapasztaltam ekkora előzékenységet ...

Csak ekkor figyeltünk föl Tauszig tatára, ki a szoba közepén állt mindeddig, mosolyra-torzult arccal s kifelé fordított tenyerekkel. Ez a tenyértartás azt kérdezte: »Hát ez mi?«

Ám a kérdést fölvetette az engesztelhetetlen antiszemita maga is:

—Ha jól értettem, Katinka húgom kérte meg férjül ifjú barátomat és nem megfordítva, amint az európai államokban szokásos. így van-e?

—Szósz szerint így van, kérem, — hajtottam meg magamat Tauszig tata előtt.

A tatából akkorára kirobbant a nevetés. Recsegett és trombitált monumentális orrozatán, majd a fülét kezdte csapkodni mindkét tenyerével, mialatt egész testében hajigálózott:

— Fantasztikus! Bizonyisten, egészen fantasztikus! Ilyet sem ettem még viharos életemben, pedig átmen-tem néhány csődön s most is egyedül tartom a keresztény-keresztényén-kisgazda-nemzeti frontot!

Ahogy kifújta magát valamennyire, még mindig könnyes szemmel Katinka elé lépett s a keze fölé hajolt:

— Gratulálok, kishúgom s engedje meg, hogy legmélyebb csodálatom jele gyanánt csókot leheljek a

kezére. Katonás leány: nem lehet tagadni. Hanem így van ez rendjén, kislányom: ha vacillálnak a frontviselt férjjelöltek s más határba próbálnak átlépni, csak beleragadni a gallérjukba! Magának pedig, kedves öcsémbarátom, gratulálok a menyasszonyához!

S akkor mégegyszer felharsogott, trombitálva az orrán:

— A menyasszony kérte meg a vőlegény kezét!... Eredeti eset még a huszadik században is, amikor pilóták szállodosnak az óceánok felett s potyognak rakásra a tengerbe... Fantasztikus!... Egészen fantasztikus!...

A rengő kacagás azonban abbamaradt váratlanul. Mert belépett a mama.

Belépett, miután — úgy látszott —eredménytelenül várt újabb jelentkezésünkre. Minden erejével nyugalmat akart parancsolni magára, ám észre lehetett venni, hogy alig-alig tud ura maradni az idegeinek. Körülnézett négyünkön s akkor kettőnk felé fordulva azt kérdezte:

— Mi történt itt ma reggel?

Úgy illett, hogy magam lépjek elő. Megilletődött hangon kezdtem:

— Semmi különösebb dolog, Irénke néni. Tegnap este bejelentettem Lajos bátyámnak, hogy köszönöm eddigi barátságát, de holnap továbbmegyek egy házzal. Megmondom őszintén, miért akartam megválni ettől a derék háznéptől: Katinka keserűvé tette az életemet...

—Nono, — szólt bele tiltakozva a leány.

Az édesanyja egy mélyet sóhajtott:

—Ez már így van, sajnos...

Nem törődve sem tiltakozással, sem közbesóhajtással, folytattam:

— Ezelőtt rövid félórával a szobájába hivatott Katinka s ott kijelentette, hogyha megyek a háztól, ő is velem jön. Természetesen mint a hites feleségem.

A néni olyat nyelt, hogy belehőköltr

— Szerencsétlen leány! Az én hajadonkoromban. .. Katinka egyszerre csak odalépett az anyjához s átkarolta a nyakát:

—Jaj, anyus, anyus!... Akkor is csak férjhez kellett menniök a leányoknak!

—Férjhez is mentek, — kiáltott föl szenvedélyesen, — de nem így! Istenem, visszafogni egy fiatalembert!

Majd hozzámfordult s erélyesen szólt:

— Gyöjjön csak egy szóra!

Utánamentem az ebédlőbe. Ott leültem, szemközt vele, de amire észrevettem volna magamat, már mellettem ült Katinka is. Úgy mosolygott, hogy még az anyja sem tudott neheztelni reá többet. Csupa engedékenység volt:

—Bejöttem anyus, mert úgyis tudom, hogy rólam lesz szó...

—Rólad is, — szakította meg az édesanyja, — de egyébről is. Lesz mit hallaniok mindkettőjüknek!

Ezt már felém mondta.

Mi alázatosan ültünk egymásmelleit. Rövid és szorongó csend után belefogott a néni:

— őszinte leszek. S ezzel az őszinteséggel mondom magának, fiam: soha eszembe nem jutott volna, hogy leányom a felesége lehessen valaha. Ne értsen félre, de Katinka sokszor megkeserít. Nem rossz leány, csak önféjű halálíg. Ezért sok-sok baja lesz még vele...

— De anyus! — könyörgött a leány.

A mama az asztalra csapott:

— Ne légy tiszteletlen: én beszélek most! Igenis, önféjű vagy s nincs benned semmi fogékonyság régi anyáink tisztelete iránt. Magát egészen más fiatalembernek gondoltam s ezért nem hittem volna, hogy vőlegény-menyasszony lehessenek egyszer. De ha megtörtént már: legyen! Ámde mert így van, utólag az

a gyanúm, hogy maga is csak alakoskodott előttem, valahányszor annyi meggyőződéssel helyeselt a szavaimnak ...

— De Irénke néni! — tiltakoztam erélyesen.

Legyintett, mintha nem is hallotta volna:

— Mást mondok: most már hiszem, hogy maguk minden prédikációm után egymásranéztek a hátam megett s összemosolyogtak. Rajtam mosolyogtak, fiam...

— De Irénke néni! — kiáltottam fel.

A néni rendületlenül folytatta:

— Ezért azt gondolom e percben, hogy mégis össze fognak illeni, mert igen-igen értik egymást. Pedig másként számítottam. Úgy számítottam, hogy erőskezű férje akad egyszer a lányomnak és nem olyan, akit ő dirigál majd, vagy ha úgy tetszik: akit ő vezet az orránál...

Hallgattam. Katinka idegeskedni kezdett. A néni beszélt, ránk se hederítve többet:

— Leányom, minden erőfeszitésem ellenére, olyan lett, mint a legtöbb mai leány: csak a világ könnyebb oldalát nézi és ha kedvére táncolhatta magát egy éjszakán, azt hiszi, rendben van minden. Milyen más volt a mi ifjúságunk! En ösmertem még a dédanyámat, aki — mint egészen apró leányt — gyakran vont magához a karos-székebe (abban az időben karos-székekben üldögélt reggeltől-estig) s mesélt-mesélt nekem a maga fiatalságáról. Régen volt az igen s ma lehet már százhusz esztendeje, amikor eladólány-sorba jutott szegény dédmama. Órákon át mesélt nekem egy elsüllyedt világ emlékeiről: mint jártak össze száz esztendővel ezelőtt az úri családok, mennyivel igazabb és meggyőzőbb volt akkor magyar urak és asszonyok érintkezési módja s mint ügyeltek a fiatalok kedvteléseire ... Mesélt az akkori utazásokról a fedett téli határokon, amelyekbe még kályhát is állítottak s úgy

tüzelték, ha hosszabb útra kerekedtek csörgős lovaikkal... Szegény dédmama! Megsejtettem már akkori gyerekfejemmel, miért mesél oly lankadatlanul? Hogy ezeket az emlékeket jól megjegyezve magamnak, én is átadhassam egykor az unokáimnak. Mert a családokban akkor még szájról-szájra adták a régi történeteket s ezért éltek úgy a hagyományok... Ma? Kinek mesélhetnék ma, Istenem? Mostani világban a könyvek és újságok elseperték még az útját is a tradíciók folytatásának...

Összebújva szorongtunk ketten, mert ezúttal nagy dolgokról esett szó. A néni szeméhez emelte a zseb-kendőjét:

— Sokszor búsít a tudat, hogy énvelem megszakadnak az összes régi emlékek. Szegény dédmama! Ma is hallom még a hangját, amint ősi dolgokat támaszt fel sírjaikból reszketeg szavával... Ha a régi magyar viseletekről szólt! Kucsmában érkeztek messzi útról az öregek, kardosán csörömpöltek uceaszerte a jurátusok és ha dalidókat rendeztek, főként jöttek az urimenyecskék, pártásan a kisasszonyok s menyecskék-leányok pillangós cipőben indultak táncba az arszlánok karjain. Mert csak nemzeti táncokat lejtettek akkor! És ha Bihari rücskös legényei rázendítettek egyszer, a daliák leoldották kardjaikat, összecsörrentették sarkantyúikat, mialatt fiatal menyecskék, eladókisasszonyok úgy libegtek előttük, mint a pillangók. Szinte a föld felett lejtettek kecsesen, később zseb-kendőiket lobogtatták ártatlan kötekedéssel, miközben arszlánjaik ugyanegy pillanatban verték össze sarkantyúikat s ugyanegy pillanatban kiáltottak fel: — Áll Buda még!... Vége, mindennek vége...

Elhallgatott kisé, mintha zokogás fojtogatta volna belülről. Katinka remegve öltötte karját a karomba. Később felsóhajtott a néni:

— Nemrégiben is napokra elkeseredtem. Valami

három hónappal ezelőtt a városi sporttelepen nagy versenyünnepséget rendeztek a járás leventéi. Hát szép volt, de elkeserítőnek csak egy dolog maradt a számomra... A műsor egyik pontja gyanánt a rendezők magyar táncot iktattak be, magyar viseletben. Egyszerre csak kiállt tizenkét hányiveti legény árvalányhajás kalapban, pengő-sarkantyusan s ugyanakkor kilibbent a térre tizenkét pártás kislány... A banda rázengett egy kétszázados deli andalgóra s ők jární kezdtek huszonnégyen. De hogy! Leányok-legények esipőrerakott kézzel aprózták kényesen, néha egymás elé dobált lábakkal cifráztak, a kislányok kecsesen bokáztak, mialatt a legények valamennyien egyszerre pengették össze tarajos sarkantyúikat. Akkor elkapták ügyesen a leányok derekát s megforgatták őket kellemmel, aztán úgy tetszett megint, hogy a föld felett libegnek és cifráznak álomszerűen, mialatt tizenkét árvalányhaj ütemre hajladozott és úszott a karimás kalapok után... Mélységes bánat kezdett fojtogatni akkor! Mert eszembejutott, hogy amíg más nemzetek féltékenyen őrzik nemzeti táncaikat s őseik viseletét, minálunk a magyar ruhát és a palotást már csak mint exotikumot bámulják meg nagyritkán. Nincs joga életet követelni egy olyan népnek, amely így elfecsérli elődei örökségét!

Itt már elpityeredett a néni, mi pedig restelkedve bujtunk össze. Később nesznélkül álltunk föl mind a ketten s a keze fölé hajoltunk. A néni megcsókolta kétfelől a leányát, aztán keze közé fogta a fejemet, megsimogatott, homlokon csókolt és sóhajtott egyet:

— Legalább maga maradjon állhatatosabbnak, fiam! Akkor talán örömünk lesz még magukban...

Majd Katinkához fordult:

— Hozzád is lenne egy szavam, lányom. Mától kezdve engedelmességgel tartozol a vőlegényednek. Hát ezt ne felejtse el!

— Igenis, édesanyám, — súgta remegő hangon a leány.

Ma sem tudom, mint botorkáltunk ki a mamától, de érzem most is, hogy megilletődünk s megzavarodva osontunk el mind a ketten. Csak arra ocsúdtunk föl és rezzentünk össze, hogy a Katinka leányszobájában állunk, szemközt egymással s nincsen szavunk többé. Katinka váratlanul csak ölelésre tárta a két karját s mielőtt magához tért volna, a karomban tartottam, feje a vállamra esett, pattanó melle meg-megvonaglott és akkor sírdogálni kezdett csendesen, hogy könnyeitől nedves lett a nyakkendőm.

Sokáig maradtunk így. Amikor egyszer kibontakozott volna az ölelésemből s könnyes és mosolygó szemével megzavarodva nézett reám, azt kérdezte halkan:

— Ugye, Laci, fiúdra nyíráthatom most a hajamat? Anyus mondta, hogy ezentúl maga parancsol nekem.

Esengett a pillantása. Mit tehettem? Csitítani próbáltam:

— Minden meglesz, Katinka, de legyen türelemmel kis ideig... Mert ha nagyon feltűnően csináljuk, két-ségbeesnék a mama.

Láttam rajta, hogy nem nagyon tetszik neki: legalább a határnapot szerette volna kicsikarni belőlem. Nem tudtam ellentállni a tekintetének s megelőztem:

— Mához két hétre beviszem a városba. Jó lesz?

— Ahogy maga akarja, — suttogta engedelmesre-simult hangon.

Negyedóra múlva a Tisza holtmedrei irányában kószáltam, egyesegyedül. Katinkától azzal szabadultam el, hogy kis időre körül kell néznem a gazdaságban. A valóságban pedig azért menekültem, hogy rendbeszedjem valamennyire tomboló gondolataimat s megszellőztessenem lázas fejemet.

Szelíd augusztusi délelőtt volt, úgy tíz óra után.

Augusztus napjai különben is nyugodtak és tiszták, mint a negyvenesztendős férfi gondolatvilága. Ekkorára megállapodik a természet: a mennybolt kékje ilyenkor a leghűsítőbb, a map süt, de nem éget többé, tündöklőn-átlátszó a levegő s Észak felől egy hűvösebb remegés húz át olykor a szélcsőndön. Ez a remegés arra figyelmeztet ismét, hogy rövidesen itt lesz az ősz, akkor kietlen szelek fognak barangolni a síkságon s ostorcsapásaik előtt segélyre-tárt karral fog bukfencet hányni a katáng... Fokonkint megcsillapodtam s amint tűnődözni kezdtem, mi történt is alapjában velem a mai kora-délelőttön, észrevétlenül inagy megnyugvás áradt szét bennem. Hisz előbbutóbb az a dolgok rendje, hogy bekötvén egy-egy kislány fejét, csöndes emberekké váljunk. Katinka után pedig, aki ha szeszélyes volt is itt-ott, de azért jószívű teremtés maradt mindig, két hónapja bomlottam, hogy holdvilág-színre vált miatta a képem... Egyben-másban majd leszoktatom a kisasszonyt s váratlanul forró bódultság csapott össze a szívem fölé. Mert nincs nagyobb dolog e földi létben, náint fiatalon átkarolni s csak a magunkénak érezni egy teremtet, aki soha senkié nem volt, senki-másé jiem lesz és akit eddig a legvakmerőbb férfi-képzelet is csak sóvár álmaival mert körülölelni... S felujjongtam!

A Holt-Tisza nádasai mentén botorkáltam, amikor visszafelé fordultam végül. Tervem volt, hogy még aznap este kimerítő levélben számolok be kishúgomnak meg a férjének életem nagy fordulópontjáról, amelyet Katinka rögtönzött elém oly vakmerőn. No, bátor leány!

Hanem délidő lett, amire hazaig csetlettem vissza.

A verandán ebédhez készülődtek éppen: Katinka terített és rakosgatott a felvirágzott asztalon. Ahogy észrevettük egymást, összenéztünk s mosolyogni

kezdünk. Mosolygott-mosolygott Horváth Katinka, zavaros volt a szeme, egyszer-csak könnyben gyöngyözött fel az a két szem s én megsajnálтам. Mert ez az utolsó éjszaka igen meggyötörhette szegényt s megéreztem ugyanakkor, hogy gondolatban búcsúzik már apjától-anyjától s megköszöni nekik, hogy fölnevelték. Mosolygott felém Horváth Katinka a könnyein át s az epeszthette máris, hogy rövidesen el kell hagynia a szülői-házat. És azontúl velem fog élni. Senki nem láthat előre, mi lesz azután? Hozzáléptem, megsimogattam:

— Nem szabad nagyon elgondolkozni, kislány...

Felmosolygott mégegyszer, félénken s akkor megindult a konyha felé, szóltalanul. Minden föltevés szerint azért, hogy valami tányért vagy evőeszközt hozzon ki az asztalra.

Öten ültünk a virágos asztalnál, mert Tauszig tata annyira elmerült a fejtegetésbe s a szumir-ügy jelenlegi tudományos állásának lepocskondiázásába, hogy szintén ottragadt. Ahogy kiléptek a verandára, még mindig a tisztázatlan problémák tömege körül foroghatott a szó, mert a tata ingerülten csattant föl:

— A tények döntenek, nagyrabecsült barátom, a tények! Minden egyéb csak falazás!

Leendő apósom rezignált-fáradtán legyintett, mint akit semmi körülmények közt sem sérthet meg egy Tauszig:

— Beszélsz a levegőbe, barátom Tauszig, a tudományos kutatás módszereiről pedig halvány segédfogalmad sincsen!

Tauszig tata gúnyosan kacagott föl erre a váratlan oldalvágásra.

Mihelyt azonban abbahagyták a szumir-dolgok fessegetését, egyszerre fölennyhült a két szembenálló barát és — ha szabad élnünk ezzel a kifejezéssel! —

lelkesült hangulatba csaptak föl. Hangulatuk átragadt a mamára is, csak Katinka húzta össze magát riadtan. Mintha most kezdett volna eltűnődni mai csintalansága következményein. Úgy látszik, a hajnali és délelőtti idegfeszültség is kimerítette ráadásul és most fáradtan szótlanzkodott. Tauszig tata ezzel szemben fesztelen kedélyállapotban emelte koccintásra az első pohár bort, kettőnk boldogságára persze s erre a koccintásra leendő apósom is mintha földerült volna egy villanásra, miközben hozzám intézte a szót:

— Hát élteszen benneteket az Isten, Laci fiam! Mert ezentúl így foglak szólítani.

Ittunk.

Ahogy letettük a poharat, Tauszig tata fölnevetett:

— No, infámis egy dolog, azt már el kell ismerni s Katinka valóban eredetit produkált a maga nemében! El akart illanni a legény, tehát megkérte férjül. Te öcsém, — fordult feléni, — van nékem ott Pesten egy fajvédő-író barátom! Ha elmesélem neki az esetet, a gégémet merném rátenni, hogy szenzációs beszélyt vagy rajzolatot fog kanyarítani rólatok!

Hirtelenül elkomolyodott, még mindig felémfordulva:

— Remélem, öcsém, hogyha forma szerint nem vagy is még tagja a Szkythák Táborának, szíved szerint mindazáltal hozzánk húzol...

— Nem foglalkozom politikával, — feleltem, óvatosan kerülve a dolgot. — Azelőtt mindössze az atlétikában vettem tevékeny részt s nyertem is néhány díjat.

Tauszig tata leintett s mielőtt tiltakozhattam volna ellene, bevégzett tények elé állított:

— Az atlétika — levegő csak. Majd a Tábor legközelebbi nagyvezéri táborozásában fölvetetlek alhadnagynak az úgynevezett előörsi-különítménybe. Nem

lehet ma atlétikára pocskolni kurta életünket, mikor a szíriaiak gázbombákkal, aknavetőkkel és tankokkal vonulnak föl ellenünk, hogy kiirtsanak bennünket a föld felszínéről. Hát a fenekükre csapunk majd, öcsém! Leendő apósom hallgatott, ami aligha lehetett nála a beleegyezés jele. Katinka a karomba karolt óvatosan, mintha mindenféle szerepléstől vissza akart volna húzni. De megfelelt a mama:

— Laci aligha ér rá majd ilyen dolgokon bíbelődni, mivel teljesen leköti a gazdaság... Meg aztán nem is engedném!

De Tauszig tatát nem lehetett elintézni olyan könnyen. Felvágta az orrát:

— Mindenre rá fog érní, nagyságos asszonyom, ha én veszem kezelésbe egyszer. Ilyen nagyszerű fiatal erőkre van szükségünk mindenekfölött amaz elszánt faj ellen most megindult döntő harcainkban... Haljanak meg!

Váratlanul felémvillant a szeme s minden különösebb emóció nélkül magyarázó hangba csapott le:

—Veszem észre, hogy az orromat figyeled...

—De Tauszig bácsi! — próbáltam védekezni, mert ezúttal komolyan rajtakapott az öreg.

—Tauszig tata rendületlenül fejtegetett tovább:

—Nekem azonban nincs rejtegetni-valóm, öcsém! Tudd meg hát, úgyis tudja mindenki, mert soha nem tagadtam, hogy eredet szerint ama fanatikus fajból jöttem e világra én is, mely ellen legközelebb vívjuk meg az új katalauni ütközetet, de kiszakitottam közülök magamat. Nekem valóban eggyel több okom van rá, hogy fölvegyem ellenük a kesztyűt, mert tisztában vagyok elvetemült terveikkel... Haljanak meg!

—De Tauszig bácsi, — próbáltam csitítgatni, — senki-embertársunknak halálát kívánnunk nem szabad!

Tauszig tata keserűen kacagott fel:

— Hohó, testvér, itt a tévedés! Jézus lehetett

irányukban elnéző, mi azonban keresztény-keresztyén-kisgazda-nemzeti alapon állunk! Különben Jézust is ők tették el láb alól... Haljanak meg!

Úgy vettem észre, hogy a zsidókra nézve a koraelőtti elmúlásnak ez a sürgetése szavajárása volt Tau-szig tatának.

Mindig kerültem a kényes kérdéseket, ezért ezúttal is hallgattam. De hallgatott leendő apósom', anyósom is. Katinka még mindig a karomba kapaszkodva szorongott mellettem, mintha vissza akart volna rántani valami időelőtti meggondolatlan lépés elől. Ám az öreg antiszemitát annál nagyobb méreg fűtötte az izraelita hitfelekezet ellen:

— Micsoda bandita e faj minden egyede! Valósággal aknát fűrtak anyagi bázisom alá, de még a tizenkettedik órában észrevettem az eszeveszett aljaságot s rögtön ellentámadásba mentem át. Mit mondjak? Szétvertem köztük! Ugyanakkor — ® ezt abszolút szerénységgel szűrom közbe — tetemes összeget bocsátottam a Szkytha Tábor előörsi-különítményeinek részére, amitől végérvényesen megbokrosodtak a szíriaiak. E makacs ócskások végső kapkodásukban a rabbihoz fordultak, aki aztán kimondta reám a nemzetségi nagyátkot... Köptem rá! Városunk izraelitái azóta azt az üdvözlési-formát vették föl velem szemben, hogyha meglátnak az uccán, kiköpnek előttem, pontosan három lépésről. Olyankor harsányan viszonozom a köszöntést: — Haljatok meg!

Szívszorongva hallgattam ezt a példa nélkül álló felekezeti türelmetlenséget. Szerencsére éppen a postát hozta az egyik legény: Katinka vette át. S ellapozván a levelek között, nyomban észrevette Madár Gusztáv tanár úr kezeírását. A csonka ország keresztretjénbajnoka értesítette Katinkát, hogy beadta pályamun-

kaját egyik norvég nemzetközi mérkőzésre s kifejezést adott abbeli hitének, hogy ezúttal is minden valószínűség szerint veretlenül fog kikerülni a nagy erőpróbából.

Amikor Katinka beszámolt a levél tartalmáról, Tauszig tata hűvös gúnnyal fűzte hozzá:

— Ilyen marhaságokra pocsékolni az energiát! Korlátolt elme ez a Madár...

VII.

Boruljatok fölém mégegyszer, ti tavalyi napok emlékei!

Alig akadt dolgom többé a gazdaságban, mert Katinka minden második pillanatban kétségbeesve kiáltott fel az udvar vagy a kert valamelyik szögletében:

— Laci, hol van már megint?

Másszóval: nem értem rá dolgozni. S minden pillanatnyi magunkramaradásnak az lett persze a vége, hogy kiskontyú feje otthihent a vállamon s csaknem megtörve suttogta olyankor:

—Mikor vágatjuk már le a hajamat, Laci?

—Mondom, kedves, hogy két hét múlva... Kis türelmet kérek!

—De miért csak két hét múlva? — s feltartotta a száját.

Visszacsókoltam, félig magamon-kívül s békülékeny hangon kezdtem csillapítgatni:

—Azért, kedves, mert a minap két hetet mondtam magának. Ez a két hét pedig okvetlenül szükséges, mert ha mohón csináljuk, el fogjuk veszíteni a mama minden bizalmát. Azon legyünk, hogy minél kevesebbet keserítsük meg őket!

—De én akarom! — s dacoskodva húzta el a száját.

Óvatosan feleltem, mivel tapasztalatból tudtam, hogy a makacs nő a legszörnyűbb ellenfél a világon:

— Ne felejtse el, kedves, hogy minden pillanatban rászorulhatunk az öregek jóindulatára. Méginkább akkor, ha először lakunk majd külön...

— De én akarom! — hajtogatta konokul.

Csönd lett rá, feltűnően hosszú. Akkor egyszerre magyarázó hangon tette hozzá:

— Nem is fogunk olyan nagyon külön lakni. Legfeljebb mamáék itt, a szőlőben, mi pedig a városban.

De akkor ismét akaratosan toppantott:

— Akarom, Laci!

Láttam, hogyha így tart tovább is, meg fog gyűlölni, mint boldogsága egyetlen kerékkötőjét. Inkább beadtam hát a derekamat:

—Nem bánom. De kijelentem már most, hogy a mama előtt semmi körülmények között sem leszek hajlandó tartani a hátamat!

—Jó, jó, nagy legény, — s annyi hálával cirógatott körül, hogy végképpen levett a lábamról.

Ma már tudom, hogy végzetes meggondolatlanság volt ez az engedékenységem. Az Istenért, csak soha ne engedne egyetlen vőlegény sem! Mert az első követelődzés magávaalszüli a következő kettőt, amelyek súlyosabb természetűek már és így tovább. Ha pedig azontúl is makacskodik, mikor már a feleségünk lett, meg kell verni. Persze csak módjával. Az eljárás szokatlan némileg a mai világban, de tapasztalt férfiak biztosítottak róla, hogy az üdvös hatás egyetlen esetben sem szokott elmaradni.

Egyelőre utrakerekedtünk. A mamának annyit jelentettünk be csak, hogy egy-s-más dolgunk van a városban, az apának nem szoltunk semmit. Es így senki nem sejtette sötét szándékunkat. Leendő apósom

e napokban külön házirendeletet bocsátott ki, hogy — különösen a délutáni órákban — senki ne merjen rányitni a szobájára, miután a leglázasabb ütemben ült neki kutatásai még hátralévő anyagának. Azokban a napokban, bizonyos adott esettel kapcsolatban, nyilatkozat jelent meg valamelyik akadémikustól az egyik napilapban, hogy minden olyas kísérlet, mely a szumir-magyar rokonság kapcsolatait akarná kisütni, komikus erőlködés Tenne. Attól a pillanattól kezdve nem volt maradása az öregnek. Éjjel-nappal az íróasztala előtt görnyedt, hogy minél előbb piacra dobhassa alapvető nagy művét. Meggyőződése volt, hogy mihelyt napvilágot lát a két kötetre tervezett munka, nem lehetetlen, hogy fölborítja vele az Akadémia egész jelenlegi struktúráját. De a legrosszabb esetben is valamennyi exponált akadémikus be fogja kapni a száját s hallgatni fog attólkezdve. Mint a csuka.

Kevéssel ebéd után indultunk a kisvasuton s ezúttal először történt, hogy Katinka az én társaságomban vágott neki a világnak. Tetszett neki. Néhány ismerőssel találkozott a vonatban s feltűnő jókedvvel köszöngetett nekik, mialatt volt gondja rá, hogy karomban tartsa a karját. így aztán kötelessége volt megtudnia minden ismerősnek, de különösen minden leánynak, hogy ahhoz a fiatalemberhez, akivel együtt-ül a fülke ablakánál, máris van némi köze.

Jó-egy óra múlva kiszálltunk a városban s gyalogszerrel sétáltunk el a főtérig, miközben Katinka szakszerű felvilágosításokkal szolgált emberekről és dolgokról. Mert a városban ismeretlen voltam még. Negyedóra múlva megálltunk az egyik borbélyüzlet előtt. Ebben a legutolsó pillanatban mintha megrettent volna, mert félénk-zavartan nézett reám:

— Bemenjek?

— Hát persze!

Ez a kis riadtsága azonban arravaló volt legfeljebb, hogy csak azért se hátráljon meg. Még mindig tétovázva mosolygott fel reám:

— Ha kitagadnak, azt se bánom! De úgy-e, maga nem fog megneheztelni érte?

Mit tehettem? Olyan hitttel mondtam neki, mint soha senkinek:

— Tudhatná, hogy jobban szeretem az életemnél. Ne féljen, mindig maga mellett leszek!

Tehát még én biztattam. Ám utolsó szavaimat aligha hallhatta, mert könnyed elszántsággal benyitott az üzletbe. De utána beléptem én is.

Azonban nem bírtam ki sokáig odabent. Mikor a hajára került volna sor s a borbély kibontotta még egyszer és utoljára, Katinka felállt s végignézett magán a nagytükör előtt. Bronzhaja zuhatagban omlott rajta le, le, a térdein alul. Mintha megrándult volna a fél-szája széle, de hirtelen megrázkódott s közömbös hangon szólt oda a mesternek:

— Gyerünk!

Erre az elszántságra élémvillant legközelebbi jövőm. Megéreztem, hogy sok bajom lesz még nekem Horváth Katinkával.

Támolyogva léptem ki a borbélyműhelyből, mert nem volt erőm végignézni, mint nyisszan le csodálatos haja. S gyötrő gondolatok közt járkálgattam fel és alá az üzlet előtt. Tudtam, hogy a mama el fog menni a harag és kétségbeesés végső határáig, de el voltam tökélve, hogy halálig kitartok Katinka mellett. Elvégre én is biztattam itt-ott s a menyasszonyomról volt szó!

Céltalan tépelődésemből egy feledhetetlen hang vert ki:

— Szép vagyok?

Fölnéztem. De alig ismertem rá. És csak úgy maradtam.

Mert a legbájosabb arcocska mosolygott felém, kételkedve és reménykedően. Néztem őt, néztem, de mintha megbénult volna a nyelven. Kalapját a kezében tartotta s az ujjongástól elszorult a szívem, ahogy azt a fiús-haju leányt láttam magam előtt. Utólag mintha megijedt volna a következményektől. De akkor felocsúdtam. Mintha álomból révültem volna föl:

— Nincs szebb magánál, senki, Katinka. Szabad a kezét?

Ideadta. Ott, a főtér egyik sarkában, a gyalogjáró szélén, lehajoltam a keze fölé s megcsókoltam. Nem egyszer, de hússzor. S magam sem tudom, mi ütött belém akkor, de váratlanul csak fájdalom vágott szívéen a gondolatára, hogy valamikor el találom veszíteni.

Még mindig előttem állt, keze a kezemben. És akkor rezzenést vettem észre a hangjában:

—Mit szól majd a mama?

—A mamával ne törődjék, — biztattam fölényeskedve. — A mama előtt felelek én!

Egyszerre más hangon kezdte ő is. Felkacagott magában:

— Ezt el is vártam magától. Tudja mit, Laci? Ha pattogni talál a mama, mindent magára tolok át, elég széles a háta! Jó lesz? Köszönöm, hogy ilyen elszánt lovagom. Most pedig vigye!

Azzal a balkezeből kezembe nyomott egy könnyű papírcsomagot. Tudtam, hogy a haja van benne. De azzal is tisztában voltam akkor már, hogyha komolyan sor kerül rá, a legkisebb lelkifurdalás nélkül

képes eláztatni az anyja előtt. Még ma este. S körül-belül úgy is lett.

Föltette hetyke kis kalapját. Csaknem három óránk volt az indulásig s ezért azt ajánlottam neki, hogy valamelyik ékszerüzletben vegyűk meg a két jegygyűrűt. Úgy nézett reám, hálával és szerelmesen, hogy ma is magam előtt látom:

— Jó lesz, Laci... Istenem, úgy meg vagyok hatódva!

Eltartott egy órát, amig kiválasztottuk a jegygyűrűket. Kifizettem s a két gyűrűt azzal hagytam vissza, hogy véssék bele a keresztnévünket. De az évet és a napot fölösleges. A jegyváltás óráját úgysem fogjuk elfelejteni soha.

Kiléptünk a boltból, Katinka belémkarolt. Ismerősei jöttek szemközt, már messziről köszöntötték, kevés meghajlással. Különösen fiatalabb emberek. Két dolgot konstataáltak valamennyien: először, hogy Horváth Katinka eton-frizurát visel s másodszor, hogy menyasszony lett.

Lépten-nyomon hozzáhajoltam:

— Ki volt ez?

Mert alig két-három embert ismertem még a városban. Katinka készséggel magyarázott el olyankor mindent, sőt az egyik, velem-egykoru fiatallemnél, aki feltűnő udvariasságot árult el az üdvözlésben, magyarázó hangon jegyezte meg:

— Ez az az ügyvéd, ki a legutolsó kérőim sorában. Olyan kosarat akasztottam a nyakába, hogy ázóta is meghajtott fejjel jár... Istenem, úgy sajnálom szegényt!

A szemében azonban nyomát sem láttam, hogy csakugyan annyira megesett volna a szíve a kikosa-

rázott ügyvédem. Ellenkezőleg: nagyon is fesztelen volt a viselkedése.

Céltalanul és boldogságtól remegve sétálgattunk a városban. Pillanatra megálltunk abban az utcában, amelynek egyik házfalán márványtábla hirdeti, hogy igen régen itt lakott Jókai Mór, mint egészen fiatal joghallgató s körülbelül itt lépett rá arra a szédületes pályára, melynek tetőive a csillagok fölött enyészett el... S régi olvasmányaimból elmeséltem ekkor Katinkának, hogy itt tülekedett valamikor a sorssal Petőfi is, mint aktorjelölt, de oly pénztelenül kellett menekülnie az akkor még zsíros városból, hogy egyetlen ládáját s két-három darab fehérneműjét is kénytelen volt hátrahagyni szállásadó asszonyánál. A tartozások fejében.

Lehetett már öt óra délután, amikor azzal fordult hozzám:

— Nem gondolt rá, Laci, hogy jó lenne, ha uzsonnáznánk?

Az ötletet helyesnek találtam én is, csak az volt a baj, hogy nem hoztunk magunkkal semmit, városbeli házuk pedig zárva volt a nyárra. Erre aztán, noha eleinte húzódozott tőle, mert leánynak nem illik fiatalemberrel kettesben nyitni be kávéházba, a Beretvás felé indultunk el s foglaltunk helyet az egyik sarokasztalnál.

Többen ültek odabent apró csoportokban s beszélgettek avagy a kártyát ütötték. Városi tisztviselők és birtokosok, a maguk urai jórészt s ezért sok önérzettel szoktak beszélni. Egyik-másik felénk nézett pillanatra s ahogy meglátta Katinkát, bólintott s mosolyogni kezdett. Később oldalról is többen lettek figyelmesek reánk. Ezt inkább úgy a vállammal éreztem meg. Estére tehát mindenki tudni fogja már

körülbelül, hogy menyasszony lett Horváth Katinkából.

Összebújva beszélgettünk a belső sarokasztalnál, miután előbb rendeltünk valamit. Közvetlenül mellettünk kisebb társaság volt nagy kedvben s amint szavaikból kivettem, bizonyos Zana Ferkó fenyegetőzésére mulattak olyan jól. Zana Ferkó ugyanis, akiről megsúgta Katinka, hogy egyike a város legnagyobb ügyvédeknek, a háború alatt a trénnél teljesített szolgálatot s a legutóbbi időben feltűnően ingerült volt ama memoárok és naplók tömkelege miatt, amelyekkel olyan hadvezérek és diplomaták árasztották el a könyvpiacot, akiknek — háborús szereplésük miatt — sok volt a füle mögött. Nos, Zana Ferkó megunt már hadvezérek és diplomaták tömeghazudozásait s kijelentette legutóbb, hogyha komolyan megharagszik egyszer, nekiül s megírja emlékiratait ezen a címen: »Egy néhai tréntiszt őszinte vallomásai«. Akkor aztán zabot hegyezhetnek hadvezérek és diplomaták!

Odahallgattunk ketten s mosolyogni kezdtünk a könyv esetleges megjelenésének föltevésére, amelyről a nézetek lehetnek eltérőek netán, az azonban bizonyos, hogy robbanásszerű konsternációt fog előidézni Európaszerte. Attólfogva halkabban kezdtek beszélni a szomszéd asztalnál, mert nagy dolgokra fordult a szó. Arról suttogtak nevezetesen, hogy jó lesz résen lenni, mert komoly veszély fenyegeti a város jelenlegi birtokállományát, miután a városi múzeum igazgatója fejébe vette legutóbb, hogy — török-szakad! — de be fog hatolni a levéltár helyiségeibe s ott tüzetesen utánanéző majd bizonyos iratoknak. Tudni kell ugyanis, hogy félegyházi születésű volt a múzeumi igazgató úr s mint városának hűséges kun fia, meg-

neszelte valami módon, hogy ideát, a levéltárban, iratok vannak elrejtve valahol, amelyekből napnál fényesebben kiviláglik, hogy Kecskemét mai nagy pusztája hétszáz évvel előbb Félegyháza tulajdonába tartozott s Isten a megmondhatója, hogy az idők forгатagában minő fondorlatok révén semmizhették ki a tulajdonjogból Kiskunfélegyházát? Az igazgató úr pedig veszedelmes emberré vált, ha nekifeküdt valaminek s félni lehetett, hogyha egyszer a levéltárba veszi be magát s ott rábukkan a szóbanforgó dokumentumokra, nyomban informálja bizalmasan Félegyháza város tanácsát s olyan pör kerekedik a zűrzavarból, hogy rámegy a két város utolsó rézfillérje is. Hát ez okból beszéltek félhangon csupán a szomszéd asztalnál ülő urak, mikor a múzeumi igazgató úr akna-terveire került a szó. Ám a levéltáros, aki a társaságban volt véletlenül, vasnyugalommal legyintett egyet:

— Nyugodtan alhattok... Amíg én ülök odabent, az a sirásó sohasem teszi be lábát a levéltárba!

A »sirásó« kifejezés, amelyet gúnyos akcentussal ejtett ki a levéltáros úr, arra vonatkozott, hogy a tudós igazgató úr nevezetes régész is volt egyben. Már pedig köztudomású, hogy levéltárosok és régészek nem állhatják egymást. Pusztá rivalitásból.

Mi ketten odafigyeltünk félfüllel s akaratlanul mosolyogtunk. Csak arra rezzentünk össze, hogy egy réz-szinű hang zug el az asztalok fölött:

— Uraim, melyik is a Missziszipi első baloldali mellékfolyója?

Ijedt csend következett. De akkor a negyedik asztaltól egy úr valami nevet kiáltott vissza a hát-

tér irányába, amire Madár Gusztáv úr és többszörös keresztrejtvény-bajnok visszakiáltott:

— Danke!

Mert Madár nyugalmazott professzor úr fejtegetett rejtvényt a kávéház homályos zugolyában s mivel németül köszönte meg a pillanatnyi szívességet, nyilvánvaló volt, hogy valamelyik germán rejtvényrevü talányaival birkózik.

Kissé előrehajolva arrafordultunk mind a ketten s megláttuk az öreget, amint ingujjra gyürkőzve dolgozott. Kabátját a feje fölött álló fogásra akasztotta fel, ám így is láttuk, hogy a kabát valamennyi felső, alsó, külső és belső zsebéből hengerbe csavarva keresztrejtvényujságok kandikálnak ki, mint apró kartács-ágyuk. De ilyen újságokkal voltak teletömködve a nadrágja zsebei is. Katinkára néztem:

—Ha észrevesz az öregúr, éjfél előtt nem szabadulunk tőle...

—Attól ne tartson, — nyugtatott meg. — Ilyenkor nem lát, nem hall semmit az egész világból!

Lopva-lopva Katinkát figyelgettem azért. Olyan szép volt így, az új fiús-hajával, hogy voltak pillanataim, amikor elragadtatásomban szerettem volna fölkiáltani, hadd hallja meg mindenki: »senkinek nem volt még ilyen menyasszonya!« De rájöttem ugyanakkor, hogy bolondnak néznének s ezért hallgattam tovább. És gyönyörködtem benne, hogy belefájult a szívem.

De időnk lejárt: indulnunk kellett. Fizettem hát s gyalog vágunk a vasút állomása felé. Legalább kis sétát teszünk.

Katinka karomba öltötte a karját odakint s így mentünk a főtéren át, a szelíd augusztusi délutánban. Csordultig volt a szívünk... Félig-kihalt utcácskákon

haladtunk el a kék mennybolt alatt. Csönd volt a világban, halálos. És nem szóltunk egymáshoz egy szót sem. Minek is?

Közeljártunk már az állomáshoz, amikor először riadtam rá, mit szól majd az új hajviselethez a mama? Jóelőre elhatároztam, hogy keményen fogok föllépni. Katinkának egyelőre eszébe sem jutott az otthon meg az édesanyja, ő már elvégezte magában, hogy minden lépéseért én tartozom felelősséggel.

Nos, hamarosabban estünk tul a találkozón, semmint hinni lehetett volna!

Halk augusztusi alkonyat vonta "fénybe a jegenyefák sudarait, mikor a liliputi állomás felől a nyárilak felé igyekeztünk a homokos utón. Csend volt a világ, nyugtalanító csend, mindössze a Tisza felől mintha kolomphang szállt volna errefelé.

Az udvaron lábujjhegyen mentünk csak s akkor a verandán megláttuk a mamát...

Fonotszékben ült, pápaszemmel s varrogatott valamit. Egyszer aztán — a pápaszeme fölött — ránkemelte a szemét s észrevett.

Észrevett s amint Katinkára csúszott a tekintete, aki hajátövéig kipirulva lihegett mellettem, felsikoltott:

— Jézusom-Máriám!

Ugyanakkor elájult s még mielőtt hozzáugorhatunk volna, élettelenül terült hátra a székben.

Abban a szempillantásban föleszmélt Katinka is: remegő mozdulatokkal, kétségbeesve futott a cselédleányok után. A leányok aztán ágyba vitték a tekintetes asszonyt, aki még mindig nem tért magához. Vagy nem is akart talán. Csak akkor vetette föl a szemét, amikor férje, az öreg szumir is kibújt a

dolgozószobájából. A néni nyöszörgött, midőn megpillantotta az urát:

— Ilyen szégyent hozni... a házukra...

S másodszor is élettelenül nyúlt el a párnán.

A nagy kutató, aki életfeladatul tűzte ki, hogy előbb-utóbb alapjaiban rendíti meg a Tudományos Akadémiát, szemrehányó tekintetet vetett kettőnkre, de nem szólt semmit. Neki minden föltevés szerint az volt a legégetőbb gondolata: minő hatással lesz ez a most közbejött incidens eddigi zavartalan buvárlataira?

Vacsora előtt ketten maradtunk a mamánál Katin-kával. Szabályosan lélegzett a néni, de nem nézett föl egyszer sem. A világért el nem árulta volna, hogy réges-rég magánál van. Az ijedt menyasszony — mit tehetett volna okosabbat? — pettyes kendőjébe csavarta megnyírt fejét s eleinte hallgatott. Ahogy később összenéztünk egyszer, még neki állott feljebb:

—Mert maga az oka mindennek!

—Én? — védekeztem félhangon s a meglepetés miatt kissé gyámoltalanul. Nem tudtam hirtelen, mire célozhat, mert akkor még kevésbé ismertem a gyöngébb nem logikáját.

Katinka szinte végigsújtott a tekintetével:

— Igenis, maga! Mertha idejében figyelmeztet, hogy ne vágassam le a hajamat, sohase tettem volna meg! Maga azonban még biztatott, ahelyett, hogy...

— De Katinka! — mentegetőztem hűledezve. Nem hallgatott reám:

— Mílagának köszönhetem minden szerencsétlenségemet!

És elfordult tőlem.

Am ugyanabban a pillanatban megmozdult az

ágban a néni. Még mindig nem nézett föl, szavait azonban szemelláthatóan Katinkához intézte:

— Te mersz beszélni? Hallgattál te valaha valakire? Hallgass el, mert ha felkelek az ágyból, úgy kiporol-lak, hogy nagymama-korodban is megemlegeted!

Katinka nem mukkant többet.

Én pedig szédelegve mentem ki a szobából. Meg-alázottnak éreztem magamat az igazságtalan szemre-hányás miatt, mert tapasztalatlan ifjuember voltam még azon a tavalyi augusztuson. Ma már tudom, persze, — s óva intek tőle minden vőlegényt s párnapos fér-iée!—hoggy asszonnyal, leánnyal vitába ereszkedni dőre és kilátástalan próbálkozás, lévén a női logika lényege a legörjítőbb logikátlanság. Időbeosztásról, belátásról, meggy őze tésről fogalmuk sincs. Erre ők is hama-rosan rájönnek minden összekoccanás után, csak-hogy tévedésüket egyetlen esetben sem hajlan-dók beismerni. Ilyenkor az a módszerük, hogy oda-lépnek eléd, átölelnek a meztelen két karjukkal, vál-ladra hajtják a fejüket s a füledbe súgják, hogy milyen boldogtalanok ők ...

Katinka is betűszerint így tett, de csak más-nap reggel.

Ezen az estén ijedt hallgatás maradt a ház. Elő-ször utánanézttem néhány elmaradt dolgomnak a gaz-daságban, aztán fölmentem a verandára, ahol terítve volt már. Ketten ültünk a vacsoránál leendő apó-sommal. Szóltanul ettünk s az öreg csak egyszer szólalt meg, ezúttal is szigorúan a tudományos kuta-tás korlátain belül maradván:

— Lacikám, most már elejthetem előtted bizalma-san, hogy a két legutóbbi napon sikerült végül üstö-kön ragadnom a szumir-magyar probléma voltaképpen

lényegét. így utólag: Kolumbus tojása. Annyit azonban közölhetek veled, hogy legközelebb adandó alkalommal szétvágok tudósaink illusztris gyülekezetében.

Továbbbevett, de nem szólt többet az egész estén. Katinkát nem láttam sehol.

Reggel korán keltem s késő-délelőttig dolgaim után láttam. Tíz óra lehetett, amire visszavergodtem. Reggelim tízszer is kihűlt azóta a terített asztalon. A verandán Katinka jött szembe velem fiús-hajával, mosolyogva s olyan szépségben, mint a hajnali álom. Először hátranézett, nem jön-e utána valaki s akkor elémállt. Ölelésre tárta a két karját, átkarolt, mint soha még, haszontalan fejét a mellemre hajtotta s csaknem megtörten suttogott:

—Lacika, úgy-e, nem haragszol?
(Ekkor próbált tegezni először.)

—Nem haragszom, — s megcsókoltam a haját. Úgy maradt, a mellemen pihenve. S szomorú volt — a hangja:

—Pedig nekem volt igazam... Úgy-e?

—Neked, szívem, — és sóhajtottam egyet. Rámemelte könnyes szemét:

—Szeretsz?

—Nagyon.

— Azért kérdeztem csak, — s mosolyogni szeretett volna, — mertha egyszer el találnál hagyni, akkor én meghalok. Csókolj meg!

Megcsókoltam. A száján.

A fiús-frizura megvolt hát s mégis jobb napok következtek el ránk. Mert magáhozért a mama is, még aznap délelőtt és noha tartotta velünk a haragot, nem vettük többé a szívünkre. Mert ugyan mit is tehetett volna egyebet, mint hogy duzzogjon még

néhány napig? Éreztem, hogy vége minden megbecsülésemnek és hogy a néni meg van győződve: azért játszottam kezére a nemzeti erkölcsökről vallott felfogása tekintetében, hogy megkaphassam a leányát. Katinka most már az enyém volt s csakis az enyém. Senki-másé. És ebben az időben, amikor észrevétlenül hanyatlani kezdett az augusztus, csak őt láttam e teremtet világból s ha más férfi is rajta talál felejtkezni akkor, abban a pillanatban ütök! Össze-összebujtunk, legtöbbször az alkony búcsúzkodó csöndjében s ahogy közeledett volna az esküvő ideje, Katinka parancsnoksága alatt két varrónő igyekezett szaporán. Édesanyja is előkerült olykor s itt-ott bele szólt a munkába, noha régi nehezteléséből még mindig jó-adagot tartogatott a számunkra. Én legtöbbször a határban csatangoltam, lóháton vagy könnyű kocsi-ban, mert megindult az őszi szántás is. Csak ebédre vagy ozsonnatájt vetődtem haza rendes körülmények között, de ha késtem is, soha egy szemrehányó szava nem volt Katinkának. Fel-felmösolygott reám, de a mosolya mögött mintha egy kis bánat árnyéka futott volna el. Éreztem a szomorúsága okát: itt lesz egy-kettőre a nap, amelyen el kell válni majd a régi hajléktól s utoljára kell megcsókolnunk apánkat-anyánkat. És akár a Szikrában maradunk meg, akár a városi házban fogunk megtelepedni, új élet kezdődik meg attólfogva, hogy a leányfeleség ifjú férje mellé ül a kocsi-ba s megfordulván, könnyes szemmel néz vissza mégegyszer a szüleire. Am ezek az apró búsongásai is tünedezni kezdtek idővel és ha feltűntem a szőlők útján, már messziről elémszaladt s csak a nyakamban állt meg. Most már ha látták is, nem törődött vele. S egyre-sűrűbben vetette föl olyankor a kérdést;

—Úgy-e, mindig szeretni fogsz, Laci?

—Mindig, szívem.

Mert hol tegeződtünk, hol magáztuk egymást, ahogy az eszünkbe jutott éppen. Azalatt megjött a szeptember, lehellet-ködök kezdtek jelentkezni a távol határokon s az esküvő napját is kitűztük október közepére. Ketten voltunk csak, alig tudtunk valamit a világból s talán ezért suhantak el napjaink oly boldogságban, hogy nem tudtuk számontartani az idő múlását. Leendő apósom is közlékenyebb lett valamivel s egyszer-egyszer elejtette előttem bizalmasan, hogy legkésőbb tavaszra készen akar lenni a művével és akkor, mielőtt sajtó alá rendezné, egy kis külföldi útra indul a feleségével, hadd lásson világot az asszony! S ő maga is rászolgált már némi szórakozásra. A néni neheztelése is fölengedett, hozzám a régi szívvel volt újra s nemegyszer azon kaptam, hogy magáról megfélemedkezve követi szemmel a leányát, követi sokáig és csak felsóhajt aztán... Sajnálhatta talán, hogy rövidesen ki fog repülni a házból s reá fognak szakadni saját külön gondjai. Vagy tán a maga ifjúságára gondolt s attól talált elnehezülni a szíve ...

Egy kora-szeptemberi reggelen, mikor már megindultak a pókhálók s reggeltől-estig ereszkedtek a napcsillogásban, elémállt Katinka:

—Kisérj el, Laci!

—Hová készülsz?

—Egykori tanítómhoz. — ő volt a mesterem, úgy illenék hát, hogy most elbúcsúzzam tőle, — s félrekapta a fejét.

Istenem, hogyne mentem volna vele! Megfogtam a kezét;

—Azonnal, kedves, csak átöltözködöm. Messzire megyünk?

—Egész napra, — s már mosolyogni próbált újra. — Messze lakik, túl a városon, a nagy pusztaszélében. Mert pusztai tanító szegény. Vagy öt esztendővel előbb költözött ki oda...

—Talán megunta az embereket? — kérdeztem kíváncsian.

Komoly szemmel mondta:

—Lehet. Bizonyos, hogy hetek múlnak el, amíg idegen arcot lát egyszer. Érdekes bácsi igen: nem fog unatkozni nála. Látni szeretném utoljára...

—Mindjárt készen vagyok, szívem!

S elsiettem, mert rosszülesett látnom a küszködését, amely hirtelen erőt vett rajta. Megértettem szegényt. Tudtam, hogy egykori tanítójával gyermekemlékeinek akar búcsút inteni.

Egy óra múlva útrakészen álltunk a könnyű kocsival, amelybe előzően útravalót csomagolt be a néni. Mert úgy volt, hogyha rossz találna lenni valahol az ut s későn érkeznénk a pusztai-iskolába, ott is alszunk és csak másnap délután vetődünk ismét haza. Olyanformán terveztük, hogy a félegyházai országútra térrünk rá először és csak akkor vágunk neki a pusztaságnak, melynek nyugati karimáján kellett laknia valahol a tanító urnák. Messze jobbkézről akartuk elkerülni a várost. Az utolsó pillanatban az öregek, amikor mi ketten fentültünk már, körülfogták a kocsit, megcsókolták Katinkát nem egyszer, de tízszer s akkor nekem adta ki végső utasítást a néni:

—Magáé minden felelősség, fiam... S ne felejtse el, hogy csak ez az egy lányom van!

—Nyugodt lehet, Irénke néni, — mondtam neki jókedvvel.

S mielőtt észbekaphattam volna, magához húzta a fejemet s megcsókolt:

—Most már mehettek!

—Az első anyósi csók! — kacagott föl Katinka csengő hangon.

Az öreg szumir (mert már csak így hívom) landolt gesztussal intett felénk búcsút. Bizonyára bosszantotta némileg, hogy ismét tíz percet kellett elfecsérelnie soha meg nem téríthető idejéből. Azzal a bakra ugrott föl a kocsis és megrántotta a gyeplőt.

Tíz perc múlva az országúton repültünk.

Úgy ment el az a nap, hogy nem értünk rá észrevenni és ha meg lehetne fordulni az időben, ebbe a kirándulásba sokszor visszamenekültem volna később, amikor annyira nyughatatlanok lettünk mind a ketten. Siklott alattunk az országút és ha az Alföldet egyhangúnak gondolják is sokan, a tájnak egyre új meg új változatai vonultak el az út két oldalán. Katinka néha vállamra ejtette a fejét s a szemet lehunyta olyankor:

— Így szeretnék meghalni egyszer...

Megsimogattam a haját s nagy részvét támadt szívemben a drága teremtés iránt. Arra gondoltam, mi lesz vele, ha fel talál riadni egyszer mostani boldogságából? Simogattam a haját s megremegettem. Később letértünk az útról s kocsink ráfordult a pusztaság szélére, hol a keréknyomok is elvesztek rövidesen. Messze-messze, az éghatár alatt, könnyű ködök ültek hallgatagon: már előretolt örsei voltak az ősznek. Figyelmeztettem reá Katinkát. Fölemelte fejét a karom alól, nézte-nézte azt a sejtelemszerű, liódló sávot a puszta távolában s felsuttogott:

— Vége lesz minden nyárnak egyszer, elmúlik az ifjúság. És bele kell mennünk abba a ködbe...

Elhalt a szava, mintha nem tudta volna folytatni. Magamhoz vontam a fejét s megcsókoltam a szempilláját. Mert szíven érintett, hogy ez a fiatal teremtés, akinél jobban senkit nem szerettem azóta sem, az elmúláson tépelődik.

És úgy átölelve fiúshajú fejét, hallgatni kezdtem, szememet meghordoztam a pusztán, amelynek szélén, be nem látható legelőségen, puhán repült alattunk a bricska.

A nap csillogott s ontotta a fényt, de melegíteni csak cirógatott már. Költözőmadarak talán ekkor készültek a tengerentúli-útra, miután előbb a délibáb is elvándorolt a síkság pereméről. Abba az irányba, melyet a lovak orra mutatott, mintha több tanyaház fehér fala vakított volna a búcsúzkodó napban. Távol, igen távol, a jobbkéz irányából mintha rengetegerdő nyomta volna le a láthatár legalját. Talán a tolvajosi erdő lehetett az ottan. Üres volt a pusztá, nagyon üres s érezni lehetett, hogy hamarosan hazatakarodik róla minden élet. Téli pihenőre. Először kórok kezdenek majd zörgő táncot rajta, később téli-bundát huz magára a Bugac s álomba-süllyed minden. Csak itt-ott fog felbukkani egy csikasz kicsüngő nyelvvel s maga alá kunkorított farokkal, akit valahonnét a butyini hegyek szakadékaiból idáigvert ki az éhség... Tocsogók következtek később, majd kerek tó csillant meg az őszi fényben. Kimeszelt házak s gazdasági-épületek sorakoztak a partján s libák gágogtak véghetetlen csapatokban. Távolabb gémeskút bujt ki a szemhatár szegélye alól s földrehajtott nyakkal legelt valamennyi ló. Mintha lakottabb tájak felé közeledtünk volna.

Egyszercsak egy előttünk ködlő épületre mutatott Katinka:

— Ottlakik a volt tanítóm. Igen magára-van szé-
gény.

— Senkije sincs?

Katinka nagyot lélekzett:

—Csak egy házvezetőnő van nála. Feleségétől
elvált.

—Talán azért is jött ki, ilyen külön az emberek-
től, — jegyeztem meg félhangon.

Katinka rábólintott:

— Valami olyasféle történt. Márton bácsi igen el
volt keseredve akkor s maga kérte, hogy helyezték ki
a pusztai iskolába, ahonnét minden elődje esze nélkül
menekült. Öt esztendeje talán, hogy itt él...

Félóra múlva az iskolánál állt meg a kocsi.

Régebbi épület lehetett s elhanyagolt. Kerítése nem
volt, vadfű és bojtorján lepte bé hátsó-falát s végig
a tornácon nagy gondozatlanság. Gémeskút a ház
előtt s kilométerekre el lehetett nézni, amire egy ma-
gános tanyát kaphatott el a szem. Kietlenség neszelt
köröskörül s havonkint ha egyszer vetődhetett el erre-
felé valami kósza lélek... De az iskolából ugyan-
akkor nóta csendült ki. Egészen apró emberkéek fúj-
hatták, mert vékonyacskán sívított fel:

Tiéd vagyok, tiéd hazám!

E szív, e lélek:

Kit szeretnék, ha tégedet

Nem szeretnék?

Különösen hatott reám e hazafiasnak minősített
dalocska a rémült csöndben akkor. Leszálltunk a ko-
csiból s Katinka kezét fogva indultunk meg a tornác
felé.

Abban a pillanatban egy korosabb s némileg lom-

pos asszony lépett ki az ajtón s fazekat tartott a kezében. De csaknem kiejtette, ahogy meglátott. Ritka madár lehetett erre a vendég. Először hosszan nézett felénk, de akkor felkiáltott:

—Én édes Istenem, csak nem Katinka kisasszony?

—De én vagyok, Zsófi néni, — mosolygott fel a menyasszonyom. — Hogy vannak?

A házvezetőnő lenyálazta sebtiben a haját s Katinához sietett. Mindenáron kezet akart csókolni neki s szegényke alig-alig tudta eldugni előle a két karját. Végre is úgy menekült meg, hogy bemutatott:

— Ez a fiatalember a vőlegényem...

Zsófi néni abban a szempillantásban fölsírt:

— Jaj Istenem, hát asszonynak lenni teccik akarni? Amikor olyan jó dóga vót! Istenem, Istenem, micsoda sors vár a szegény kisasszonyra!

Katinka mosolyogva próbálta csitítgatni, de akkorára kilépett a tanteremből a tanító úr is. Korholó hangon szólt:

— Zsófi asszony, minémü abajgatás ez itten s megzavarása az elemi oktatás rendjének?

Hirtelen felkapta a fejét, pillogni kezdett felénk s mintha egy régesrég elfelejtett mosoly réveteg árnyéka suhant volna el az élet viszontagságaiban megkopott bajusza alatt:

—Eh, Uram-Teremtőm, hát te vagy az, kisjányom? No szép tőled, igazán szép, hogy nem feledkeztél meg rólam... Mert az emberek azt sem tudják talán, hogy a világon vagyok még. Hát ifjú barátom-uramban kit lehessen szerencsém tisztelni?

—A vőlegényem, — mondta nekipirosodva Katinka. — Négy hét múlva megszerez ez esküvőnk...

A tanító úr a hasához kapott, úgy nevetett váratlan örömeiben:

— Bravó! Sőt: bravisszímó!

Azzal lefelé indult a tornácról a három mozgó lépcsőn. Először Katinkához lépett, két tenyere közé fogta az édes fejét, a szemét vizsgálgatta s akkor meg-simogatta a haját:

— A szemed a régi még, fiam... De mi az? Hát odakint a jányok úgy nyíratják le a hajukat, akár a fiuk? Ejha!

S mielőtt védekezhettek vagy magyarázattal szolgálhatott volna Katinka, már elibémtopogott az öreg s mindkét kezét nyújtotta egyszerre:

— Isten hozott, barátom-uram! Szervusz! No, ez valóban nevezetes napja leendő életemnek! Isten tartson meg benneteket s szeressétek egymást, mert ezen az egyen kívül nem érdemes élni semminek. Hej, de örvendek, ifjú barátom-uram!

(Gondoltam magamban, hogy ezt a »barátom-uram« kifejezést valamely régi Jókai-regényből szedte elé a tanító úr s benneragadt. De jól állt neki.)

Akkor már körül-körültopogott s öreguras ud-variaskodással tuszkolt mindkettőnket a tornácnak.

Vén volt már a tanító úr s kissé elmaradt a technika legújabb vívmányaitól, ám ezen nem lehetett megütközni, ha az ember egy tekintetet vetett a határ-és mesgyenélküli világba. Kietlenség volt köröskörül minden. Nyáron csak elvetődött még a tájra egy-egy eltévedt vándor, aki irány nélkül talált tekeregni a pusztában, deha megindult az őszi szél s az eső, ha zimankó üvöltött a síkságon, attólfogva embert nem látott a mester, kivéven az egészen apró nebulókat, akik némi híradással lehettek neki olykor a nagyvilágból. Zömök alak volt a tanító úr, kitérdelt nadrágban, szandálban s inggallér nélkül, de ez öltözkébeli disztíngváltság hiányát pótolta nála határtalan szolgálat-

készsége. Már a tornácon karolgatott bele hol Katinkába, hol belém s nem tudta helyünket találni. Végre föllefelt magát s rámkapta a szemöldökét:

— Tudod mit, barátom-uram? A mai napra szabadságot engedélyezek a muzsaseregnek, mi aztán néhány vig órácskát csaphatunk magunknak!

S a kopott, igen kopott tanteremnek indult.

Mi kintmaradtunk. Katinka felsóhajtott egyszer:

— Istenem, de magára van az öreg!

Abban a pillanatban zaj és csoszogás hallatszott a tanteremből s két perc múlva bújni kezdtek kifelé kislányok, fiúcskák. Mezítláb, némileg maszatosan, soknak két gyertyácska csillogott az orra alatt s olyan tarisznya csüngött valamennyin, hogy a bokájukat verdeste. Bagolyszemmel néztek reánk s odabent igen kioktathatta őket a tanító úr, mert visító kórusban botorkáltak el mellettünk:

— Is-ten hoz-ta a ven-dé-é-é-gene-e-ke-t!

Leghátul a tanító úr csoszogott ki. Az apróságok megálltak még egyszer az udvaron s akkor a mester még egy utolsó kurta szótát intézett hozzájuk:

— Gyerekek! Mint említtem, ma hazaszéledhettek időnek-előtte, a holnapi nap folyamán azonban folytatjuk, ahol abbahagytuk az imént, hazánk legnagyobb költője, a Segesvárnál elesett Petőfi halhatatlan Honfidalának két szólamra való betanulását. Ámde mielőtt távoznátok, köszönjete annak rendje szerint!

A nebulók felvisítottak, mint a tátottszájú fecskefiuk:

— Jó-na-pot kí-vá-á-ánok!

Kislányok, fiúcskák széledezni kezdtek egyszerre, a tanító úr viszont kedveskedve fordult hozzám:

— Én addig is a spájzba nézek be egy kis almbor irányában. Az elmúlt héten szüreteltem s eme bor-

nemnek megvan az az előnyös sajátsága, hogy a nap bármely órájában egyaránt élvezhető. Parancsoljatok beljebb-menni talán, kedves barátom-uram!

A tanító úr a spájz felé csoszogott el, mi ketten azonban kintmaradtunk továbbra is. A tornácról visszamentem az udvarra, megálltam egy szabadabb részben s utánanéztem a távolodó, mindig távolodó pirinyóhadnak...

Mentek-mentek minden világtájnak.

Kettesévei-hármasával baktattak az apró emberek, egyre kisebbekké váltak s egyre több és több irányba oszlottak el. Lompos tarisznyájuk verdeste a lábukat, de ők azért bukdácsoltak előre. Különösen egy bab-szemjankót kísértem sokáig szemmel, aki egyesegyedül vergődött tovább, míg csak pöttömnyi alakja bele nem olvadt a láthatár vonalába.

Egyet sóhajtottam utánok.

Mert kietlen e kicsi emberek sorsa! A tanító úr beszélte később, az ebédnél, hogy ősz elején és tavasz vége táján ezek az emberkéek valahogy csak átverik még magukat a roppant tereken, deha fergeteg sívít a határban s a verebek esni kezdenek a fákról, olyankor a tanító úr nem tud aludni késő hajnalokon az értük való emésztődés miatt. Mert ilyen időkben indul meg e pöttöm-emberek rémült viaskodása esővel, sárral, hóval, orkánokkal. Lubickolnak és topognak nagy csizmáikban, a szél megforgatja őket maguk körül vagy földhöz-sújtja őket, hosszú tarisznyáik megmerülnek a pocsolyákban s a tanító úr, különösen ha nagy hó talált lehullni az éjjel, messzire gyalogol eléjük a sík fehérségben, hogy segítsen nyomasztó vergődésükben. Mert megesik nemegyszer, hogy valamelyik nehéz-csizmás fiúcska eltévelyeg a téli pusztán s ott kesereg az elhagyatottságtól és az ijesztő magánytól rémül-

dözve. S ezek az emberkék minden reggel jönnek és minden délután mennek a kerek messzeség lapján, mert tanulni muszáj!... De nehéz élni itten Teremtőm-Atyám! S ebéd után egyebet is megmutogatott a tanító úr. Bevitt a tanterembe, melynek berendezése visszariasztott. Szútól-átfurkált néhány pad a közepen, szürkére-kikopott földgömb a szekrény tetején s olyan térkép a falon, hogy egy évtized óta elmosódtak rajta Magyarország hegyei, városai, vizei, határai. (Hol vannak ma Magyarország határai, Jézus-Máriám!) A tanítás mindazonáltal rendületlenül folyik tovább, az előírt tanrend szellemében. Mert a tanító úr régi heve, éveinek ellenére is, nem lankad, a tanteremben ennél-fogva mindennap fölcsendülnek az őseink tetteit dicsőítő dalok avagy hazafias költemények szavaltatnak el, megfelelő hanghordozás kíséretében.

Ottálltam az öreg tanító előtt s valami olyat szerettem volna mondani, hogy ők a nemzet egyetlen nap-szamosai, akit pedig ilyen pusztai-iskolába vert ki a sors, valóságos hős az... De mindig óvakodtam a nagy szavaktól s ezért megszorítva a kezét, annyit mondtam mindössze:

—Az oktatás menete itt valóban zavartalanul bonyolódik le...

—Úgy van! — kapott szavamba a hazai kultúra ősz bajnoka. — Szósz szerint kötjük magunkat a kultusz-miniszter úr őexcellenciája idevonatkozó utasításaihoz.

Sokáig visszaemlékeztünk erre a napra, melyet a mester társaságában töltöttünk el. De végül is menni kellett! A tanító úr és gazdaasszonya váltig marasztaltak ugyan, hogy az egyik szobában pompás ágyat vetnek Katinkának, a másikban majd a tanító úrral fogunk leheveredni ketten, de nekünk mégis indulnunk kellett, mert időnk lejárt. Hazáig már nem érhattünk

el s azért legalább a városig szerettünk volna elvergődni, keresztül a pusztán: házunk volt a városban, ott megalhattunk.

Késő-délután volt, amikor előállt a bricska. A tanító úr szemlátomást el volt érzékenyülve, amikor búcsúznia kellett Katinkától. A kis menyasszony a kezét nyújtotta:

— Isten áldja meg, Márton bácsi! Megköszönöm most, hogy valamikor olyan sokat gyötrődött velem.

A mesternek fátyolos lett a hangja. És ott, a kocsinál már, megsimogatta a Katinka haját s megcsókolta:

— Isten veled, kislányom! Tudom, hogy magyar asszony leszel s fiaidat is hazafias alapon fogod nevelni...

— Igenis, igenis, — suttogta lehajtott fejjel.

Messze jártunk már a pusztában, toronyiránt zörögve a híres városnak, melynek toronycsúcsai a szemhatár alatt rejteztek még. Alkonyatra hajlott a nap, sugarai ferdén súrolták a halott síkot, amikor egy nagyszakállú, igen ősz embert pillantottunk meg oldalt, amint szalmakalapjában, fekete pápaszemével le-lehajolt sűrűn, aztán fölemelkedett ismét s úgy tetszett így távolabbról, hogy vizsgálgat valamit az ujjai között. Ahogy egyvonalba értünk volna vele, Katinka csengő hangon kiáltott a furcsa öregúr felé, aki lehetett már nyolcvan esztendő körül:

— Jóestét, Magurányi bácsi!

Az öreg felénkpillogott, megbökte szalmakalapja szélét s továbbhajlongott megint, nem törődve többé velünk. Bizonyos volt, hogy ott lepi meg a szeptemberi éjszaka.

Katinka, aki ekkorára fölengedett kissé, elmondta aztán, hogy Magurányi bácsi nevezetes ember, aki nagy munkát irt régebben a puszta faunájáról, Bizonyos,

hogy most is virágok után kóvályog és bogarász összevissza s ott fekszik le és virrasztja át félálomban az éjszakát, ahol utóléri a setét s másnap, harmadnap gyalogszerrel trappol be a városba. De méginkább hire van arról az oldaláról, hogy soha újságot nem olvas.

Ennek a rideg álláspontnak pedig nem mindennapi oka volt.

Még az ötvenes-évek elején történt, hogy Bécsben, egy sétája alkalmával, merényletet követett el I. Ferenc József ellen valami magyar vándorlegény. Talán szabósegéd volt...

— Libényinek hívták, — jegyeztem meg csöndben. Katinka mosolygott már:

— Igen, igen: Libényi volt a neve s emiatt a Libényi miatt nem olvas újságot Magurányi bácsi...

Tudniillik rossz néven vette a Bach-korszak alatti magyar sajtótól, hogy elítélte a merényletet s nem állt tüntetően a szabólegény pártjára. Ezt a súlyos nehezítelését a mai hírlapokra is átvitte Magurányi bácsi s valahányszor újság vagy újságíró került szóba, az öregúr keserűen legyintett egyet:

— A magyar sajtó levizsgázott!

Visszanéztem a jóízű öregre: olyan volt már a messzeségben, mint egy ide-odamozgó pontocska. Aztán megfordultam s előrenéztem. Szemközt sebes lábakon sietett felénk az éjszaka.

S nem láttuk még a város tornyait.

VIII.

Egyszer megjött az esküvő napja is. Még mielőtt a ködök végleg beszegték volna a szemhatárt.

Csodálatos ősz volt ebben az esztendőben. Soha nem látott színek bujkáltak a csillogó ökörnyalak özöne fölött, a nap kévében ontotta a fényt s mintha az idő is megállt volna. Mert csak nem akart búcsúzkodni a természet. E feledhetetlen napokban azt kíván'tam magamnak, hogy ilyen~csoda-őszön haljak meg. Ha majd el kell menni egyszer.

Nem csaptunk látványosságot: a legszűkebb körben ültük meg az esküvőt. Magamhoz-hasonló front-harcosok rég lemondtak minden külső fényelgésről. S külön öröm volt számomra, hogy Katinka is így akarta.

Házasságunk előtt két nappal megérkezett az én egyetlen kishúgom, akihez fogható menyecske kevés akadt addig. Legfeljebb Katinka lehet majd ilyen — három nap múlva. Velejött a sógorom is, kemény osztályostársa régi közös csatáinknak. Megöleltük egymást s kezet szoritottunk, hogy ropogott!

Húgocskám és Katinka szinte repültek egymásnak s mint később megsúgták, mindegyikük a legelőnyösebb véleménnyel volt a másikról. Sógorom először magázni próbálta a leendő sógornőt, de Katinka megelőzte:

— Hát nem tegeződünk?

— Ha te is úgy akarod, lelkem, — nevette el magát a sógor, — boldogító kitüntetésnek veszem.

Nagy zajjal utaztunk a kisvasúton, ki a Szikrába. Mert a városig jöttünk ki eléjük.

Az esküvőre házhoz-jött a jegyző meg a református pap s ott adtak össze bennünket. Katinka bátran viselkedett, de amikor már a feleségem lett, odalépett az édesanyjához s könnyes szemmel kérte:

—Anyuskám, bocsásson meg, hogy levágattam a hajamat!

—Nincs miért, kislányom, — szipogott a mama. — Igazság szerint nem is haragudtam reátok!

Az öreg dolgozószobájában történt ez, ahová csak négyen vonultunk félre néhány pillanatra s talán véletlenül is. Most én léptem az öregek elé:

— Kedves mama és apa! Most, amikor szüleim helyett a szüleim lettek, ígérem: soha nem fogok alkalmat adni rá, hogy megszorítsam magokat!

Anyósom megszókölt:

—Tudjuk Lacikám, tudjuk. Csak a lányunkra legyen gondod, arra vigyázz!

—Isten tartson meg benneteket egymás szeretetében, — nyújtott kezet az apósom, aki ezúttal teljes huszonnégy órára felfüggesztett mindennemű tudományos kutatást. — Ti a városban fogtok lakni majd, mi pedig csak hébe-korba nézünk be hozzátok. Bizonyos ugyanis, hogy közellétek, bármily kedvesek vagytok is egyébként nekem, zavaró hatással lenne komoly elmélyedést igénylő munkálkodásomra.

Anyósom ránézett az öregre s a fejét csóválta. Am ezúttal minden neheztelés nélkül.

Az esküvői-ebédnél valami tizenhatan voltunk együtt, a többi közt Madár Gusztáv bácsi kereszt-rejtvény-bajnok és Tauszig tata, a könyörtelen anti-

szemita, akit Madár bácsi — persze a háta mögött csak — »ébredő zsidó«-nak aposztrofált, mint hit-szegőt. Régi riválisok voltak ők ketten. Végzetükre szembekerültek az asztalnál s fojtott vita lehetett közöttük kitörőben, mert egyszer csak felcsattant Tauszig tata:

— Ezúttal is csak megismételhetem rólad táplált régi nézetemet, hogy botor dolgokat művelsz, barátom, Madár. Mert az egész keresztrejtvény-komplexum — originális marhaság. Nagy elvek és szempontok: az más! Ezekért érdemes kardot rántani...

No, Madár bácsi sem maradt adós:

— Tauszig te, látszik rajtad, hogy nem végezted el a középiskolát, különben nem maradtál volna ennyire fegyelmezetlen agynak! S ne papolj itt nekem szabályról, amikor köztudomású, hogy valamennyi ősöd kezében röffel vívta meg az élet csatáit. De azok karakterek voltak legalább!

Pulykavörös lett Tauszig tata, ám visszavágását, amely bárdhoz hasonlatos hatású lehetett, nem hallottam már, mert felálltunk az asztaltól. Nekünk kettőnknek indulnunk kellett a leány-feleséggel: félóra múlva ment a kisvonat. Mert húgom meg a sógor pár napra visszamaradt vendégségbe. Igen marasztalták őket az öregek.

A búcsúzás volt még hátra anya és leánya között.

Visszavonultunk négyen a szomszéd szobába. Katica átkarolta az édesanyját:

— Anyuskám, köszönöm neked, hogy fölneveltél. S könnybefúlt a szava.

Édesanyja simogatni kezdte a haját s nem tudott szólni. Az öreg intett csöndben, hogy menjek utána a szobájába.

Röviden végeztünk.

Az öreg kinyitott egy asztalfiókot s nagyobb öszszeg pénzt húzott ki belőle. S olyan hangon szólt, hogy ma is hallom:

— Kettőtöké az útra, hogy mehessetek, amerre kedvetek visz. Vigyázzatok egymásra!

Két pillanat múlva az anyós előtt álltam. Lábujj-hegyre állt, hogy homlokon-csókolíhasson:

— Mindennap írjatok!

Kocsiba szálltunk, Katinka egyszerre csak szeméhez kapott a zsebkendőjével, a két ló kipattant a kocsi előtt s félóra múlva messze mögöttünk volt már a Szikra.

S hogy mi következett aztán?

Boruljatok össze fölöttem mégegyszer ti, emlékei ama halhatatlan napoknak!... Látom magámat Pesten, tíz óra van este, Katinka vetkezni próbál, de megretten váratlanul s halkan könyörög: »Menjen át a másik szobába, Laci!« Ebben a hónapban későn virrad már s mikor fehér színek kezdik ellepni az ablakfüggönyt, rég nem alszom már, hanem a kis feleséget nézem egy órája talán, amint lehunyt szemmel, hanyattfekszik a karomon s csöndesen alszik. Ahogy fölpillant később, hirtelen állig vonja magára a takarót, szerelmes szemmel néz-néz s lángragyult arccal fordul el. Nem dacoskodva többé: inkább szemérmesen. S mindig kettesben! Karinthia havasai felé vágat velünk a gyorsvonat, mi a fülke ablakában állunk, szorosan egymásmellett s karom a vállán pihen. Jóideje már ígézet tart fogva! Előrenézünk s messze-messze, csaknem a firmáméntum tetejéig föltolulva, a Karavankok sziklahavasai rajzolódnak ki élesen. Elszorul a szívem s fátyol esik a két szemem elé. Hősi emlékek riadnak föl bennem ezekre a távoli havasokra: kilenc évvel előbb e havasok közt zúgtak

még az ágyúink s azóta sincs ágyúnk többet.... Iszonyú erőlködéssel a Brenner-hágónak kapaszkodik velünk egyszer a három mozdony. Mélyen-alulról játékszereknek hatnak csak egy fürdővároska villái: talán Gossensass az ottan. És olyan messzeségből, hogy álomnak tetszik, hókucsmás bérc szikrázik a távol-délen barangoló napnak fényében s néz-néz utánunk unos-untalan. Távolodik egyre s mégis mereng felénk sokáig, mint ifjúságunk halkuló emlékei. Egyszer Linzben járkálgatunk, tiszta és hűvös utcában, mely olyannak hat udvarias és kissé tartózkodó népével, akárcsak Kassa szabad királyi város. (Azt is csak álmainkban látjuk már egy évtized óta, mely alatt megöszültünk valamennyien.) Ha aztán visszatértünk szállóbeli szobánkba, mely előtt ki lehet állni az erkélyre s elandalodni keveset a messzi idegenben, Katinka feje a vállamra hanyatlik s később az ölembe kúszik föl. S nincs vége az álomjátéknak... Egy őszbecsavarodott délelőtt Bécs felé megyünk alá a Dunán. Kétfelől omladékvárak roskadoznak a regényes hegyfokokon s nesztelenül hull róluk a vakolat az enyészetben. A napocska süt még, de azt mondják az utasok, ez a hajó alighanem utolsó ez évben la folyamnak ezen a szakaszán, mért szörnyű árvizek ereszkednek alá a Fekete-erdőből. A hajó orrában állunk ketten, kurta és meleg felsőkabátjainkban s egymás kezét fogjuk. Katinka merészebb már és ha hozzámsimul itt-ott, nem bánja, ha észre is veszik. »A felesége vagyok, — suttogja akaratlanul, — szabad.« őszi fellegek menetelnek az égen, s Imi a bécsi Belváros szűk és tisztárasepert utcácskáiban csatangolunk kéz-a-kézben. Pillanatra az elmúlás gondolata száll meg mindkettőnket, mert régi nagyság árnyai lopóznak körénk a császárváros ódon házai között...

E napon, este tájt, kettesben üldögéltünk az egyik körúti szálló szobájában, a kályha előtt. Mert alkonyat felé fűtöttek már. Magunk elé hallgattunk hosszasan, egyszer aztán fölrévült Katinka s a meghatottság félig elvette a szavát:

—Egy kérdésem lenne magához, Laci...

—Parancsoljon, kedves!

Nézett reám, nézett s hirtelen mintha megakadt volna. De erőt vett magán valahogy:

— Többször volt valami az eszemben s most már meg kell mondanom magának, mert különben feldőlná az életemet...

Hallgattam. Katinka lehorgasztotta a fejét:

— Ugy-e, Laci, sohasem lesz hűtlen hozzám?

Megéreztem, mi búsítja. Minden hathetes menyecske ez a remegés nyugtalanítja, amikor már szétnézett kissé a világban. Megsajnáltam. Odaléptem hozzá s szívem legmélyéből jött a szó, mialatt a kezét fogtam:

—Katinka! Olyan igazán beszélek, mint amilyen igazán hiszek a házasság szentségében: mindig te maradsz nekem az egyetlen és legszebb asszony...

—Köszönöm, köszönöm, Laci, — s könnybefult a szeme, — hogy így szeretsz. Mertha százszor lennél hűtlen hozzám, én akkor sem tudnálak megcsalni...

Letérdeltem eléje s ölébe hajtottam a fejemet. Felsőhajtott:

— Most már megnyugodtam.

Azon az estén nem mozdultunk ki többet: a vacsorát is behozattuk. Kitártuk magunkat egymásnak, elbeszélgettünk egész eddigi életünkről: ezen az estén lettünk pajtások igazán. Éjfél után bujtunk csak takaróink alá, de még az ágyban is elbeszélgettünk jó darabig. Úgy, hogy a kis feleség karomra fektette a fejét.

Itt, Bécsben ért bennünket az értesítés, hogy kisfia született az én drága húgocskámnak. A sógor írta a levelet s egyúttal keresztszülőknek hívott meg ket-
tőnket. Táviratban válaszoltam, hogy másnap délután kocsit kérünk a kis nógrádi állomásra.

Istenem, micsoda kedvben csomagoltunk akkor!

Katinka mindenekelőtt egész sereg ajándékot vásárolt össze. Súlyos bőrdöngőt tettek ki ezek az apró haszontalanságok, mert senkitsem felejtett ki. Legislegutoljára magamat lepett meg egy bajuszkefével s hogy tudott mulatni rajtam, amikor átadta egy csókkal. Tudniillik már akkor sem viseltem bajuszt.

Másnap utaztunk. Katinkának dévaj kedve volt egészen szűkebb hazáig, ahová késő-délután érkez-
tünk meg. Hanem akkor dörben csillogott már a táj. Süket csöndbe süllyedt minden s lesett az első ha-
vazásra.

Az állomáson a sógorom várt: hej, volt ott öröm aztán! A kishúgom gyengélkedő volt még s mikor a fiatal menyecskével először nyitottunk rá a szülői házra, annyira elfogódott, hogy nem tudta visszatartani a könnyeit szegényke. De könnyezett Katinka is, ahogy átölelték egymást hosszan.

Itt éltük át legszebb napjainkat!

Abban az északi sarokszobában laktunk, amely diákkoromban volt az enyém. Katinkát először apám-
anyám sírjához vittem ki, ahol szótlanul álltunk sokáig, az elmúlás hangulatától megkörnyékezve. A kis feleség azontúl otthonmaradt a húgommal, mialatt mi a sógorral egy-két kurta látogatásra néztünk át a szomszéd falvakba családunk régi barátaihoz, magánosabb napjainkban a gazdasági dolgokat beszéltük meg vagy valamely napipolitikai problémát vetettünk föl, ami éles vitát eredményezett minden alkalommal, miután

makacs kormánypárti volt a sógor. Ma sem értem, mint támogathat hivatalos rendszert egy volt front-harcos, mikor a váltakozó kormányok ingerült düh-vel üldöznek minden harctéri érdemet. Valószínűen azért volt ez az engesztelhetetlen magatartásuk a frontharcosokkal szemben, miután ők fölmentést élveztek annakidején. Nos, az én sógorom elvakult hive volt a mindenkori kabinetnek s ha felolvastam neki a legádázabb kormánypárti újságot (arra fizetett elő), az ellenzék kiirtását követelő minden soránál szívéből helyeseit. Egy este, már vacsora után, megtettem azt a tréiát, hogy az újság egyik agresszív cikkét bizonyos sorkihagy ásókkal olvastam föl neki: tudniillik minden második sort kihagytam, amiből tökéletes zagyvalék keletkezett. Ám a sógor a kormányzatért való odaadó lelkesedésében nem vette észre a tréfát, annál dühitőbb meggyőződéssel bókolt ellenben minden másodpercben:

— Úgy van! Úgy van! Ez az igazság!

Olyan mameluk volt a sógor. Ma is az.

Máskor meg vállunkra löktük a puskát s elkószáltunk a határban. Télreváró színe volt a nógrádi hegyeknek s a szelek bagószínre szívtak ki mindent. Urdas-szinnek mondják ezt. Az alkonyatban fázékonnyan dideregtek a magyar-tót házacsák s az itatókutnál el-elbődült egy hosszúsőrű tehén, miközben a nyugati hegyvonulat pereméről véres szemmel nézett vissza a lebukó nap. Reggelenként hó látszott a zólyomi hegyek vállán s alig egy-két nap választott el tőle, hogy itt is darát szitaljanak a felhők.

Mi pedig éltünk magunknak, mennyei visszavonultságban. Még látogató sem akadt e tavalyi november végén, aminek szívből örültünk. Csak zavart volna négyünket.

Abban az időben levelet kapott apósomtól a sógor. A levél tele volt önérzettel. Előzményei eléggé megszokottak voltak.

Elmondta a sógor, hogy érkezésünk előtt három vagy négy nappal valamelyik nagyszakállú akadémikus ingerült válaszban törte pozdorjává az öreg szumirtudományát. Előzően megneszelte ugyanis egy újdondász, hogy az öreg legközelebb sajtó alá rendezi alapvető művét, egyéb téma hijján leutazott hozzá s meginterjúvolta. Az interjú megjelent a kormánylapban, mély benyomást keltett mindenfelé, kivéven az Akadémia nagy tekintetű tagjait, akiket valósággal konsternált. Másnapra (történt ez a mi érkezésünk előtt) az egyik őstörténész már felelt is ugyanabban az újságban s nemcsak a tudós és tekintély jogán verte vissza apósom agresszív élű érveit, hanem a szarkazmus oly nyílözönével árasztotta el az öreget, aminőre nem volt példa még tudósaink eddigi vitáiban. A sógor még aznap biztatóhangú levelet intézett a szumir-probléma nagy bűvárához, melyre a válasz most, két hét múlva jött csak meg. Érdelemleges sorai hangzottak eként:

»Ami a dolgok meritumát illeti, nagyrabecsült öcsémuram, egyetlen megjegyzésre szorítkozom csupán. A hivatalos tudomány minden körmönfont ármánykodása dacára is kellő időre nyomdafestéket fog látni a szumir-magyar rokonságot verhetetlen érvekkel bizonyító kétkötetes művem, melynek adatai előtt kénytelen lesz meghajolni majd minden gáncs, düh és botor elvakultság... Elfogult riválisaim elől nem hátrálok meg, ellenkezőleg: nyílt mellel állok ki ellenük a harcra. Isten velünk van!«

Katinka, mikor a sógor felolvasta a levelet, elszontyolodva sóhajtott:

— Szegény apus... Én nagyon sajnálom, mert talán nincs is igaza...

Úgy éreztem, védelmére kell kiállnom a sokat megsebzett öregnek. Komolyan néztem hát Katin-kára:

— Azt hiszem, téved. Ne felejsük el, kedves, hogy a magyarországi tudóstársaságok némileg elavultak, miután legtöbb tagja saját gyermekkorát él-vén át másodszor, körülbelül a két Bolyai és Bajza koránál tartanak...

A sógor, mint kormánytámogató elem s a tekintélyvédelem egyik faktora, szótlantul rázta fejét, amire még komolyabban szóltam:

— Azt hiszem, nem járok messze az igazságtól, amikor fölvetem az aggasztó kérdést: nem maradtak-e él kissé tudományos egyesületeink? Hiszen az egyik irodalmi társaságban csak nemrég ki akarták mondani, hogy a jövőben negyven éven alul nem választanak be maguk közé sem író, sem poétát. Erre a feltűnő meggondolásra az a keserű tapasztalat vezette a társaság tagjait, hogy számos oly társuknak, akit — mint komoly ígéretet — harminc év körül választottak taggá, harminchat esztendő korára kiapadt minden költői-vénája... Különben Isten tudja: talán igaza is volt a társaság vezetőségének...

A sógor mélyen bókolt utolsó szavaimra:

— Ezt én is aláírom. Elég sajnáltnivaló, hogy a tervezett indítvány nem emelkedett határozaterőre. A nemzet minden számottevő egyede tapsolt volna nekik.

Nem bocsátkoztam vitába, mivel ilyen esetben meggyőzőhetetlen volt a sógor.

Hanem akkorára a völgyekre is ráesett az első hó. Indulni kellett haza.

Egy havasfelhős, didergő reggelen föl is kerekedtünk. Úgy ültünk a fülkében, hogy Katinka mellém simult szótalánul s karomra hajtotta a fejét. Közeledtünk az otthonhoz: úgy illett volna, hogy fölne-szeljünk már a kéthónapos kábulatból. De mi álmodtunk tovább is. Minek a valóságra ébredni?

A városi pályaudvaron a két öreg várt. Hát a mama, ha a múltban voltak is némelyes aggályai Katinka miatt, most kitárta a karját s mialatt a két-hónapos menyecske az ölébe hullt, szipogva ismételtette:

— Kedves egyetlen leányom, hogy tudtál megmaradni azokban az idegen országokban?

Az öreg szumir-kutató is el volt fogódva. S csak miután töviről-hegyire kifaggatták és megvizsgálták tetőtől-talpig, került a sor vejükre is, mármint énréám. Egyszerre kérdezték mind a ketten:

—Nem untátok meg egymást?

—Kézét csókolom, mama, nagyon boldogok vagyunk. Sokat gondoltunk mamáékra.

—A mama megcsókolt, utána az öreg ölelt meg:

—Hogy vagy, Lacikám? Remélem, minden idegszálad élő tiltakozás mindennemű papucsrendszer ellen.

—Úgy van, apa, — szoltam magam is némi elfogódottsággal. — Nem is tudjuk, mint ment el ez a két hónap.

— Hála Istennek! — bólintottak rá mind a ketten.

Apósomhoz fordultam, komolyan-tartott hangon:

—Olvastuk, hogy apának időközben hírlapi csatározása akadt az egyik akadémikussal. Az illető tudós a szumir-probléma dolgában került szembe apával.

—Tudós? — kérdezte riasztó gúnnyal. — Majd

mit nem mondtam! Édes fiam, az ő esetükben nem lehet szó tudásról, legfeljebb favágásról. Érzik ezek a hódok, hogy ha napvilágot lát kétkötetes művem, ledőlnek az eddigi bálványok. Sózott múmiák ezek, nem aktiv tekintélyek, amint azt részletesen is kifejtem előtted legközelebb... Ám hagyjuk most e témát s övendezzünk, hogy testi és lelki épségben hozott vissza benneteket a Gondviselés. Otthon vár az özsonna.

Két kocsi jött elénk az állomásra. Az elsőbe Katinka szállt be az édesanyjával, aki nem győzött könnyezgetni a meghiúsulástól, a másodikban magam foglaltam helyet az öreggel. S megindultunk a szélesen terpedő öreg ház felé, mely kétszáz esztendő óta áll talán a katolikus templom mögött megbúvó egyik mellékutca sarkában.

A kocsik befordultak az udvarra, egy heteslegényke a poggyászünkért ugrott, beléptünk az enyhénfűtött házba, leszedelőzködtünk s összemosolyogtunk Katinkával. Az öregek is bent voltak ugyan, de most már tehettünk mindent. A kéthónapos menyecske szétárt a karját, hozzámlibbent, átölelt s a szüleire pillantva vissza, annyit mondott:

— Mégis legjobb idehaza...

Azok ketten komolykodva néztek reánk. Mintha rajtunk át egy szempillantásra őket is megérintette volna rég-elhamvadt fiatalságuk.

Uzonnához telepedtünk aztán, mely a vacsorába nyúlt el, anélkül, hogy felálltunk volna. Volt miről beszélünk, a két öreg pedig mosolyogva hallgatott reánk. Azazhogy csak Katinka referált élénken, mert valahányszor én próbáltam volna vakkantani valamit, a feleség kezemre tette a kezét s szelíden, de energikusan figyelmeztetett:

— Kis türelmet, öregem, most én tettem le a garast! Majd sor kerül rád is...

Reám azonban nem igen került sor ezen az estén, mivel Katinka kifogyhatatlan volt a beszámolóban. Amikor azt beszélte el, mint másztunk meg egy havascsúcsot a Zillertalban, édesanyja megborzongott:

—Még jó, hogy nem találkoztatok valami medvével ...

—Jaj anyus, anyus! — kacagott fel sok fölény-nyel Katinka. — Már ne haragudj, de látszik rajtad, hogy sohasem jártál külföldön... Hol lennének ott medvék?

(Amiből mindenkinek illett tudnia, hogy ő viszont világot-látott hölgy.)

Az anyós nem neheztelt meg, csak a fejét forgatta, mély csodálattal eltelve. Apósom a térdére csapott jókedvében:

— A darázs csípjen meg, feleség, ha jövőre mi is nem megyünk el oda! De ti is velünkjösztök, Laci-kám, mint kalauzok... A szél kapja fel ezeket a szu-mirokat: jövő nyáron füstre teszem őket legalább két hónapra! Bizonyisten, mondom!

Soha ilyen fidélis hangulatban nem láttam még a tudomány öreg magánnyomozóját.

Később komolyabb dolgokra terelődött a szó. Az öregek úgy döntöttek már előbb, hogy mi a városi házban fogunk lakni, ők ketten pedig kintmaradnak a Szikrában. S ha olykor-olykor elunnák magukat keveset, beszállnak hozzánk egy-két napra. Innét könnyebben nézhetek utána a pusztá felé eső másik tanyának, mert a gazdasági dolgokat most már végleg nekem kellett átvennem. Egyelőre ugyan nagyokat alhattam a fülemen, mivel hó alatt szendergett a

világ. Én fölvettem ugyan, hogy a házban ellehetnénk négyen is, de az anyós tiltakozott:

— Bizd csak ránk, fiam! Jobban szeretjük az anyósunkat, ha ritkábban látjuk.

Harmadnapra a Szikrába mentek ki. A kisvasuton. Mi hátramaradtunk ketten s ezzel — hóförgeteget váró időben — megkezdődött voltaképpeni házaseletünk.

Ketten maradtunk a házban, leszámítva a szakácsnőt és egy kis cselédleányt. A téli világban alig akadt dolgom, nem említve azokat a kötelező látogatásokat, amelyeket a Katinkáék rokonainál, közelebbi ismerőseinél kellett tennünk, akik sorba adogatták vissza a vizitünket. Egyelőre ez volt minden elfoglaltságunk. Egyik sógorom, velem egykorú fiatalember, föl vitt a kaszinóba is, melynek tágas termei feltűntek a legelső pillanatban. Fokonkint összeismerkedtem a városi urakkal is, akik — eltekintve néhány menekült famíliától — élesen elütöttek a mi felvidéki urainktól. Az idevaló középosztály a kisbirtokosságból nőtt ki s ezért az intelligencia nem nézett le a módos, de egyszerűbb emberekre úgy felülről, hanem szinte egygyé-olvadt vele. Annyit jelentett ez "körülbelül, hogy itt nem voltak meg azok a kőfalak, amelyek annyi keserű irigység előidézői a mi felvidéki városkáinkban. Természetes eszű, nyíltabb emberek közé kerültem, akik nem ölelkeztek össze mindjárt az első találkozásnál, de akit megkedveltek egyszer, mindig számíthatott baráti szívesséjükre. A kaszinóban megismerkedtem ama Zana Ferkóval is (mert többen voltak Ferkók!), aki az összes memoár-író tábornokok és diplomaták csufffátételére a trénavilágból nyert impresszióit készült közreadni, intim napló alakjában. Vállas, pirosarcú ember volt, különös érzékkel áldva meg az akasztófa-

humor iránt és így tartani lehetett tőle, hogyha egyszer csakugyan napvilágot lát az egy tréntiszt őszinte vallomásaival foglalkozó könyv, robbanásszerű konsternációt fog előidézni a néhai monarkia különböző nemzetiségei és néptörzsei által lakott nyelvterületeken. Rövidesen meghitt barátságba kerültem a városi múzeum igazgatójával is, ezzel a kerekfejű, rokonszenves tudóssal, akit a társaság tagjai azzal ugrattak rendszerint, hogy az ősmagyarok sírjai után való talajfelforgatása nála fondor mahináció csupán, mert a valóságban rendes napszámot húz a birtoktulajdonosoktól, amiért — különösen a szikes részeken — másfél-méter mélységben túrja fel a földjüket. Máskor, mint már érintettem is, azt vetették szemére, hogy suttyomban a város pusztáját akarja, alattomos eszközök igénybevétele révén, visszaperelni Félegyháza részére, amelynek hű fia maradt halálig, noha Kecskemét városát szolgálta. Ismét más alkalmakkor azt kifogásolták benne, hogy a kun nemzetség tagja, márpedig a kunokra emberfia egyetlen pakli-dohányt nem mert még rábízni a világ teremtése óta, mire a filozófiára hajlamos múzeumigazgató úr, alias: Paska, rejtett mosollyal legyintett:

— Sok bolondot összebeszéltek ti, ha belefogtok egyszer. Ha én nem lennék itt, azt sem tudnák az emberek, hogy ilyen nevű város is egzisztál.

Az utolsó mondatra a társaság tagjai eldültek a székekben s harsogó kacagás robbant ki belőlük. A múzeum érdemes igazgatója pedig csöndben mosolygott tovább. Megtörtént azonban, hogy ráunt a kötekedésre és úgy vágott vissza a hires város fiainak, hogy beletántorodtak.

Látogatásaink során tiszteletünket tettük Saáry Juliánná néninél is, aki élt még tavaly s az ország

legidősebb nagyasszonya lehetett. Mert alig két-három nyár választotta el csak a száz esztendőből. Leánynak maradt mindvégig, mert nem akadt olyan férfiú, akit méltónak talált volna reá, hogy odaadja neki a kezét. Egy elsárgult ujságtudósítás szerint abban a hónapban vitték először bálba, amikor Petőfi első versét nyomtatták ki a Bajza József lapjában. Szokás volt már a városban, hogy valamennyi fiatal pár kézsókra járult a nagyasszony elé, aki töviről-hegyire megfag-gatta őket olyankor s a végén keményen megkorholta valamennyiöket, ha nem tartanának ki hűséggel egymás szeretetében, ez lévén főtámasza minden ország fundamentumának. Rokona volt a félváros, szegről-végről Katinkáék is. Ahogy megálltunk a nagyasszony előtt, aki gyászszinü selyemruhában trónszerű támlásszékekben ült, akaratlanul lehajtottuk a fejünket. Keményen szólt reánk:

— Gyertek közelebb és csókoljatok kezét!

Meggettük, mély alázattal. Akkor a Katinka álla alá nyomta a kezét s szemébe nézett a takaros menyecskének:

— Hiszem, hogy szereted az uradat...

— Nagyon szeretem, Juliánna néni, — rebegte elfogódva.

A nagyasszony hangja mindvégig szigorú maradt:

— Azt kérdeztem, mert enélkül nincs áldás a házon... Hát te, fiam? — nézett végig fürkészőn.

— Még jobban szeretem, Juliánná néni, — feleltem olyan szívem-mélyéből, mintha esküt tettem volna.

A nagyasszony ekkor az ajtó felé szólt egy öregcselédnőnek, aki — úgy látszott — félszázad óta mindig ugyanazon az egy helyen leste úrnője parancsát:

— Erzsébet, teríts ozsonnára a fiataloknak! Rászolgáltak s én hiszek nekik!

Ozsonna alatt egy légy nem mozdult az ódon bútorszékben. A nagyasszony szó nélkül ült a trónszékben s a szemét le nem vette rólunk, mi ketten mukkanni nem mertünk. Amikor végül felállhattunk s búcsú-kézcsókra járultunk eléje, parancsoló volt a hangja:

— Aztán ne próbáljatok megbotránkoztatni, mert az rosszul esnék! Viseljétek jól magatokat! Csupán így állhat talpra Magyarország, föltéve, hogy ez a mai kormány hamarosan pusztulni fog a helyéről...

Csak akkor lélegzettünk fel először, mikor az utcán voltunk már. Katinka felvilágosított, hogy a nagyasszony, aki fiatal éveiben a lelkesedéstől könnyes arccal lobogtatta a zsebkendőjét, mikor a város piacterén megzendült Kossuth hátborzongató hangja, körülbelül mindent tudott ma is és ez oknál fogva nem volt benne semmi feltűnő, ha mély honleányi aggodalmakat táplált a jelenlegi rezsimmal szemben. Csak néhány héttel előbb történt, hogy tisztelgő látogatást tett nála az egyik miniszter, aki a városban időzött történetesen. A nagyasszony az első félpercben megmondta neki a magáét:

— öcsémuram, okosabban tennék, ha rendesebb magyaroknak adnák át a helyüket! Az én időmben egy Batthyány Lajos, egy Szemere Bertalan, egy Széchenyi István ült együtt Kossuth Lajossal...

A miniszter rákvörösen próbált makogni valamit, de a nagyasszony egyetlen intésére be is fogta a száját. És pakolt is, esze nélkül.

Fokonkint magam is elkeveredtem a kaszinóbeli urak között. Délelőtt benyitottam néha a Jeneybe, ahol tizóraizás közben avagy két korsó sör mellett szokás volt röviden meghányni-vetni az eseményeket, délután — de már ritkábban — benéztem a Beretvás-kávéhőzba,

ahol urak kártyáztak az apró asztaloknál, mások feketekávénál beszélgettek s vastag szivart szívtak szipkából. Odakint havas volt a főtér, a törpeakácok hókucsmák alatt dideregtek s a katolikus templom körül varnyúk károgtak.

Egy délután a kávéházban ültem, néhány új barátom társaságában, amikor hirtelen úgy rémlett föl, mintha Madár Guszti bácsi surrant volna el a kávéház egyik sarka előtt, fejét félig a bornyulópó alá takarva el. Mint a boldogtalan lélek, aki menekülni akar a világ elől, amelytől meg talált csömörülni.

A barátaimra néztem:

—Fiuk, mintha Guszti bácsit láttam volna... Csak nincs valami baja az öregnek?

—Az ősz bajnok? — nevettek föl kárörvendő kórusban. — Vége a nimbusznak: csúnyán lepasszolt a matador! De minek hengegett annyira?

Szörnyű szájalom fogott el az öreg iránt:

—Csak nem csúszott le a norvég nemzetközi mérkőzésben?

—De nagyon is! — bólongattak a barátaim s szinte agyonnevették magukat. — Most aztán nem lehet ugrálni tovább!

A hír valónak bizonyult. Szegény Madár Gusztáv tanár úr, Európa addigi keresztretjtvény-bajnoka, akit keresztretjtvényfejtő-körökben verhetetlennek tartottak, a legutóbbi oslói mérkőzésben (máig kiderítetlen okok folytán) oly indiszpozícióval vonult föl, hogy számot sem kapott. A legutolsók között kullogott valahol. A versenyeredmény publikálása óta nem mert a világ előtt mutatkozni az öreg s aki a leggyilkolóbb gúnynyal kiabált a háta mögött és a nyílt utcán egyaránt, Tauszig tata volt az. Nem volt szív ebben a kíméletlen antiszemitában.

Föltettem magamban, hogy még másnap fölkeresem lakásán a legyűrt bajnokot s próbálom megvigasztalni. Föltéve, hogy nem vesztette el végleg a lelki-egyensúlyát.

Hanem ekkor közbejött valami: először kaptam össze Katinkával.

Ma már nem is tudom, mint kezdődött. Arra emlékszem mindössze, hogy ideges voltam. Ez az idegesség esküvő után néhány hétre okvetlenül jelentkezik minden újdonsült férjnél s boldog, aki le tudja gyűrni magában. Mert anélkül, hogy észrevennők magunkat avagy hogy számot tudnánk adni róla, valahol a tudat alatt olyan érzés kezd nyugtalanítani, hogy szabadabbak voltunk gondtalan legényéletünkben s a kis menyecske minden lépésünkben leköt. Ez ellen, ugyancsak a tudat alatt, lázadni kezdünk. Ha hirtelen nem tudunk parancsolni magunknak, szemrehányást teszünk a fiatal feleségnek s kész a szerencsétlenség.

Minden magától jött valahogyan. Idegesen szóltam reá, amire megállt előttem elcsodálkozott szemmel, mintha nem értette volna, mi lelt? De nem szólt egy szót sem. Ez a tüntető némasága végleg kihozott a sodromból s rákiáltottam. Hanem ez már sok volt! Most sem szólt vissza, csak a szemei teltek meg könnyel, amint szemközt állt velem.

Nem bírtam magammal:

— Tanuld meg, hogyha rádkiáltok, hát kiálts vissza! Mert megőrjít ez a szótlán tiltakozás!

Sírvafakadt s arcát a heverő párnáiba temette.

Szerencsére hamar elmúlt ez az első kis vihar. Melléjeültem és noha nem akarta, magamhoz-öleltem s bocsánatot kértem tőle. Sóhajtott egyet s fölállt. Hanem a jótanácsomat alaposan megjegyezte magának.

Valami három nappal ezután éppen elkészültünk a

karácsonyfa díszítésével, amellyel ketten bíbelődtünk az ebédlő sarkában. Mert a Megváltó születésének ünnepe előtt álltunk, amelyre az öregek is kikészülöttek hozzánk a Szikrából. Aznap délután a számadási-könyveket vettem elő, hogy utánanézzek legutóbbi kiadásainknak. Addig magam végeztem minden bevételi és kiadási számadást anélkül, hogy bármelyik öregnek is eszébejutott volna az ellenőrzés. Most, ahogy felnyitottam a könyvet, az utolsó lapokon kellemetlen érzéssel fedeztem föl a Katinka ceruzajegyeit. Ingerültségemhez hozzájárult, hogy hibát fedeztem föl az utolsó-előtti lapon s ezt a hibát — önkényüleg közbelépett legfrissebb ellenőröm — keményen beírt számjegyekkel javította ki.

Tehát ellenőriz!

Beszólítottam. Megállt előttem, kíváncsi szemmel. Könnyedén szóltam:

— Fiam, maga javításokat csinált a számadási könyvemben...

— Igen, Laci, — válaszolt szelíden. — Nem tudtam biztosan tegnap délután, mennyi pénzt ktaptam magától elseje óta s ezért vettem elő a könyvet. Aközben észrevettem, hogy maga hibát csinált s kijavítottam. Rosszul tettem talán?

Nem hittem neki. Rákiáltottam:

— Mi címen próbál ellenőrizni? Azt hiszi talán, elköltöm a pénzét?

Hanem erre felcsattant a menyecske is:

— Mi jogon mer így beszélni velem? Ezt a hangot én soha nem hallottam a szüleimtől! Kikérem magamnak!

A kis feleség megfogadta tanácsomat, hogy vágjon vissza, ha számon találnám kérni... Mi lett ebből,

Jézusom-Máriám? Kevés hiányzott, hogy hozzám nem hajított valamit.

Karácsony szombatjára megjöttek az öregek. Mert úgy volt, hogy Szilveszterre nagyobb társaságot hívnak ki a Szikrába s akkor ottleszünk mi is. Vége körül jártunk már a vacsorának, mikor a mama végignézett kettőnkön. Úgylátszik, fület szúrt neki konok hallgatásunk. És miközben apósom is fölfigyelt, az anyós (e jótét lélek) ráncszólt:

— Mi történt köztetek?

Egyikünk sem felelt.

IX.

Rokonszenves útitársam itt másodszor is megállt az elbeszélésben, akinek elejtett szavaiból tudtam, hogy Fehér Lászlónak hívják.

Valami állomás felé közeledhetett a személyvonat, mert lassítani kezdett a mozdony. Hirtelen nagy piros-téglás állomás siklott elénk jobbról. Megismertem, hogy Cegléd.

Tizenhat percig kellett állnunk itten. Magános útitársam, akiről tudtam már, hogy az elhagyott feleségéhez utazik vissza a mai éjszakán, engedelmet kért, hogy megpihenhessen az előadásban arra az időre, amíg áll a vonat. Felült, megdörzsölte a szemét, később talpraállt, kerek és lapos üveget húzott ki az útitáskájából s rámköszöntötte. Szilvórium volt benne s húztam belőle magam is. Meleg áradt el bennem az italtól, ami jót tett. Mert odakint sűrű dér borította el a mezőket s az őszi hideg hályogot húzott a fülke ablakára.

A függönnyel letöröltem az ablak csücskét. De mielőtt kinézhettem volna, a folyosón végighaladt ama kihívó tartású fiatalember, aki féléjszaka óta a miskolci kocsonyáról szóló sajtószövegének kis nótáját dúdolgatta az orrából és, mintha régi ismerősünk lett volna, távozóban beköszönt az ajtón:

— Jó mulatást az uraknak!

— Hasonlóképpen! — szoltunk utána mind a ketten.

Hirtelen azt hittük, hogy látásból ismeri valamelyikünket talán. De nem úgy volt. A fölényes ifjú, aki egészen fesztelenül utazott s kalap nem volt a fején, táská nem volt vele, kifelé haladóban a folyosón a legtermészetesebb hangon köszönt be abba a fülkébe is, ahol a szerelmes jegyespár bóbiskoltgatott, megtörve a hosszú úttól:

—Kezét csókolom! Ajánlom magamat!

—Viszont! — hallottuk a szomszéd fülkebeli vőlegény hangját.

Ugyanakkor pedig, mintha akkor nézett volna föl álmából, a menyasszony szolt utána:

— Isten vele!

Bizonyos, hogy a fiatalok is most láthatták először a merész legényt, aki valamely földbirtokos fia lehetett, esetleg praksi egy alföldi nagyobb gazdaságban, mert ekkora fesztelenséget csak gazdaságiakadémiát végzett ifjaink részéről lehet tapasztalni a mai Magyarországon, melynek középosztálybeli tápszere a nyári hónapokban csaknem kizárólag kelkáposzta feltéttel. Két pillanat múlva már a perron sárga kockáin bukkant föl és noha a lehellet párában jött ki az orrán, kalap nélkül volt ezúttal is. Mert kalapot egyáltalán nem hozott magával. Aztán eltűnt az étterem irányába.

Magam is fölálltam a fülkében:

—Talán harapnánk valamit a büffében. Időnk van bőven.

—Nem bánom, — szolt rokonszenves útitársam s fogva a kalapját, megindult utánam kifelé.

A széles perronon egymásmellett haladtunk az étterem irányába s csak ekkor ütött szemet, milyen

délceg az alakja. Félfejjel volt magasabb nálam s meglátszott a járásán, hogy minden izma pompásan kidolgozott.

Nem tudtam megállani, hogy meg ne kérdezzem:

—Ugyebár, foglalkozott atlétikával?

—Igen, — nézett reám félmosollyal. — Vagy három tucat díjat nyertem össze.

Többet nem beszéltünk erről a tárgyról.

A harmadosztályú váróterem büfféjébe nyitottunk be, hogy harapjunk valamit. Odabent alig lézengett valaki: öt-hat utas szunyókált legfeljebb a szurtos padokon. Hideg volt, olyan éjszaka, amikor kint a mezők dideregve várják már a telet s az őszi sötétségben mélyen alusznak a tanyaházak és a tanyán még-nagyobbat alszik valahol a gazda. Felszálló utas sem akadt ezen az éjszakán, hold nem járt az égen s az egész vonat alig negyven-ötven utassal törte magát előre az őszi feketeségben.

Amig ettünk, alig váltottunk egy-két szol. Arra ocsúdtunk föl csak, hogy beszállásra csönget a portás. De nem akadt utas. Miután fizettünk, csak mi ketten indultunk meg a vonat felé.

Nagy éjszaka volt az.

Miközben a folyosón haladtunk el, nem állhatam meg, hogy be ne nézzek a legszélső szakaszba, hol a jegyespár utazott. S ahogy bepillantottam volna, rég nem érzett melegség csapott szívéen. Mert akkor már a leány is ült. Egymásra néztek éppen s mosolyogtak földfeletti boldogságban, hogy csaknem a szívük szakadt meg. Nézték egymást s mosolyogtak. Hirtelen szomorú lettem. Arra gondoltam ugyanis, hogy hamarosan egymáséi lesznek s napok és hetek multáival fogyni kezd majd szájukon a mosoly. És idővel, ha visszagondolnak majd erre a szerelmes

éjszakájukra, mai mosolygásuk emlékétől bánat nehezül a szívökre.

Bent ültünk már a szakaszunkban, útitárs-barátom cigarettával kínált meg s rágyújtottunk. Akkor így kezdte:

— Pontosan egy óráam van még s akkor én kiszállok abban a városban, melyhez életem legcsodálatosabb szerelme köt, de egyúttal legnehezebb emlékeim is. Ez alatt az egy óra alatt rövidrefogva be tudok még számolni önnek az előzményekről és okokról, amelyek szinte kényszerítettek, hogy elhagyjam az én egyetlen kis feleségemet. Ma már bánom... S ki fogok térti ama szembeszökő tünetre is, mi lehet az oka a mai házasságok szerencsétlenségének még olyan esetben is, mikor szeretik egymást a fiatalok, módjuk is lenne hozzá, hogy egymást átkarolva haladjanak át az életem s útjaik szétváltnak mégis. Érinteni szeretném röviden, mivel lehetne magyarázni azt a megfoghatatlan rejtélyt, hogy a mai menyecskék menthetetlenül visszakíváncsoznak az édesanyjukhoz... Föltéve, hogy szívesen fog meghallgatni továbbra is...

Szinte áhítattal mondtam:

— Ennél jobban semmi a világon nem érdekei!

Hátradőlt, fűjt egyet cigarettája füstjén s mesélni kezdett tovább.

X.

Nem ment könnyen a kibékülés. Azazhogy a mamának, meg férjének, az öreg szumirnak közbelépésére még akkor este megöleltük egymást a karácsonyfa alatt De nem voltunk már a régi bizalmas pajtások: valami kis idegenség maradt köztünk. Ennek oka pedig, mint egy fölhevült pillanatában szememre lökte később, az volt, hogy karácsony szombatján, a kibékülésnél, a kezét megcsókoltam ugyan, sőt mikor erélyesen szólt rá a mamája, a száját is felémnyujtotta, — dehát nem kértem tőle bocsánatot szóval is és annak rendje szerint a lába elé bukva. Pedig igazán megtehettem volna, ha eszembejut akkor. Talán sok-minden másként történt volna.

Hát ez volt a baj! Legalább így mondták ezt nekem azután.

Én pedig azt hiszem, akkor követtem el helyre nem hozható ballépést, amikor nem maradtam továbbra is könyörtelenül férfiasnak. Az ostobaságba akkor estem bele, amikor magam adtam neki a tanácsot, hogyha ideges vagy udvariatlan találnék lenni vele szemben, ne hagyja magát, hanem vágjon vissza! Meg is fogadta tanácsomat a kedves és így esett első összecattanásunk.

Különben a nagy ég tudná kiismerni magát az ilyen esetek tömegében!

Lehet, hogy az én utólagosan kitalált módszerem vált volna be célszerűnek, ám éppúgy lehetséges az ellenkezője is. Amikor szétvert hajjal és feldúlt lélekkel elhagytam az én feleségemet s a kishúgoménál vontam meg magamat kétségbeesve, a sógorom mindig a fejét forgatta, valahányszor egy-egy részletet mondtam el neki házaseletünk különös utolsó heteiből:

— Miért nem kértél tőle bocsánatot minden esetben? Tudnod kellett volna, hogy első parancs a fiatal férjek számára: megkövetni a menyecskét s azontúl is szemrebbenés nélkül ráhagyni mindent!

Ma már tudom, mekkora súlyos bölcsesség volt sógorom minden szava. Utólag belátom, hogy soha helyre nem üthető taktikai hibát követtem el, amikor férfias föllépésű igyekeztem maradni a házasságban. Mennyivel okosabb ember a sógorom! Hugocskám valóban maga a jószág, de azért ha a fejébe vett egyszer valamit, nem engedne belőle, inkább belehal! Szokása, hogy mielőtt valami nagyobb dologhoz látna, megadón néz föl az urára:

—— Géza, ezt akarom most!

—S az én Géza sógorom ujjongva lelkesedik föl olyankor:

— Én is éppenígy gondoltam, kedves!

—Látszatra ő is ugyanazt akarja s ez oknál fogva tökéletes a házasságuk. Mert próbálna csak egyszer ellentmondani a szerencsétlen sógor! Ismétlem, galamblelkű a kishúgom, de az első ellenvéleménynél dacosan szegné föl a fejét s lenne akkor, ami még nem volt Nógrádban! S mennyivel makacsabb tudott lenni a húgomnál az én kis feleségem!

Ezért hiszem, hogy már az első lépésnél elrontottam a dolgomat.

Ünnep után hazakerekedtek az öregek azzal, hogy Szilveszter délutánjára várnak bennünket, miután az évforduló-éjszakára többeket is kihívtak a Szikrába. Elkísértük őket az állomásig s hazajöttünk.

Nehezen múlt el az a hét!

Hiszen elbeszélgettünk egymással úgy, mint azelőtt is, de nem voltunk már a régi meghitt pajtások. Lankadt alkonyatokon, ha végezve napiteendőimmel, a heverőre dültem le s belebámultam a kályha parazsába, nem jött már hozzám, hogy az ölembe furakodjék. Ahelyett átment szótlanul a szobán vagy leült az ablak mellé, a sarokba, az asztalkán fölcsavarta a zöld ernyőbe bujtatott állólámpát s valami kézimunkát keresett ki magának. S megtörtént a harmadik ilyen alkonyodó délutánon, hogy apró unatkozásában valami búsuló dalocskát próbált eldúdolni.

Megsajnáltam s félkönyökre emelkedtem a heverőn:

—Katinka...

—Hadd hallom! — mondta csöndesen és közömbös hangon.

—Csaknem esengve néztem reá:

—Kérni akarnám valamire... Jöjjön ide s fekdjön mellém. Elbeszélgetünk keveset...

—Jöjjön maga értem s vigyen oda, — s olyan csalogatón mondta ezt, amire csak egy kéthónapos menyecske képes, aki mintha megbánta volna már, hogy haragot tart az ő hites urára.

Lehelletnyi szünet támadt. Én őt néztem, ő visszaneézett, hamiskodva:

— Ha elvisz, ottleszek.

Felpattant, mielőtt elszalasztottam volna a talán soha vissza nem térő pillanatot, hozzáugrottam, ölembe kaptam föl, odavitem a kályha mellé s lefektettem

óvatosan a heverőre. Magam is hozzáfeküdtem aztán. Átkaroltam, léhellete az arcomba csapott, amitől egyszerre elbódult velem a világ...

—Haragszik? — súgtam, hajába temetve az arcomat.

—Már nem, — súgta vissza s könnyek csillantak meg a szempilláin.

—Lecsókoltam a szemét:

—Szeret?

—Nagyon, — és visszaölelt.

Úgy maradtunk szótlanul, egymást tartva a karjainkban. Vacsorához terítettek már a szomszéd szobában, amikor magunkra-eszméltünk s zavaros szemmel néztünk össze.

De legalább volt egy jó Szilveszter-esténk!

Lehattunk úgy tizenöten odakint az öregeknél, köztük két-három fiatalasszony (olyan Katinkával egykorú) s egy-két esküvőre-váró leány. Ott volt többi között a városi múzeum kunfejű tudós igazgatója is, akit szakadatlanul azzal gyilkoltak a társaság férfitagjai, hogy hagyja már abba szülővárosának, Fél-egyházának érdekében híres Kecskemét ellen végbevitt csúf áskálódásait. Az igazgató úr végighallgatta a személye ellenében felsorakoztatott összes kifogásokat s akkor fesztelenül legyintett:

— Sok bolondot összedaráltok ti, valahányszor kelleténél sűrűbben pislantgattok a pohár fenekére!

Pedig ekkor még nem is ittak a férfiak, akik között ott ült és röppentett el néhány szellemességet a tudós igazgató úr rovására Zana Ferkó is, a nevezetes fiskális. Róla tudjuk már, hogy a memoárgyártó tábornokok és diplomaták végleges csúffátételére könyvalakban készült megjelentetni egy tréntiszt diszkrét följegyzéseit. Most is szorongatni kezd-

fék,- hogy mi lesz hát a művel, amelyet kilenc esztendő óta ígéretet már, amire Zana Ferkó inkább csak a szemével jelezte, megnyugtatóképpen:

— Készül fiúk, készül...

Közvetlenül vacsora előtt voltunk, amikor megérkezett Tauszig tata: balhalántéka rózsaszínű flastrommal volt beragasztva. Majd kiderül hamarosan, minő okok folytán.

—Tauszig tata nagy széllal jött:

—Halljátok-é, gyerekek, másfélórával ezelőtt a város egyik utcasarkán összebotlottam véletlenül Madár Guszti puszipajtásommal, a lecsúszott bajnokkal... Meggyőződésem, hogy abszolúte tökéletlen már!

—Miből gondolja ezt, Izor bácsi? — fordultam hozzá némi szemrehányással, mivel bántott, hogy ilyen egyszerűen akarják elintézni Katinka legkitartóbb barátját.

A tata fidélis maradt:

—Hogy miért tökéletlen? Azonnal megadom a fölvilágosítást! Azért tökéletlen, öcsém, mert, ahogy egymásba-botlottunk a sarkon, a setét estében nyakamba-esett s elsírta ijesztő szerencsétlenségét. Hogy a legutóbbi norvég nemzetközi viadalban végleg elnyaklott s emiatt hetek óta csak éjszaka mer előbújni a lakásából. Retteg, hogy kárörömmel nevetnének szemébe az ismerősök...

—És te mivel vigasztaltad meg szegényt? — szólt közbe a társaság valamelyik tagja.

Tauszig tata fölharsogott. Az orrán:

— Azt mondtam neki: »Nagy marha vagy te, Madár barátom!« S otthagytam.

— Ez cinizmus, — jegyeztem meg bosszankodva. Éppen akkor haladt el arra Katinka, aki a terí-

tésnél segített. Elkapta, miről van szó s szemrehányó tekintettel nézett á tatára:

—Gusztí bácsit nem hagyom s ezt ne felejtse élj Izor bácsi! Különben, ha nem lennék indiszkrét: minek az a flastrom a halántékán? Csak nem verekedett?

—De nagyon is! — mosolyodott el az öreg olyan savanyúan, mintha előzően vackorba harapott volna.

Mivel pedig Katinka az ebédlő felé távozott s nem volt kíváncsi a részletekre, Tauszig tata felé fordult. Minden feszélyezettség nélkül folytatta:

— A Katona József-utcában négy nappal ezelőtt valamivel éjfél után, összeütdtem néhány liberális elemmel. Minek tagadnám? Vitába elegyedünk fajunk legégetőbb problémájáról s e vita rövidesen aktív tettelegességbe fajult el...

Tauszig tata élénk taglejtések kíséretében ecsevelte aztán, hogy a tettelegesség előzménye (akkor éjszaka) legutóbbi nagy port föl kavart röpirata miatt tört ki. Az agg antiszemita ugyanis vagy három héttel előbb tanulmányt irt s tanulmányát — közlés céljából! — a helybeli keresztény-nemzeti irányú lapnak nyújtotta be, a felelős-szerkesztő kijelentette azonban, hogy ezt az agresszív tónust nem teheti magáévá. Tauszig tata fogta erre a tanulmányt, nyomdába vitte és saját költségére röpirat alakjában jelentette meg. Ezerkétszáz példányban. Amikor aztán megküldte boldog-boldogtalannak, a városi zsidók felhördültek reá. Mert elsősorban hozzájuk juttatta el a nemes öreg. Volt pedig e röpirat tartalma olyanféle, hogy a zsidóprobléma megoldása csak két alakban képzelhető el édes hazánkban: vagy önként másodosztályú állampolgárokká deklasszifikáltatják magokat az összes izraeliták, vagy pedig a kormány

a kenyérmezei táborba tereli őket össze (a bankárokat sem véve ki!) és ott romlott nyerskáposztán kívül nem ad nekik egyéb ennivalót. Ennek ellenében az összes zsidók (akár kultúr-egyedek, akár apróegzisztenciák!) kénytelenek lesznek fizikai munkát végezni. »Úgysem dolgoztak semmit az egyiptomi téglahordás óta, adassék tisztelet eme nagy Fáraó emlékezetének, aki munkába fogta e henye fajt!« — végezte a röpiratot Tauszig tata.

Példátlan kavarodás tört ki erre a meggondolatlan fogalmazványra s a zsidók — végső tehetetlenségükben — a keresztények segítségét kérték ez ellen a szörnyű ember ellen. A város uri-társadalmának zöme azt az álláspontot vallotta, hogy Tauszig, teljes elvakultságában, szándékosan fölborítja a nagynehezen helyreállított felekezeti-békét. Ám a tata, valahányszor szemére lökték, hogy nem illő ekkora türelmetlenség olyan emberhez, aki nemrégiben Mózes tanainak volt a követője még, egyet röhögött, nyeritésszerűen:

— Hogy közülök rajzoltam ki? Ez való! De éppen azért ismerem tébolyító terveiket... Haljanak meg!

Nem lehetett bírni vele... Ilyen előzmények után akasztott össze éjszakai időben néhány izraelitával, akik ellátták a baját. Magyarul: vakszemen csapták. Ettől eltekintve azonban gyanús hallgatásba merültek az összes zsidók, ami nem sok jóval biztatott. Tartani lehetett tőle, hogy hamarosan igen-igen rossz vége lesz a tatának.

Később, kissé félrehúзва a társaság tagjaitól, engemet is elővett az öreg:

—Nos, határozta-e már, öcsém?

—Mire nézve?

Ellenkérdésemre szinte a hajáig kapta fel a szemöldökét s hátrahőkölt, ami fölötté komikusan hatott:

—Hát hogy mikor lépsz be a Szkythák Táborába? Remélem, beíráthatlak már...

—Tudom is én, — próbáltam húzni a dolgot, de hirtelen mentő-ötletem jött. — Ami engem illet, — folytattam aztán, — a mozgalom nem antipatikus előttem, ámbár meggondolandó, hogy a feleségemnek is van némi beleszólása az ilyen nagy horderejű elhatározásba...

Tauszig tata felkacagott, nyersen:

— Te most, öcsém, az ifjú menyecskére akarsz rálöcsölni mindent! Hát azért is megfoglak!

S a másik szobába sietett át, hol egy kisebb csoport közepén Katinka magyarázott valamit nagy odaadással. Az öreg hozzálépett s a kezénél fogva hozta át:

—Meg vagyok győződve, kedves húgomasszony, hogy mindenben helyesli azt a tervemet, amellyel László öcsémet egy nemzeti misszió számára akarom megnyerni...

—Miről van szó? — nézett rám nyugtalanul Katinka.

Tauszig tata széles elánnal kezdte ecsetelni ekkor, hogy a Szkytha Tábor előörsi-különítményének komoly erősítésére van szüksége s ha valaki, csak én vehetem át a zászlótartói szerepkört... Ámde Katinkának abban a pillanatban felfénylett a szeme:

—Sohasem egyezem bele! Lacinak ép elég dolga van a gazdaságban!

—De kedves húgom, hát a nemzet jövője: kis-kutya?

A feleség azonban állhatatosan megmaradt a magáé mellett:

— Nem akarom... Nem akarom,,

— Tinálatok egyszóval az asszonyi konty diktál!
 — nézett végig fojtott dühvel a tata.

Katinka elpirult. Úgy illett, hogy védelmére siessek s ezért annyit mondtam a tatának:

— Mindenesetre a feleségemnek is van beleszólása!

Izor bácsi csaknem robbant. Néhány pillanattal később, amikor már lecsillapítottam Katinkát, hogy soha semmit nem teszek előzetes tudta nélkül s a feleség egészen elérzékenyülve nyújtotta ezért csókra a kezét, ismét a tatával vetődtem össze. Felhorkant:

— Hogy micsoda papucs alatt nyögsz, hallod-e, drága öcsém! De megjósolom neked, hogy hamarosan fogsz te még ugatni is!... Zsidaink pedig vígan portyáznak azalatt a hazában, ám téged hiába hívnak segítségül szkytha véreid... Mondjuk ki csak nyíltan: koszos kis óvatos legény vagy te, öcsém! Tauszig Izor ezzel szemben ott patkol majd el a nemzeti zászló becsületének védelmében... Fogtok ti még jajgatni utánunk, de akkor késő lesz már!

Úgy látszik, valami rosszat sejthetett Tauszig Izor bácsi s azért jósolgatta, hogy a zsidókkal megvívandó csatában fog elhullni karddal kezében, talán már a legközelebbi alkalommal. Ezen az estén kétizben is hallottam olyasféle célzást a társaságban, hogy gyengén kezd állni a tata szénája... A zsidók — állítólag!

— Őrjítő tervet eszeltek ki, hogy ártalmatlanná tegyék az ország leglármásabb antiszemitáját.

Ezen az estén alig beszéltem többet a tatával, mert beült a legutolsó szoba legeldugottabb szögletébe s ott élénk spriccerezgetésbe fogott. Néhány idősebb barátja társaságában üldögélt ott s éjfél körül — valószínűen énmiattam! — tönkrecsépelte apósom minden tudományát. Úgy szétvert a szumir-magyar kérdés

egész területén, hogy porzott! Másnap ugyanis némi rezignált búval beszélte el az apósom Tauszig Izor bácsinak a tudományok terén végbevitt felelőtlen garázdálkodását, miközben enyhe malíciával jegyezte meg:

— Csiszolatlan elme ez a Tauszig!

Ezen a Szilveszter-estén csöndben mulatoztunk el éjfélig, de abban a pillanatban, mikor beléptünk az 1928-ik esztendőbe, összecsendítettük a poharakat, nyugalmas újévet kívántunk egymásnak s mindenki megcsókolta azt, aki legdrágább volt a szívének. Katinka remegve nyújtotta a száját, aztán kart-karba fűzve oda léptünk az öregek elé, akik annyi szeretettel néztek reám, mint soha még, mióta a körükbe tartoztam. Apósom érzékenyen ölelt át s a fülembe súgta:

— Mihelyt lezárom kétkötetes művem, én is segítségedre leszek a gazdaságban.

Meghatott ez a szívesség, bár meg voltam győződve, hogy nem lesz belőle soha semmi.

Akkor játszani kezdett valaki a zongorán, s mi, fiatalabbak, egymásután ereszkedtünk táncba. Véletlenül úgy esett, hogy kiki a feleségével vagy a menyasszonyával járta szerelmesen. Csak magyar táncot játszottak a zongorán. Csöndes csárdásba mentünk, némi rátarti kis bánattal, ami szokása férjnek-feleségnek minálunk, ha egymás között vannak s váratlanul őseik küszködéseinek emlékei ütik őket szíven. Oldalt-ültek az öregek, apósom-anyósom egymás kezét fogva s bennünket néztek, mialatt takaros menyecskeleányukkal táncoltam. Rövid félórára talán régi ifjúságukban álmodták magukat vissza, mely elszállt, elszállt, mint a tavalyi felhő.

A pillanat különösségét megérezhette a feleségem is, mert észrevettem táncközben, hogy meg-meg-

remeg a karomon. S ahogy szembenéztem vele egyszer s ő is visszanézett, láttam, hogy harmatos a szempillája. Egy mélyet sóhajtott:

—Szeret?

—Az életemnél jobban ...

Hanem akkor az öregek is táncbaszedelőzködtek már. Apósom kezdte, aki fölállt, átkarolta az anyóst s pattintván az ujjain, fidélisen kiáltott a zongora felé:

— Az enyémet, hé!

És akkor, egyetlen szempillantás alatt, pattogni kezdtek egy viharos csárdás ütemei, amelyek forgalagban veszték el később. Olyan csárdás ez, amelyre hegyezni muszáj:

*Ez az utca szegletes,
Itt lakik a tiszteletes...
így tedd rá! Úgy tedd rá!*

Egyszerre a végtelenbe lendült át a szumir-probléma összes függvényeivel. Az após átkapta az anyóst és noha nehéz volt némileg az anyós, kecsesen próbálta kirakni, mialatt apósom, ez a máskor önmagában-gubbasztó fakir, hegyesen látott neki a cifrázásnak, diadalmas mosollyal nézett le a feleségére, mintha most hódította volna meg s itt-ott pattinván ujjain, hej!-t avagy csuhaj!-t kiáltott, mialatt körötte lelkes forgatagban jártak a vele-egykorú párok.

Én már akkor oldaltálltam Katinkával s utánam többen is a fiatalabbak közül, akik ugyancsak abba-hagyták a bokázást, mikor az öregeket látták táncbaszedelőzködni. Milyen más mozdulatok voltak ezek, mint a mieink! Több volt bennük a méltóság és a szemérem s tartózkodóbban ölelték át a nőt, később

pedig, amikor lassúbb csárdásba kezdtek, bizonyos kellem maradt jellemző valamennyiök viselkedésére. Legvégül néhány régebbi táncot lejtettek el, amelyek szívünkig érintettek, mert ezeket mi alig ismertük már. Néztük őket mi, fiatalabbak s ekkor éreztem meg először, mennyi igazság volt anyósom szavaiban, valahányszor a régi erkölcsök hanyatlása búsította. Valamiilyenre gondolhatott Katinka is, mert mialatt karomban tartotta a karját, önkéntelenül hozzásimult:

— Ilyen korunkban táncolni fogunk-e mi is?

— A jövő ne aggassa, — próbáltam elútni a kérdést, mert magamnak is mélázóra hajlott a kedvem. — Egyelőre azon legyünk, hogy élhessünk a mának s ne törődjünk egyébbel!

Mintha megfogadta volna könnyen odavetett szavaimat, mert az alatt a négy nap alatt, míg a Szikrába szorított bennünket a fergeteg, a két öreg nem látott bennünket másként, csak egymáshoz bújva ... Odakint virradt már újesztendő első reggelére, amikor — utolsót hörpenthén még a szilvapálinkából — széledezni próbáltak a vendégek. Tauszig tata is fülére gyűrte bundája szőrmegallérját, mert éles szél sípolt odakint a pusztá felől s kocsiba is ült azzal az elhatározással, hogy okvetlenül indul a hajnali kisvonattal... Előbb azonban konstátálta még egy röpkén odavetett mondatban, hogy beszéljenek bármit, Madár Gusztáv összes keresztretjtvény-bajnokságaival egyetemben korlátolt alak alapjábanvéve s ugyanakkor odasúgott nekem is, hogy koszos óvatosság jellemzi minden lépésemet, mihelyt az intranzigens nemzeti megmozdulás mellett kellene kiállni.

— Csúszómászó kukacok vagytok ti, mai generáció, tisztelt öcsém!

S szólván, távozott. Vele a többiek is,

Mi pedig otthonmaradtunk álmosan. Mindenki aludni szeretett volna minél-hamarabb, ám a vendégszobába, ahol kényelmes két ágy nyúlt ki, nem fűtöttek be s ezért a Katinka leányszobáját választottuk.

— De ott csak egy ágy van, gyerekek! — szaladt ki a mama száján.

Katinka époly hirtelen mondta rá:

— Elég az nekünk, anyuskám!

Csak akkor vette észre magát. Lángbaborult az arca s jóidéig nem mert az anyjára nézni.

Álmosak voltunk, kivéven az öreget, aki ezúttal sutbavágta a szumirokat s barátságosan marasztalt, üljek hozzá negyedóra, úgyis szellőztetni kell a Katinka szobájában s azalatt bekapunk két-három sligovicát. S egyszer-csak azon kaptuk magunkat, hogy együtt-ülünk négyen s apósomnak megered a nyelve. Ernyedten éreztük magunkat, lumpolás utáni hangulatban, s jólesett odafigyelni keveset. Régi ifjúságából mesélt az öreg, később átvette a szót a mama is s olyan meghatott kedvünk támadt, mint soha még, amióta szerető körükhöz számítottam magam is. Katinka melletttem ült, szorosan, kötekedni kezdett velem s felfénysült szemmel és egyre-sűrűbben koccintgatott velem:

— Innánk talán, komámuram!

Parasztos kiejtéssel mondta, amire magamhoz kaptam. A két öreg gyönyörködve nézett kettőnket s az anyósom felsóhajtott. Arra gondolt talán, hogy legjobb lenne, ha mindig így maradhatnánk négyesben. De akkor hátradült az öreg s véget vetett minden érzékenykedésnek. Belefogott egy Petőfi-dalba:

*Juhászlegény, szegény juhászlegény,
Tele pénzzel ez a kövér erszény...*

A mama is csatlakozott, én is rákezdtem, szinte áhítattal s ugyanakkor fölcsendült a Katinka hangja is:

*Megveszem a szegénységet tőled...
De ráadásul add a szeretődöt!*

Éreztük, hogy sok-sok régi kedves könnyeztetett e dalocskánál (a juhászlegény nagy búja miatt), akiknek szívei félszázaddal előbb kihamvadtak. Mi is hallgattunk utána egy sort.

Hanem akkor aludni tértünk, miután előbb szép álmokat kívántunk egymásnak.

Némi szórakozottsággal küszködve surrantam be Katinka után a leányszobába, mert hirtelen nem tudtam szabadulni az elfogódottság alól, hogy a vőlegénye vagyok még csak... Katinka felmosolygott reám, a válla fölött s megértettem, hogy egy a gondolatunk... Meleg áradt odabent. A kulcsot kétszer kattantottam el a zárban... Összebujtunk a fehér ágyban, mely üresen várt azóta is, hogy kirepült belőle a kis gazdája ... Az ing megcsúszott keveset a vállán... Visszaigazítottam.

Hanem akkor már viharban zúgott a ház.

A túlvilági zengésben váratlanul elveszett a világ s éreztük, hogy néhány napig kénytelenek leszünk csak egymásnak élni, mert az egyes házak közt nem fog közlekedni senki többet. Fergeteg süvített a kéményekben s néha-néha az egész ház feldörgött az orkánban. Mi lehetett most a pusztán? Talán valami elbolyongott vándor kiabál kétségbeeséssel és nem hallja senki. És ott hal meg... S mit csinálhat a pusztá legelhasználtabb szegletében Katinka öreg tanítója, miután a pöttömnyi nebulók nem tudják elérni többé az iskolát az égi és földi zúgásban? Bizonyára előszedett vala-

mely avatag könyvet... Talán éppen Jósikában lapozgat.

Későn ültünk ebédhez s ezen az első újesztendei napon fenséges kedvünk volt. Apósom egyelőre sutba-vágta összes problémáit s nem törődött ezúttal az ellene acsarkodó akademikuskokkal sem. Ebéd után hosszan elüldögéltünk az ebédlőben s mélyen benne-voltunk már a délutánban, amikor anyósom kártyát szedett elő valahonnét, apósom viszont a legnagyobb készséggel nyilatkoztatta ki, hogy hajlandó elblattozni életpárjával.

Mi ketten felálltunk. Katinka az anyjára nézett:

—Anyuskám, mi félrevonulnánk talán... Jólesik most elbeszélgetni...

—Csak menjetek! — s már kezdte is osztani a lapot.

Az após szóltalanul bólintott, hogy beleegyezését adja mindenhez. Éspedig neheztelés vagy zokszó nélkül.

Ahogy beléptünk a leányszobába, Katinka a kulcsot megfordította a zárban s természetes hangon mondta:

—Becsukom, hogy senki ne zavarjon bennünket...

—A legokosabb, amit csak tehetünk, — s abban a pillanatban a karomba kaptam, fölemelte s táncolni kezdtem vele.

— Laci, Laci, elég lesz már!

Meghimbáltam, letettem. Akkor mindenekelőtt a pamlagot húztuk a kályha elé, leültem rá, Katinka végigfeküdt, fejét az ölembe hajtotta, cipőjét levette, maga alá húzott lábát letakarta a szoknyájával s mi-alatt a tűzön merengtünk el ketten, akaratlanul a múltra gondoltam. S anélkül, hogy észrevettem volna magamat, fiatal éveimről kezdtem mesélgetni Katinkának. Hallgatott-hallgatott és ha szólt is valamit olykor, ki-

záróan arra az egy mellékkörülményre voít kíváncsi, kiknek udvaroltam akkoriban? És ha pillanatra megakadtam volna, nyugtalankodva unszolt:

— Csak semmi kertelés! Ki vele!

—Isten látja lelkemet, semmit el nem hallgattam előtte. Egyszer azonban megálltam:

— Most pedig maga tárja föl előttem a múltját! Hanyattfordult az ölemben, fölnézett reám s összekulcsolt kézzel szólt, szinte esdekelve:

— Nincs múltam, Laci, esküszöm...

Az ablakon kívül a téli alkony színei kezdtek előkúszni a sűrűsödő orkánban. Olyan jólesett együttmaradni még! Felálltam hát, Katinka beljebb húzódott a heverőn, melléheveredtem s átöleltük egymást... Úgy aludt el a karomon az ifjú menyecske, akinél jobban még ma sem szeretek senkit. Pedig de sokszor megkeserítette napjaimat! Ma már tudom: nem rosszal - kodásból tette, hanem mert azt hitte, egyedül akarok parancsolni a házban és a birtokon. Tíz esztendő tényleg oda az életemből, ha az újévi délután visszatérne még!

Ötödnapra városi házunkban voltunk már s alig-hogy megérkeztünk, nagy családi kavarodás tört ki.

Úgy kezdődött az egész, hogy a helybeli Menekültek Szövetsége jótekonycélu hangversenyt rendezett, amelyet teljesen zártkörű táncmulatságnak kellett követnie. Miután kétfelől is kaptunk meghívást, Katinka rávett, hogy okvetlenül menjünk el. A földönfutó honfiak javára is juttatunk valamit s esküvőnk óta még úgysem mutatkoztunk nyilvános összejövetelen.

Ma már szánom-bánom, hogy hajlottam az én egyetlen feleségem szavára, mert akkor talán nem váltak volna el útjaink. Másfelől azonban érdemes volt ottlennem, mert megismerhettem a csonka országot

legrettegettebb szavalóbajnoknőjét s a hangverseny-nyel kapcsolatban személyes érintkezésbe juthattam az egykor »A Határookra!« című, akkor már végelgyengülésben kiszenvedett irredenta-hetilap szerkesztőjével. Felgömbült hátgerinccel járt-kelt a világban a szerkesztő úr, aminő hátgömbülete csak a kandúrnak van s szenvedő tekintete maga volt a Nemzeti Fájdalom.

A szerkesztő urat mélységes szájalommal vette körül mindenki, aki a közönség soraiban fantasztikus intimitásokat szórt el az irredentizmus háziberkeiből, a szavalóba jnoknő elől ellenben kézzel-lábbal hadonászva menekült minden jótét-lélek. Egyebekben a méltóságos asszony a szavalás művészetén kívül matador volt a zszurnalisztikában, a regény írásban, versszerzésben, szobrászatban s a rögtönzött szónoklás adományában.

Ám tartsuk meg a rendet!

A jótékonycélú s tánccal kapcsolatos hangversenyre nagyon sokan sereglettek össze, hiszen földönfutó véreink segélyezéséről volt szó. Hát a siker meg is volt anyagilag! Erkölcseleg is annak indult, ha a szavalóbajnoknő szét nem ver a tömegben. Sajnos azonban, nagyon is szétvert, aminek következménye gyanánt — úgy hajnali három óra felé — pánik-szerűen menekült mindenki.

Lelkes hangulatban kezdődött a hangverseny, nem volt hiány csinos leányzóknak s takaros menyecskékben, amikor — hogy, hogy nem! — beékelődött ia műsorba Zenghváry Bella negyvenkét esztendő körüli recitátornő is. Senki nem kérte föl, ő mindazonáltal felfurakodott a dobogóra, szavalásba fogott s kétségbeejtett mindenkit. Szikár nő volt, unottan fáradt, mindazonáltal villámló tekintetű, élvezeteg ajkakkal (mint a regényírók írnák!) s egymásután hét költeményt

adott elő a legfesztelenebbül. Többi közt Garay Kont-»ját, Reviczkytól a Pán-t s Ábrányi Emilnek egyik — minden ok nélkül — hazafias allegóriáját. Még akkor sem jött le, hanem úgy kellett lehúzni a pódiumról. Valósággal fölzendült a közönség:

— Elég volt! Jöjjön le! Mit akar még?

Zenghváry Bella úrhölgy ráadásul előadta még Vörösmarty Zalán futásának szédítő Előhangját s akkor meghajtván magát könnyed keccsel, leszállt...

Ámde nem utoljára.

Én akkor már megismerkedtem az irredenta hetilap egykori keszeg szerkesztőjével, aki egyet rántván a szemöldökén, figyelmeztetett jóelőre, hogy alighanem csúnya kavarodások lesznek még itt a mai éjszakán. Mert a közönség már akkor is ingerült volt a táv-szavalónő kihívó föllépése miatt, ez azonban semmi volt mind...

— Mi lesz még itten, jóuram? — sóhajtott föl a szerkesztő. — És én erre a hölgyre bázíroztam hetilapom jövőjét. Föltéve, hogy sikerül mégegyszer életet lehelni ebbe az orgánumba, amely — szilárd meggyőződéseim szerint — valóban hézagot pótol...

Amiket a későbbiek során elejtegetett előttem a szerkesztő úr, csupa kinos meglepetés volt a számomra.

Mert a szerkesztő úr is rendelkezett némi alaptőkével egykoron, melyet a megmaradt városok és vármegyék hazafias áldozatkészségéből gyűjtött s »A Hátárokra!« című irredenta-orgánum a legkecsegtetőbb jövőnek nézett elébe, mikor a közadakozásból létrejött Összegre fölneszelt »Az Integritásért Dacoló Liga« is és az illetékes minisztérium közbeavatkozása révén elszedte tőle az egész lap-alapot. (»Az összgubát, jóuram!« — fejezte ki magát fájdalmas hangon a szerkesztő úr.) Tehetetlenségében nem tehetett okosabbat,

mint hogy társult a szavalóbajnoknővel, akivel véletlenül sodorta össze kába végzete s szerződésre lépett vele. Ezek szerint Zenghváry Bella úrhölgy végigszavalja a csonka-állam területét s a befolyó összeget — a készkiadások levonásával — »A Határokra!« című irredenta-revű felélesztésére fordítják...

Itt sóhajtott a szerkesztő, egy olyat, hogy szinte hörgött:

— Ma már tudom, hogy ökör voltam, amikor ezzel a szörnyű asszonysággal társultam. De azt hiszem, ma jöttem le vele utoljára. Skandalumok sorozata ez, ami itt folyik, jóúram!

Elsírta aztán, hogy eddig még felpeták nem folyt be sehol az integritásért hangoztatott célra, miután Zenghváry Bella szavalatainak végét az Isten sem tudja bevárni s a közönség eddig kivétel nélkül felbőszült ellene mindenütt. Egy idő óta — a pusztá nevére! — ideges remegés fogja el az embereket s miután sehová sem hívják többé, magától szokott megjeleni valamennyi hazafias ünnepélyen. Minden ilyen megjelenésének hatása robbanó.

— Ezidőszerint az a helyzet, jóúram, — nyöszörgött fel a boldogtalan szerkesztő, — hogy Csonka-Magyarország alá van aknázva e beteg delnő szavaimányi-darabjai által...

Ez igaz volt. Zenghváry Bella szavalóbajnoknő — utolsó vadászterület gyanánt — kíméletlen gonossággal vetette rá magát az irredenta-szövetségekre, a leszerelt tisztek bajtársi-alakulataira, a menekültek különböző asztaltársaságaira, rajtaütésszerűen ott-termett a vacsoráikon, felállt kéretlenül, szavalt dühítőn és robbantott. A még megmaradt irredenta-szövetségek, leszerelt tisztek bajtársi-alakulatai s menekültek különböző asztaltársaságai, amelyekben ha pislákolva is, de

ott derengett még az elsüllyedt haza emléke, már csak lábujjhegyen megbújva mertek találkozni egy-egy es-tén. Zenghváry Bella irredenta recitátornőn azonban így sem lehetett túladni. Ebben az időben kémekkel dolgozott már, akik — némi tiszteletdíj fejében — ki-szimatolták, hol tart vacsorát suttyomban a Bácskaiak Törzse vagy a Liptóiak Együttese, rájukcsapott s meg-nyitván ihletett ajkait, hanyatthomlok-futásra kényszerítette Bácska vagy Liptó valamennyi bujdosó fiát.

Itt már el-elcsukló hangon tudta csak folytatni a csapásoktól látogatott szerkesztő:

— Legutóbb is mi nem történt, jóuram...

Legutóbb az történt nevezetesen, hogy miután Szobtól Bajáig s Kőszegtől Csengerig romokban hevert valamennyi hazafias egyesület, a Gömöri Földönfutók Különítménye zártkörű disznótoros vacsorát rendezett Putnokon s az erre szóló meghívót — balga rövid-látással! — megküldték a fővárosi lapoknak is... Minek húzni tovább a dolgot? Putnokon vége körül jártak már a disznótornak, amikor, az irredenta-szer-kesztő úrtól kísérve, belihegett a szavalóbajnoknő. Ab-ban a pillanatban elkiáltotta magát valaki:

— Megjött Zenghváry Bella!

Két másodperc alatt futni kezdett mindenki: ajtó-nak, hátsó-kijáratnak, ablaknak neki, mialatt mások-az asztalok alatt bújtak keresztül. Harminc másodperc múlva üres volt a terem, ami csaknem zokogásra fa-kasztotta a főpincért, mert a hajmeresztő tumultusban senkinek sem maradt annyi ideje, hogy fizethetett volna.

Egyet sóhajtott a vigasztalhatatlan szerkesztő, de olyat, hogy majd a tüdeje szakadt ki:

— En, jóuram, nyakig-úszom e pillanatban. Lapom

anyagi bázisát Az Integritásért Dacoló Liga emelte ki alólam s ráadásul olyan füles voltam, hogy pénzcském romjait Zenghvény Bella tehetségébe fektettem bele. Mert mielőtt az ország meggyűrésára indulunk volna el, szerződést írtam alá, hogy az útiköltségeit én egyenlítem ki, ezzel szemben a befolyó netto-jövedelem a majd feltámasztandó »A Határookra!« című nemzetvédelmi hetilapom végleges szanálását fogja szolgálni. A művésznő kikötötte viszont, hogy a lapnak ő lesz a főmunkatársa, miután abszolút hajlamot érez magában a publicisztika iránt... De mit nyújtom? Kijelentem önnek, jóúram, hogy ma szálltam ki vele utoljára. Hosszú kapacitálással rávett, hogy ülünk vonatra, de azonnal, mert ebben a hazafias városban fergeteges siker fog járni fellépése nyomában. Fellépett, pedig a kiskutya sem kíváncsi reá... Bocsánatot kérek, de így van! Miután pedig utolsó filléreimet tettem föl a Budapesttől idáig érvényes két másodosztályú vasutijegyre, bizonyos, hogy visszafelé alighanem ^gyalogszerrel fogjuk megtenni ugyanezt a távolságot. Ha csak valami könyörületes lélek ki nem segít bennünket huszonöt pengő hosszabb lejárátú kölcsönrel ... Hát így néz ki a mi integritásunk, jóúram!

Itt abbahagyta a bánatos ember s küszködni kezdett magával, hogy magábafojtsa feltörő könnyeit.

Katinka, aki mellettem ült, szorongva karolt belém s mély részvéttel nézett a világ legpechesebb szerkesztőjére, akinek hátgerincvonala paragrafusba kezdett átkunkorodni. Megérezhette Katinka is, hogy egyelőre dőre reménykedés a régi haza határaival folyó álnok önáltatásunk, miután az egyetlen bátor irreudenta-orgánunk alól ily szörnyű cinizmussal szivattyúztak el minden vizet.

Akkorára vége körül járt volna az eléggé sike-

rült hangverseny. Én időközben egy csinos leányt fedeztem fel a közönség között (lehetett egykorú Katinkával), aki mosolyogva bólintott felém, amikor megpillantott. Észrevette ezt Katinka is s óvatosan megérintett a könyökével:

—Ki az a leány?

—Jóismerősöm Nógrádból, — mondtam színlelt közömbösséggel, pedig feldobogott a szívem.

Katinka szintén közömbösen kérdezte, noha megéreztem, hogy tetteti csak a nyugalmat:

—Honnan ismeri?

—A háború után falunkban volt egy nyáron, ottani rokonainál, — s úgy tettem, mintha az egész világból ez a leány érdekelne a legkevésbé. — Balassagyarmatra való...

Katinka nem faggatott tovább, de lopva megfigyeltem azért, hogy időközönként a leány felé fordul. Én tűkön ültem, mert egyszerre felémleltek szívfeledő emlékeim...

Azon a nyáron sokat bomlottam a kislány után. Hét éve már, hogy nem láttam... Akkor bizony alig volt hajnalra-hajló idő, hogy a faluvégi viskókból föl ne ráncigáltam volna a romákat, akik nyomban vették a szárazfát, a nyírettyűt a hónaljuk alá dugták s negyedóra múlva egy kis ablak alatt húzták már (és pedig hangfogóval) azt a keserveset, hogy:

*Amelyik oly szépen ragyog,
Az legyen a te csillagod!
Az enyém meg legyen az a másik,
Amelyik csak alig-alig látszik...*

Szálltak az emlékek felém régi ifjúságomból, meglegyintették szívemet s nehéz lett miattuk a kedélyem.

Ma sem értem, hogy tudtam elhagyni akkor azt a nógrádi leányt?

E miatt a leány miatt tört ki kettőnk között az égzengés. Úgy reggel felé odahaza s éppen, mikor le kellett volna feküdni.

Már a műsor utolsó számát játszották, amikor hozzámhajolt Katinka s félhangon érdeklődött:

—Kinél van itt az a hazai ismerőse?

—Igazán nem tudom, — s itt már nem merem a szeme közé nézni. — Valószínű, hogy ismerőseit vagy valamilyen rokonát látogatta meg.

Megint nem érdeklődött többet a nógrádi leány után.

Nagy taps csattant föl az utolsó pont végén. A közönség már kezdett fölállni, hogy vacsorához üljön s utána tánchoz köszörüljön talpat, különösen az ifjúság, amikor — mindenki rémületére! — Zenghváry Bella úrhölgy lobbant be a pódiumra s bejelentette, hogy egyelőre Vörösmartytól A vén cigányt, Tompa Mihály Uj Simeon című hazafias allegóriáját s Arany Jánostól a Zách Klára című örökcsodálatu balladáseket fogja előadni. Ámha többet is akar a tisztelt közönség, ő hajlandó rendelkezésre-állni, mivel művésze kifogyhatatlan úgyszólván.

A nagyérdemű közönség zöme bosszús tekintettel foglalt helyet ismét, ám sokan így is otthagyták a hazafias szavakat idült bajnoknőjét s a szomszéd terembe mentek át, ahol vacsorához volt terítve. Ez a suttyomban való költözködés mind-szélesebb arányúvá vált, ami azonban legtávolabbról sem zavarta a meg-átalkodott művésznőt. Egyszer odasúgtam Katinkának:

— Talán fölállnánk, kedves...

— Jó lesz, — mondta csöndesen.

Fölemelkedtünk hát, lehetőleg nesztelenül s át-

lopóztunk a vacsorázó-terembe. Jó-félórája ülhattunk már odabent, amikor odaát felvisített Zenghvény Bella:

*Rossz időket élünk,
Rossz csillagok járnak,
Isten óvja nagy veszélytől
Mi magyar hazánkat...*

S nyomban hozzátette, emelt hangon:

— Most pedig, ha úgy találja jónak az igen tisztelt közönség, rátérek arra a halhatatlan költeményre, mely a következő címet viseli: Szeptember végén, írója, mint tudni fogják sokan, maga Petőfi Sándor.

Pedig akkor egyetlen lélek nem ült már a hangversenyteremben, mert minden élőlény kiszökött farkukint. A villanykörték jórészét is eloltották odabent, ez azonban nem érintette érzékenyebben a szavalóművésznőt. Recitált tovább.

Vacsorához ültünk mi ketten is Katinkával, néhány ismerős helybeli család társaságában. De alighogy körülnéztem, a régi nógrádi kislány mosolygott felém újra. Szemközt ült, harmadik szomszédnak.

Visszamosolyogtam reá s bólintottam feléje. Ezt a pillantásomat elkapta Katinka is és ingerülten jegyezte meg:

— Igen közlékeny lehet ez a maga ismerőse... Be fog neki mutatni!

Úgy látszik, szembe akart fordulni hirtelen visszabukkant vetélytársával. Vacsora után bemutattam őket egymásnak. Hanem megjártam!

Ők ketten akkor már felkészültek egymásra. Régi ideálm kíváncsi volt a feleségemre, feleségem pedig (s erre, sajnos, csak később jöttem reá!) ki akart puhatolni egyet-mást eddig még föl nem derített múlt-

tamból. Megfoghatatlan, miért féltékenyek az asszonyok azokra a leányokra is, akiknek olyan időben tettünk néhány meggondolatlan fogadkozást, amikor még nem ismertük a feleségünket!

Az első találkozás mód fölött szívélyes volt közöttük. Katinka megvesztegető maradt:

—Hallom, Laci régi ismerősöd már...

—Istenem, de igazat mondtál, — sóhajtott föl egykori eszményképem. — Hét évvel ezelőtt minden krajcárját hajnali-zenékre verte el...

(A folytatást hozzá kellett gondolni: »minden hajnali-zene nekem szólt«.)

Katinka sem maradt adós a viszont-bókkal:

— Tudom. Sok asszonyt és leányt muzsikáltatott végig valamikor az uram!

Volt ideálom, a galambepéjű, visszacsípett:

— Tévedsz, kedvesem. Laci meglehetősen állhatatos maradt s kitartott hűségesen, míg csak el nem utaztam. Remélem, szeretitek egymást?

Egyéb nem történt. Katinka felszisszent, hogy a leány ilyen bizalmaskodva szólít s elhallgatott. Kinos szünet állt be. Szerencsére tudtak uralkodni magukon annyira, hogy ügyesen másra fordították a szót. így beszélgettünk darabkát, mikor a tánchelyiséggé átalakított hangversenyteremben megzendültek a cigányok hegedűi s a cimbalom is fölpengett.

Abban a pillanatban már vitték is Katinkát s jóleső elégtétellel tapasztaltam, hogy egész éjjel kézről-kézre kapkodták a gavallérok. S elkövettem azt az örültséget, hogy éppen én nem táncoltattam meg.

Pedig táncoltam magam is. Először a régi kislányt vittem a csárdásba, de őt vittem azontúl is csaknem valamennyi táncba. Véletlen volt, hogy tánc közben igen el találtunk merülni közös emlékeinkbe.

Végül ráriadtam, hogy a feleségemmel szemben is vannak még némi kötelezettségeim. Hanem akkor késő volt már, mert a közönség oszolni kezdett. És pedig váratlan sietséggel.

Zenghvény Bella volt az oka e kapkodásszerű tömeges távozásnak.

A szavalóbajnoknő tudniillik a hangverseny lezajlása után is tovább-robbantott. Asztaltársaságtól-asztaltársaságig tette meg körútját s minden asztalnál addig recitált, míg szét nem vágta a társaság valamennyi tagját. Éjfél után pedig, úgy három óra tájban, fölment a pódiumra s mialatt rövid szünetet tartottak a zenészek, éles hangon kiáltotta be a terembe, hogy közkívánatra elő fogja adni saját-szerzeményű hőskölteményét ezen a címen: »Pannónia Sírátása«.

Abban a pillanatban tetőfokra hágott az elkeseredés, de mielőtt bárki tiltakozhatott volna a bősztító inzultus ellen, öméltósága már belevágott... S abban a pillanatban gyors távozáshoz látott mindenki.

Katinkát kerestem, mikor az elnyaklott irredentaszerveztő botlott elem:

— Jóuram, a botrány tökéletes... Isten a megmondhatója, mint utazunk vissza ismét a fővárosba, miután huszonöt pengőbe került kettőnk vasútijegye!

Szónélkül kivettem huszonöt pengőt s e szavak kíséretében nyújtottam át neki, lehetőleg úgy, hogy minél kevesebben vegyék észre:

— Fogja az útiköltséget! És fogadja meg baráti tanácsomat: próbáljon valami reálisabb elhelyezkedést találni, mert konszolidált államunkban egyszersmindenkorra löttek mindennemű irredentának!

A volt integritásos-szerkeztő valami hálát rebegett

és mielőtt megakadályozhattam volna, hirtelen kezét csókolta.

Csak akkor bukkantam rá a feleségemre. Karjába öltöttem a karomat: szótlanul hagyta magát. így értünk ki a ruhatárig. Már a bundáját segítettem reá: még akkor sem szólt. És nem nézett reám. De ezt már nem bírtam ki:

— Valami baja van, kedves?

Egyszerre lecsuklott a feje. Zokogás fojtogatta:

— Gyönyörű férj...

És megindult előttem, a kijáratnak. Csak az utcán sikerült utólélnem.

Zenghvény Bella pedig továbbszavalt odabent, a pusztán visszazengő négy falnak. Végül is ingerülten kiáltott reá a menazserje, a boldogtalan, lecsúszott, magával-tehetetlen, dühtől reszkető egykori irredenta-redaktor:

— Hagyja már abba, az istenfáját!

Nem hagyta abba.

XL

Elmúlt egy hónap. Ez alatt az idő alatt alig szólt hozzám a feleségem.

Azt az éjszakát nem tudta megbocsátani nekem.

Volt ott patália, ahogy hazaértünk akkor hajnaltájt! Én ösztönösen hallgattam, de amikor vetkezni próbált a kedves, hozzáléptem, hogy megölelem, megsimogatom s azzal vége lesz minden oktalan neheztelésünknek. Régi igazság (tapasztaltabb férjektől tudtam már akkor!), hogy nem bölcs dolog haraggal feküdni le fiatal házasoknak. Ha másképp nem megy, a férfi kövesse meg a menyecskét, mégha százszor is a férjnek lenne igaza.

Megpróbáltam én is, de hiába volt minden bűnbánatom.

Ahogy hozzáléptem hátulról, hirtelen fölrettent s visszafordult:

— Ne nyúljon hozzám, mert összekarmolom!

Először azt hittem, futó neheztelés az egész. De ahogy szembefordult velem, a fájdalomtól és a haragtól szinte eltorzult csinos arca. Nem sirt föl s ez volt a baj. Dühtől remegve nézett végig:

— Szép kis férj! Azt hittem, el kell sülyednem!

— De Katinka! — kiáltottam rá elcsodálkozva. — Mi van magával?

Úgy nézett végig másodszor is, hogy meg kellett volna állnia a szívverésemnek:

— Mi van vetem? Azt hiszi, nem tudom, ki volt az a leány? Istenem, ilyen szégyenbe kergetni engemet! Éjfélutánig felém se nézett, mintha a kitartottja lettem volna!

Harag lobbant át vonagló arcán:

— Ne nyúljon hozzám, azt mondom még egyszer, mert rosszat csinálok magammal! Úriember maga?

Erre már észbekaptam. De megrettentem más ok miatt is.

Talán hirtelen megfélekedésében, talán meg gondolatlanságból csak azt vágta a fejemhez (nem is figyeltem meg jól), hogy ő nem kitartottja senkinek. Azt hittem, szétrobbanok vagy ezt a kecskebéka-aszszonyt fojtom meg. Rákiáltottam:

— Tehát én vagyok a kitartott?

Mintha visszarettent volna. De aztán — éppoly váratlanul — ökölbe-feszült a két apró keze s szokatlan fény villant meg a szemében, ahogy toppantott:

— Gyűlölöm! Gyűlölöm! És soha-soha meg nem bocsátom magának ezt a sértést!

Azon a hajnaltájon nem simultunk össze, mint máskor, mielőtt elaludtunk volna. De nem simultunk egymáshoz a rákövetkező estén sem.

Így múlt el közel egy hónap. A menyecske semmi jelét sem mutatta, hogy engedne érthetetlen makacsságából. Jelét adta ellenben minden lefekvés előtt, hogy nem szabad hozzányúlnom. Vacsora után elpiszmogott valamit az ebédlőben, egyszer aztán felállt, sóhajtott egy olyan gyászosat, hogy meg kellett értenem belőle: nálánál boldogtalanabb asszony nem akadt még a földön. S közben mintha annyit vetett volna felém suttozva:

— Jóéjszakát...

De ezt is csak a harmadik hét vége felé mondta először.

Aztán egy másodikat sóhajtott, még keservesebbet s a hálószoza felé indult. Az ajtót behúzta maga után nesztelenül s a kulcsot kétszer is megfordította a zárban. Mivel ezekután semmi keresnivalóm nem lehetett odabent, a dolgozószobámba mentem s a heverőn aludtam el. A leány magától vetett ágyat attólfogva a szobámban, mondani sem kellett neki. Ámbár lehetséges lehetett éppenugy, hogy őnagysága adta ki számára a megfelelő utasítást. Egyszersmind-korra!

Minden lefekvés előtt szorongó szívvel néztem utána s figyeltem föl arra a kettős kulcskattanásra. De egyszer sem hagyta nyitva maga után az ajtót.

Ez a példátlan konokság felbőszített. De ugyanakkor gondolkozni próbáltam, hogy mi lesz a vége mindennek, ha így tart tovább is? Engedni kellett volna mind a kettőnknek. De hogy közeledhettem volna először én, amikor annyira megsértett azon az estén s még a negyedik héten is engesztelhetetlen daccal adta tudtomra, hogy nincs jogom átlépni a hálószoza küszöbét. A fene ette volna meg azt a kulcsot!

Gondoltam, másutt keresek valami gondüzést. Ennek pedig egyetlen módja az lehetett csak, hogy férfitársaságba kezdtem eljárogatni. Erre már fölfigyelt őnagysága is. Ha jókésőn, vacsora után kerültem csak haza, hűségesen várt az ebédlőben, az asztalon pedig a vacsorám. Ez a kitartó várakozása azonban csak azért volt, hogy számontarthasson, mikor vetődtem haza? Megpillantva a vacsorát, annyit mondtam egész közömbös hangon:

— Köszönöm, már utánavagyok.

A kaszinóban vacsoráztam meg előbb,

Ilyen alkalmakkor megütközve nézett reám, de nem szólt semmit. Aztán megtörtént, hogy az első haragos hónap vége táján, úgy éjfél előtt, amikor jócskán elmaradtam megint és újból nem kellett a vacsora, lehajtott fejjel indult meg a hálósobának, de nem nyúlt a kulcshoz. Még az ajtót sem tette be maga mögött.

Nem mentem utána!

Ha csakugyan jószívvel hagyta nyitva a háló ajtaját, illett volna, hogy visszaforduljon a küszöbnél s akármilyen küszködve is, de hozzátegye:

— Jöjjön be ...

De a feleség nem szólt semmit. Az ajtó ellenben nyitva maradt a második, a harmadik éjszakán is.

Lehet, hogy várt. De nem hívott.

Hanem akkorára mintha tavasz elé készülődött volna a természet!

Egy idő óta fel-felfényesült a nap s a házereszek megállás nélkül csorogtak. Közelednie kellett valahonét a tavasznak, mert különös szél lengett a pusztá felől, hogy megrészegült tőle mindenki... Ezen a héten megfigyeltem óvatosan, hogy Katinka összeösszerezzen s ideges lesz olyan érzékenyen, mint csak azokban a hetekben, amikor először ismertem meg. De nem lázadozott már: az érzékenysége halk megálázkodásba ment át észrevétlenül. A hálószoa ajtaját azonban hiába hagyta félig-nyitva, úgy este fél-tizenegy körül. Nem mentem utána.

Azon a héten érdekes hír ütött meg. A Farkasgyógyszertárból jöttem éppen hazafelé, amikor összeütdtem egyik barátommal, az Ügyvédi-Kamara elnökével, aki sok érzéssel bírt a humor iránt. Elújságotla, hogy Madár Gusztáv nyugalmazott matézis-professzor s tömeges keresztretjtvénybajnok úgy jár-

kél legújabbán a városban, oly széles pecekkel, hogy még a nyaka is gögtől dudorodik. A szembeszökő kudar, mely néhány hónappal ezelőtt érte, feledve végleg, miután az ukrán-lengyel közös nemzetközi viadalban versenyen kívül vitte az első díjat s azonfelül külön diplomával tüntették ki.

— Azóta elbírhatatlan a föllépése, — magyarázta fiskális-barátom. — Több, mint prepotens!

Mosolyogtam rá s továbbmentem. Madár Gusztáv bácsit mi nem láttuk, mióta a városban laktunk. A legutóbbi piszkos fiaskó megrázta egész idegrendszerében, azóta csak alkonyattájt mert kibújni a lakásából s mert elsuranni a félreeső utcácskáiban. Most «tehát fényesen kiköszörült minden csorbát, mely a csonkamagyarországi keresztretjvény-művészet dicsőségén esett. Hihető volt ennélfogva, hogy legközelebb adandó alkalommal meg fog látogatni bennünket is. Most már tehetne restelkedés nélkül.

Egy másik érthetetlen jelenségre is kezdtem magyarázatot találni ezekben a télutói napokban.

Két hónapja lehetett már, hogy feleségemmel megtértünk külföldi bolyongásainkból s ez alatt az idő alatt Tauszig tata is került a házunkat. Ez a viselkedése már-már titokzat kezdett lenni kettőnk számára, amikor derengeni próbált valami. Izor bácsi nagy gőzben lehetett e februárius havában. Véletlenül szóbaereszkedtem ekkortájt egy kereskedő-ismerősömmel, akiről tudtam, hogy — hitehagyottsága miatt — minden idegszálában tombol a tata ellen. Most is alig váltottunk pár szót, amikor széles kárörömré derült a kereskedő:

—Az az ébredő zsidó is ki lesz készítve egy-kettőre ...

—Kicsoda? Tauszig tata?

A kereskedő nagy elégtétellel bólintott:

— Az hát! Izor úr! Majd alágyújtunk ennek az eretnek izraelitának!

Többet azonban nem volt hajlandó elárulni. Ámde már a következő napon olyasféle rebesgetést hallottam, hogy ezúttal a zsidók komolyan összefogtak ellene és ha következtetni lehet az előjelekből, alighanem véresen fognak leszámolni a tatával. Valami súlyos váltóját csípték el állítólag s most annál fogva szorongatták lelkiismeret nélkül. A tata idejében megneszelvén a szörnyű veszedelmet, megkezdte legkétségbeesettebb végső erőfeszítéseit. Az eredmény kettős lehetett: vagy sikerül kievickélnie a hínárból s akkor továbbdulhat szkytha-turáni alapon; vagy elkapják üstökét a zsidók s ez esetben nem volt kétség, hogy ádáz ellenfelei vazallusává süllyed le.

Azalatt pedig elkövetkezett a nap, amelyen indulnom kellett, hogy körülnézzek már a két gazdaságban. Hamarosan meg kellett kezdődniök a tavaszi munkáknak. Katinkával még mindig sehogysem voltam. Mintha közeledni próbált volna felém, de szólni nem mert vagy nem akart. Hagytam a dolgot.

Azon a napon, amikor ebéd után föl akartam kerekedni a puszta felé eső tanyának, már délelőtt úgy öltöztem föl, hogy Katinkának látnia kellett: néhány napig távol-leszek a háztól. A heteslegénynek kiadtam az utasítást, hogy idejében nyergelje föl a hátsólovat, mely ősz óta élte világát az udvari-istállóban. Amikor észrevette a feleség, mint öltöztem föl, megszólalt. Alázatos volt a hangja:

—Elmegy?

—EL

—S meddig marad oda?

—Nem tudom. Talán egy hétig.

—Csöndes és megadó maradt továbbra is:

—— Akkor készítek valamit az útra.

S a konyha felé indult el. De nem tetszett, hogy a szomszéd szobában mintha egy mélyet sóhajtott volna.

Ebéd után az udvaron álltam már, a lovamnál. Akkor hozta ki utánam a csomagot: annyi mindent dugdosott bele ez a makacs teremtés, akit minden haszontalankodásával is halálosan szerettem, hogy alig tudtam hozzáerősíteni a nyereghez. A nagyságos aszszonyt azonban alaposan meg akartam büntetni s ezért föltettem magamban jóelőre, hogy nem búcsúzom el tőle. Mégis amikor ottállt tanácstalanul a lovam előtt, megesett rajta a szívem s nem tudtam megállni, hogy hozzá ne lépjek. Kezetsókoltam neki. De mintha többet is várt volna, mert zavartnak látszott. Annyit mondtam még:

— Vigyázzon magára!

Nem szólt vissza, pedig mintha mondani akart volna valamit. S nézett utánam, amíg csak el nem tűntem előle, túl a kapun.

Majdnem egy hétig maradtam oda s azalatt a tavaszodó illatoktól részegen csatangoltam mindenfelé. Mert a hó csak itt-ott maradt meg már s mindenfelé bújni kezdett az új fű. De sok-mindent összegondoltam magamban azalatt, Istenem-Uram! Eltökélt szándékom maradt, hogy megtöröm a feleségemet! Mertha most az egyszer engednék, akkor magam kerülök a járomba egyszersmindenkorra.

Három vagy négy napot tölthettem a puszta szélén levő tanyákon, utánanéztem mindennek s kiadtam az utasításokat. És akkor nekivágtam a Szikrának. Toronyiránt!

Az öregek tárt karral fogadtak s csak akkor hall-

gattak el, amikor harapós kedvemet látták. Nem titkolóztam sokat: kiöntöttem a szívemet. A két öreg elgondolkozva hallgatott s amikor abbahagytam, anyósom fölcsattant:

— Majd benézek legközelebb s rendet csinálók a házban! Szinte sejtettem már, hogy muszáj itt közbelelépni! De mindkettőtöknek megmondom!

Egyszóval én is megkaptam a magamét. Még aznap délután menekültem vissza a városba. Az egyetlen megoldási lehetőség volt: hanyatthomlok haza s kibékülni a fiatalasszonnyal, mielőtt betoppanna közenk az öregasszony. (Mármint az anyósom.) Mert mennykövekre-készülő tekintetéből megéreztem, hogy jaj lesz itten, ha ő fog közbeavatkozni egyszer!

Közel egy hétig voltam távol. A nap villogott ezen a délutánon s hólétől volt lucskos a világ. Lovam és magam egy-sár voltunk, ahogy a kapun át befordultunk az udvarra. A heteslegényke előszaladt a konyha irányából, de különben senki nem jött ki elélem. Tehát vagy nem hallották meg a lócsattogást, vagy nincs itthon a feleségem.

Dobogó szívvel indultam meg a tornácnak: milyen lesz az első találkozás aranyi idő után?

Üres volt az előszoba, tehát mégsem vártak. Kissé lehülve nyitottam be az ebédlőbe.

Enyhe meleg csapott még s csak a második pillanatban vettem észre, hogy Katinka a varróasztalka fölé hajolva firkál valamit egy újságlapon s közben tűnődözik. Abban a másodpercben meglátott ő is, de nem állt föl és nem sietett elélem. Ahelyett szenvedélyesen kiáltott föl:

— Jó, hogy jött, mert majd széttöröm már a fejemet! Mondja csak, ki volt az a magyar miniszter-

elnök: neve hét betűből áll, az első »W« a leg-
utolsó »e«. Egy órája találghatom...

— Wekerle, — mondtam rá abban a pillanatban.
Nem lehet elfelejteni azt a pillantást, amelyet akkor vetett felém:

— Nagyon-nagyon köszönöm ...

S a »Wekerle« szóképbé bejegyezte a még hiányzó betűket. Tudniillik keresztretjvényt fejtett. Mivel ezt a kedves szórakozását rég abbahagyta, nyomban átvillant rajtam, hogy távollétem alatt alighanem megfordult nálunk Madár tanár úr, az ősz keresztretjvény-fenomen s ez már az ő hatása lehetett Katinkánál. De éppúgy lehetséges volt, hogy csak unalom ellen vette elő a keresztretjvény-újságot.

Akkor már felállt s kis rebbenései a tekintetében, felémjött. Halkan szólt:

—Haragszik még?

—Nem haragszom, — mondtam csaknem mentegőzve. — Mi újság?

—Nem tudom. Mert amig odavolt, nem mozdultam ki a házból.

Ez a nagy magamegtagadása meghatott. Alig egy lépés volt köztünk: én tettem meg feléje ezt a lépést. Átkaroltam, magamhoz húztam a fejét:

—Egyszóval várt...

—Nagyon vártam, — felelt suttogásra-szelidült hangon. — Igaz, most jut eszembe, hogy legalább kétszer is járt itten Madár Guszti bácsi, ő ajándékozott meg e keresztretjvényújsággal is. Igen-igen büszke most sajátmagára...

Még mindig a karomban tartottam s nem is akartam elbocsátani.:

—Talán valami díjat nyert megint?

—Kettőt, Laci! Az egyiket a lemergi ukrán-

lengyel szövetség tűzte ki, a másíknak a nevét sem tudom...

Összevissza-csókkoltam. Hagyta magát, csaknem tehetetlenül. Aztán ő is visszacsókkolt lihegve. S aközben egyre ismételte:

— Istenem, csakhogv visszajött!

Negyedóra múlva kettesben ültünk az uzsonnánál. Örültünk egymásnak, de ez az öröm nem volt már a régi, mert mi sem voltunk a régíek többet. Azt hiszem, némi tettetést figyeltünk meg egymáson kölcsönösen s hiába volt minden szerelmes szó, némíleg idegenül álltunk egymással szemközt... Az ozsonna alatt húségesen beszámolt mindenről, hogv mit csinált, amíg odavoltam. Ahogv a végére ért volna, rámemele kékes-szürke szemét:

— Hát maga mit végzett, fiam?

Ekkor én kezdtem a beszámolómba. Pontosan elreferáltam mindent, semmit ki nem hagvtam, mindössze azt a legfontosabb körülményt, hogv kiöntöttem szívemet az öregek előtt s hogv az édesanyja előbb-utóbb itt lesz. Kimondottan azzal a szándékkal, hogv szétüssön köztünk.

— Hogv vannak az öregek? — kérdezte angyali ártatlansággal, mint aki álmában sem tudna gyanakodni.

S váratlanul átvillant rajtam a gondolat, hogv nagyon is tudja: legközelebb bejön az édesanyja, és hogv miért fog bejönni?

— Köszönöm, megvannak. Apa egy hónapon belül sajtó alá bocsátja nagy munkáját s ha kidobta a könyvpiacra, a mamával egyútt külföldre utazik vagy két hónapra.

A kis feleség elgondolkozott, majd így kezdte:

— Egy dolgot sohasem kérdeztem még magától,

Laci. Mondja meg nekem, de igazán, mi a véleménye az apa tudományos munkásságáról? Isten ne vegye bűnömül, de úgy gondolom, hogy komolytalan dolog az egész!

— Megmondom, fiam. Az öreg, amennyire meg tudom itélni, úgynevezett kóborhajdú a tudomány mezéjén, de nem lehetetlen azért, hogy igaza van. Elvégre a legtöbb tudományág csupa tévelygés. Egy azonban bizonyos: hogy két kötetével némi kavardást fog előidézni a tudományok berkeiben.

Nem szólt rá semmit. Tenyerére-bocsátott fejével hallgatott.

Kint sötétedett s mi a dohogó kályha mellé telepedtünk le. Abban a pillanatban megszólalt az előszoba csengője s két perccel később benyitott reánk senki más, mint Madár Guszti bácsi. Szélesen köszönt:

— Jóestét, gyerekek! Nem vagyok feltűnően alkalmatlan?

— A viláért sem! — siettünk eléje mind a ketten. Kezet csókoltt Katinkának s akkor az én markomat rázta meg:

—Hallottad?

—Hogyne, Guszti bácsi. Teljes szívemből gratulálok! Mint értesülök, az ukrán-lengyel szövetség nagydíja és egy másik szuverén állam legnagyobb kereszt-rejtvény-kitüntetése ...

Boldogan kacagott fel:

— Fenét! Az első nagydíjat a Holies és Lodoméria történelmi területén alakult Kereszt-rejtvényfejtők Ligája ítélte oda nekem, a másik nagydíjjal a független Albánia tüntetett ki. Az ukrán-lengyel szövetség téves eszméje csak úgy mehetett át a köztudatba, hogy a helybeli orgánusok zavaros jelentésben kapták az első hírt...

Leültették a világ legirigylésremeltoőbb bajnokát, aki régi fényében járhatott-kelhetett ismét az utcán. Am a figyelmes szemlélő észrevehette így is, hogy a bajnok szemein átsuhan olykor valami a régi búból, amiért oly csúfosan csúszott le egy megelőző mérkőzésen, hogy még csak a nevét sem emiítették. Szó került persze erre is és Madár Gusztáv nyugalmazott matézis-professzor úr felsóhajtott:

— Nem tagadom, amiatt a rút fiaskó miatt nem mertem mutatkozni az utcán. Mert tudtam, hogy rajtam röhög mindenki. Sajnos, kárörvendők az emberek. Hirtelen villant előttem valami:

—Gusztai bácsi! Hátha akkori pályaműve meg sem érkezett a versenybizottsághoz?

—Hej, öcsém, — pattant föl az öreg — mondtál valamit! Bizonyísten, hogy erre nem is gondoltam, pedig sokszor csaknem a fejemet vetette szét, annyira gyötrődtem szégyenemben! Igazad lehet, édes barátom: még holnap irok nekik, hogy küldjék meg részemre az átvételi elismervényt! Ha ilyen nem lesz (amire most már mérget mernék venni), rögtön nyilatkozni fogok a helybeli sajtóban s azzal sunyi hallgatásra kényszeritek minden irigy alakot! De mindekelőtt Tauszig lesz kénytelen hallgatni, ez a száj-és orr-f enomén!

Úgy tettem, mintha nem tudnék semmit:

— Csinált valamit a tata?

— Hogy csinált-e? — kérdezte sok keserűséggel a vén bajnok. — A legbarátságtalanabb magatartást tanúsította velem szemben s korlátolt egyéniségnek nevezett a hátam megett. Brutális volt, ahogy rágott és fűrészelt rajtam. De az Isten sújtó ökle eléri még ez egykori galiciánerből kibújtt szemtelen antiszemitát is...

Nem szóltunk rá semmit Katinkával. Mert itt-ott hallottunk már valamit a városbeli zsidók összefogásáról, akik valami váltóját kaparintották el a tatának és most halálos kínok közt szorongatták. Gusztáv bácsi tomboló kárörömmel nézett kettőnkre:

— Jellemző ez alak egyéniségére, hogy szorulván a kapca, helyett, hogy végső esetben elvágódnék dicsőn, liberális húrokat penget e szellemi bőrcserző s máris kilépett a Szkythák táborából. Ugyanakhor pedig a legbefolyásosabb izraeliták barátsága után futkos. Hát karakter ez?

Meglepett, amit hallottunk, mert Tauszig tata nyöszörgő pálfordulása jóidőre zavarba-ejthette a szkythákat, miután köztudomású volt, hogy — anyagiakban — tetemes összegek erejéig szanálgatta őket esetről-esetre.

Katinka vacsorához kezdett teríteni aközben s meginvitálta az öreget is, aki helyeselve bólintott, hogy örömmel marad. Asztalnál ültünk már, amikor végül látogatása voltaképpen tárgyára tért át az öreg. Merően nézett a szemembe:

— Nem is emiitettem még, Lacikám, minő szándéktól ösztökélve jöttem hozzátok ezúttal. Szokásom szerint nyílt és rövid leszek. Meg nem másítható tervem, hogy a nemesért lelkesülő helybeli műkedvelőkből megalakítom városunk Keresztrejtvényfej tőinek Társaskörét, ami ellen, úgy hiszem, egyetlen gondolkodó embernek sem lehet komoly ellenvetése. A keresztrejtvényfeladatok megoldása tudvalevően nem röpke szórakozás csupán, hanem — minit nem-egyszer kifejtettem már — tágultabb régiókba emeli a lelket s azonfelül csillapító hatással van idegrendszerünkre ..

Katinkára néztem, aki nem mert reámpillantani.

Mintha megijedt volna, hogy előzetes tudomásom nélkül tárgyalt valakivel. Megnyugtattam:

— Ha kedve van hozzá, a legnagyobb örömöm lesz benne...

Hálás pillantást vetett felém. Az ősz matador megjegyezte:

— Mindig tudtam, hogy okos ember vagy!

Tizenegy óra körül járt, amikor búcsút vett tőlünk. S egyszerre kongó csönd támadt a házban. Mindketten egyre gondoltunk: hol fogok aludni ma?

Katinka rakosgatott még egyet-mást, én óvatosan a dolgozószobámba nyitottam be. Nem volt megvetve a heverőm.

Amire visszamentem volna az ebédlőbe, Katinka félig levetkezve állt a szoba közepén. Aztán odajött elém, lehorgasztott fejjel és szomorúan kezdte:

—Egy kérésem lenne magához, kedves uram...

—Parancsoljon!

—Ne hagyjon magamra... Aludjék maga is a hálóban...

Alig bírtam visszatartani ujjongásomat. Dobogó szívvel hajoltam le hozzá:

— Akarja?

— Szeretném... — s végleg lecsuklott a feje.

Abban a pillanatban ölembe kaptam! föl s nem álltam meg vele, csak a hálósobában. Ott letettem az ágyára... A karjaimban maradt...

Vagy tíz napra megnyugodtunk mindketten.

Ez alatt a tíz nap alatt újra megszűnt a számunkra minden. Kettőnkön kívül nem láttunk senkit a világból. Kéz-a-kézben andalogtunk valamelyik utcácskában, mialatt a pusztá felől tavaszi szagokat hozott a fáradt szelecske. Elkészáltunk a Kisfaludy-utcában

avagy a Klapka-utcán mentünk végig és nem szóltunk egymáshoz egy szót. Mert, így tavasz ébredése előtt, különös hangulatai voltak ennek a két utcának. Elkószáltunk a Kuruc-térig s megálltunk a Csongrádi-ut elején, mely már a külső részeken nyúlt ki. Itt bolyongtunk el legszívesebben, ahol régi házak lapultak meg az enyészeti csöndben s negyedóraig is elálltunk egy-egy százéves kapunál. Szerettük mindaketen a város amaz utcáit, amelyek szélesen terpedtek el a már nyomukvesztett városkapukon túl s végük a pusztaság előtt torpant meg váratlanul... És ha visszafordultunk olyankor, a hátunkból harsanva tornyosodtak föl a templomok, középületek, új paloták csúcsai, amint szárnyalva hirdették a város előrerohanását egy csodálatos jövő felé.

Híres város Kecskemét város!

Szédületes múltja, melyben hangyamunka s szorgos állattenyésztés örökös kardforgatással keveredik, az idők kezdetében hanyatlik el. De kiállta népek és nemzetek dúlásait Ázsia felől, verekedett kánok és szultánok hadaival, túlélte kurucok és labancok járását s halhatatlan erénye marad, hogy egyetlen lélegzetre meg nem szűnt magyarnak vallani magát. Mikor egy szomorú és elnyomott korban egy dugdosott tárogatót fújt meg itten valaki, asszonyok, leányok kaptak sodrófára, seprűre s verték ki maguk közül a császári lancknehtekét. Népe dolgozik és gyűjt s tündérkerteket varázsolt a néhai buckák sivatagjába, urai pedig a népből emelkedvén ki, könyörülettel szoktak lehajolni a szegénységhez. Itt búsult és tépte magát egykor a város nevezetes főügyésze, aki egy bánról szerzett darabot és soha királyi alakjait nem látta föltámadni színpadon. Úr-barátai voltak az egyedüliek, akik megérezvén halálos szomorúságát, üveg homoki

borocskánál csillapítani szerették volna árva keserűségében. De nem ment, sehogy sem ment, mivelhogy egy nemzet keserősége lázadozott a főügyész úr háborgó mellében... Hallgatag itt minden s az igyekezeten és szorgalmon túl százados csend ül a város és a pusztá fölött. Mintha dalaik sem lennének, mintha viharos emberöltők forgatagaiban minden daloskedv kihalt volna az emberekből, vagy mintha nem érnének reá csak egyszer is elkurjantani magukat. Ám a város mindig a legelsők élén cselekedett és adott, valahányszor sorsdöntő napokkal ment szembe a nemzet. Ma is épít mindenfelé s vonatok zakatolása veri már föl a pusztá siri álmát. Mert olyan urak ülnek a város házában, akik a népre gondolkodnak és törnek magukat érte. Szíve van a városnak: környékkel fogadta falai közé menekülésben meghajszolt, földönfutókká züllesztett véreit s egyre szűkülnek a város birtokai, miután a nemes előljáróság két kézzel oszt földet olyan városfiai között, akik vitézi tényeikkel s megbecsült életükkel bizonyosságot tettek róla, hogy érdemes polgárok. Templomaiban más-más hitű papok prédikálnak, de valamennyien egy közös Istenhez szoktak imádkozni, aki kihozott minket Ázsiából. A városbíró ma is nagy elődei nyomdokain jár, a kulturtanácsnok a tudás fáklyáit gyűjtogatja s a főügyész úr sok napot és éjszakát veszkődik át, hogy lendítsen valamit a legszegényebbek riasztó sorsán... Akadnak azért vigabb óráik is és olyankor összecseng két-három pohár, mialatt a múlt dicsőségén és tengernyi gyászán merengenek el... Derék város Kecskemét, messze előtte-jár minden más városoknak!

Elmúlt aztán vagy tíz nap, mióta először bujtunk össze megint Katinkával. Újból nem vettük észre az idő múlását, pedig nekem indulnom kellett rövidé-

sen, mert úgy volt, hogy néhány napon belül megkezdődnek a tavaszi munkák. Katinka többször kért, hogy legalább egyidőre velem jön ő is: nem akar magában maradni. Legfeljebb csizmát húz s úgy fog felöltözni, hogy ne legyen kényelmetlen nekem sem. Beleegyeztem. Ugyanakkor levélben értesített az apósom, hogy pontot tett kétkötetes műve legvégére s már kapott is megfelelő ajánlatot két fővárosi nyomdától. Arra kért, hogy mivel ő megunta már életét a szumirok társaságában, egy hónapon belül külföldre megyén ki »némi fejszellőztetés végett«, magávalviszi persze az asszonyt is és ha az alatt a hét-nyolc hét alatt, amíg ők odalesznek, a nyomda befejezné a szedést, a korrektúra-iveket tegyem el gondosan, mivel az én címemre fog majd irányíttatni mindent. A szedés korrigálásához úgysem értenék: fölöttébb szövevényes dolog lévén az tudvalevően... »Egyebekben külön is üzenek még az anyátokkal, aki legközelebb benéz hozzátok...«

Az anyós csakugyan betoppant egy ebéd után, mikor éppen a legbékésebb hangulatban beszélgettünk a dolgozószobámban. Belépett s mielőtt üdvözölhattük volna s megmondhattam volna neki, hogy életünk nagyon-nagyon zavartalan, megállt az ajtóban s rákiáltott a leányára:

— Te semmiházi, mit veszekszel mindig az uraddal? Ezt csináltam én valaha az apáddal?

Katinka felállt és sáppadt lett nagyon. Orrcimpái megremegtek, szája felvonaglott s két kezével egyszerre odakapott a melléhez, mintha elfúlt volna. Felémfordult aztán, végigsújtott a szemével s annyit kérdett jéghideg arccal, elváltozott hangon:

— Hát maga... maga árulkodik reám?

Kiment a szobából.

XII.

Olyan napok következtek megint, amelyeket már-már képtelen voltam elviselni.

Hiszen szólt hozzám, ha kérdeztem, de magától nem közeledett felém. S a válasza is annyi volt minden alkalommal: »igen« — »nem«... Csak a szemrehányó arcát ne kellett volna látnom!

S mindez azért, mert, szerinte, árulkodtam reá az anyjának.

Valami két hét múlt el ilyenformán: egy-két napon belül mennem kellett a pusztá szélén elfekvő tanyákra. Úgy volt, hogy egy hét múlva a Szikrába megyek át s azontúl ottmaradok jóidéig. Már csak azért is, mert a Szikrához közelébb-esett nagyobbik tanyánk s apósom ezúttal csakugyan beváltotta régi fenyegetőzését: pakoltatni kezdett a feleségével, hogy meg sem állnak Salzburgig. Nagy műve többkilós kéziratát akkor már benyújtotta az egyik budapesti nyomdának.

Katinkát nem akartam egyedül hagyni vissza a házban. Mert tavaszodott már s ilyenkor nincs menyecske, aki itt-ott meg ne fordulna a korzón, a korzón sok a fiatalember s ilyen időtájt olyan különös illatú levegő leng a városnak a pusztá felől. Magunk sem vesszük észre, mikor veszítjük el magunkat. Hát még ha bizonytalan időre van oda a férjünk!

Az indulás-előtti napon azt mondtam neki:

—Csomagoltasson, lelkem. De mindkettőnknek.

—Én is megyek? — kérdezte felcsillanó kíváncsisággal.

—Jön. Nem hagyom vissza. Azért a feleségem. Változatlan, hideg arccal felelt:

—Jó. Én is így akartam.

Később megkérdezte, mennyi ideig leszünk távol, míg a Szikráig jutunk el? Délután elémlépett megint:

— Hogy fogunk aludni?

Mert a pusztai tanyán nem volt lakásunk s ha magam tartózkodtam odakint, a gazdánk tisztaszobájában húzódtam még. A tisztaszobában pedig egy ágy volt mindössze s ezt Katinka is tudta. Ezért jött most elém.

— Majd másik ágyat is vitetünk be a szobába, — nyugtattam meg.

Ennyi volt rá a megjegyzése:

— Nekem mindegy.

Mert az óta a két hét óta, hogy árulkodónak nevezett, sehogysem voltunk megint. Lefekvés után, ha közeledni próbáltam hozzá és megöleltem, engedte magát, de nincs a világnak az a kincse, amelyért visszaölelt volna. Először nem törődtem néma tüntetésével, fokinkint azonban kezdtem felbőszülni ellene. Annál hidegebb maradt. Erre nem nyúltam hozzá többet. Csakazértis: a szentnek sem hagyott föl a konokságával!

De egy éjszakán megrettentem. Háttal fekvé egymásnak, nem tudtunk elaludni, amikor felsóhajtott. Alig-alig hallhatón:

— Jobb volt... az anyámnál...

Lehet, hogy akaratlanul volt ez az elszólása; lehet, hogy megbosszantásomra tette csak. Nem tudom. De

amit akart, elérte vele: majdnem hajnalig hánykolódtam álmatlanul.

Abban reménykedtem, hogy odakint megint csak megtaláljuk egymást.

Indulás reggelén felhúzta kis csizmáit, mert odakint sok latyakra lehetett kilátás. Kurta bőrkabátban jött, mivel látta, hogy én is a bőrkabátomat készítem elő. Es noha figyelmeztettem idejében, hogy csak a múlhatatlanul szükséges dolgokat hozza ki magával, a sok motyója megtömte az egész könnyűkocsit. Csak az első-ülés maradt szabadon, oda aztán fölsegítettem, magam mellé. Senkit nem vittünk magunkkal: személyesen hajtottam.

Elindultunk a pusztá irányának.

Negyedóra múlva kívül voltunk már a legszélső házakon, de ezúttal nem lehetett repülni a homokos úton. Mert sár lett a homokból, elég nehezen húzott a két ló.

Katinka egyszercsak karomba fűzte a karját és noha a kéthetes neheztelesből mindig maradt még benne némi adag, kötődve érintett meg a könyökével:

—Beszéljék mán, nagyságos úr!

—Na, csakhogy végre! — törtem ki illendő méltatlankodással.

—Vagyis még magának áll feljebb! — s elhúzta a száját. — Szép kis férj!

Fölnevettem:

— Nem bánom. Hát beszéljünk talán a tavasz szépségeiről. Jó lesz?

Megint azzal a dacoskodással vágta föl a fejét, amelyért ma szeretném a szívemre ölelni. Hiszen ha lehetne!

Hanem akkor tavasz lengett már köröskörül!

Fiatal felhők ballagtak Erdély irányának, mert gyenge nyugati szél duruzsolt. Itt-ott vadvizetek fakadtak föl s a nap melegített, de messzi délről még. Oldalt, a halvány rétség utolsó szélében, a tocsogók-nál, egy gólya lépkedett komikus bólogatással, mialatt távol vándormadarak hadai menekültek északibb tájaknak. Itt-ott szekér jött velünk szembe s messziről köszönt a gazda és jókedvűen. Mert akit csak láttunk ezen a napon, mindenki mosolygott a tavaszi délelőttben. Itt-ott szót váltottunk egymással s olykor lopva pillantottam a feleség arcába. Észrevehette erőlködésemet, mert csak azért sem mosolygott vissza. Sőt ha csak tehette, oldaltnézett.

Három napig maradtunk a pusztaszélén meghúzódozó tanyánkon s összeemelegedtünk újból. Sőt meglepő változást figyeltem meg Katinkánál már a másodikon. Tudniillik félpillanatra nem tágitott melőlem. Velemvolt a tanyán, az istállóban, el nem hagyott, mikor a gazdaságban tettem körutat s ha gyalog kellett csúszkálni a sárban, arra is vállalkozott, legfeljebb a csizmáiról kellett aztán negyedóráig tisztogatnom a sarat. Egy ilyen alkalommal lehajolt hozzám hirtelen s megcsókolta a homlokomat:

— Látja, így szeretem. Erről eszembejut, hogy volt idő, amikor mint hordárom szolgált ki.

(Első találkozásunkra célzott, amikor utazótáskájával lihegtem utána a nyugati pályaudvaron.)

Főlnéztem rá, miközben a csizmáját tisztogattam a gazda lakása előtt, egy óriás szil alatt:

—Boldog lennék, ha még egyszer ugyanúgy cipelhetném a poggyászat!

—Hát nem bánom, — s kezét a fejemre tette.
— Ezennel kinevezem udvari-hordárommá. Jó lesz?

S bágyadt csengéssel kacagott.

A régi pajtásom lett újra. A gazda felesége készített vacsorát s utána — jól betakarózva — sokáig üldögéltünk a tornáckán, a csillagos ég alatt. Hozzámsimult, a csillagokat magyarázgattam neki s egyszer csak ölembebukott a feje. Elaludt.

Úgy vittem be a karjaimban, vetkeztettem le és fektettem az ágyba.

Nyolcadnapra nagy zajjal érkeztünk meg a Szikrába. Legelsőnek az öreg jött elénk, sok meghatottság közt:

— No Lacikám, elvégeztem immár művem nyomdai revízió ját is és egy hónapon belül, ha élünk addig, kirepülök a könyvpiacra. Képzelem, mint köszörik ellenem a kést összes állítólagos tudósaink! Ha nem csalódom, márpedig nem igen szoktam, ezúttal végleg szétrúgok köztük!

Csak e rövid bevezetés után üdvözölt kettőnket. Az idegen hangra kijött az anyós is és tárt karokkal sietett a leánya elé:

— Isten hozott, gyerekek! Hogy vagytok? Nem kaptatok össze megint?

Katinka hallgatott s én sem igyekeztem túlságosan a cáfolattal. A mama azonban aligha vehette ezt észre, mert éppen nagy munkában főtt a feje:

— A legjobbkor vagytok itt, gyerekek, mert készülődünk. Apátok ugyanis, a világ legfigyelmesebb férje, magávalvisz külföldi országokba. Addig a két hónapig ti idekint maradtok legalább.

Összenéztünk Katinkával, ő szólt előbb:

—Jó lesz?

—Hát maga is úgy akarja, — mondtam szolgálatkészen.

—Szeretném, — s elfűlt a szava. Abban re-

ménykedett talán, hogy még egyszer újra fogjuk élni első emlékeinket.

Úgy is volt!

Néhány nap múlva a városig kísértük el az öregeket. Apósom különösen lelkemre kötötte, hogyha két kötetéről ismertetések jelennének meg időközben, — akár tárgyilagos hangúak, akár agresszív jellegűek, — tegyem félre valamennyit gondosan. Nem lehetetlen ugyanis, hogy két hónapnál tovább is odalesznek s utjuk minden fázisáról pontosan fognak értesíteni majd. A búcsúzkodás érzékeny jelenetek közt ment végbe. A mama még a távozó vonat ablakából is visszakíáltott:

— Vigyázzatok egymásra!

Beszóltunk még városi házunkba, hogy két hónapig is kiintmaradunk esetleg s délután a Szikrába mentünk ki a kisvasuton. Mintha most kezdtük volna csak komoly házaseletünk első szabadságát, mert az öregeket nem éreztük a közelünkben. Katinkára alig ismertem többet féktelen ujjongásai közt: a szakácsnéra bízott mindent a legszélsőségesebb teljhatalommal s ő maga nem tágitott mellőlem. Melegedtek a napok, az ég megfoghatatlan fényekben villódzott s a kis feleség szinte megállás nélkül csizmát volt kénytelen viselni. Velem járt a mezőkön, kettesben csattangoltunk a Tisza holtágainak zegzugosaiban s e bolyongásaink közben kétszer is átmentünk a folyó egy holt-szigetére, ahol zengőkoronás faóriások alatt lapult meg az ősz halász kalyibája. Az öreg ember csodálatos eseteket tudott mesélni egy elmerült világból, amikor — tavaszydőben és késő ősszel — tenger öntötte el a tájat: akkor volt víg élete halásznak, pákásznak... A kunyhó hátából, a rengő koronájú fák alól el lehetett látni a távolabb mendegélő folyó túlpartjára,

ahol gulya kolompolt és csengett a tükröző napfényben s mögötte falu emelkedett egy dombon álló sugár-torony körül. Régi-régi dolgokon tűnődözhetett a vén halász, mert arról kezdett beszélni váratlanul, hogy az elődök szájhagyományai után itt kell feküdnie valahol Attila királynak... Nem lehetetlen, hogy éppen az alattuk merengő holtágban hallgatózik, melynek vize palaszürkén csillámlott fel, ami a holtak színe s a holtág partján egy félig-eldült csónak korhadozott...

Nyomott csend ült a táj felett.

Elköszáltunk beljebb is, a Szikra legvadregényesebb részeiben, a mindent árnyékba-borító dücskös tölgyek és nyárfák sűrűjének világában, ahol minél-tovább merészkedik az ember, annál aggasztóbbah lépnek föl a tocsogók és ingovány-maradványok. Itt már tavasz végével mindent összevissza-fonnak a kúszónövények s még kánikulában is hűvös van. Egyszer egy töltés tetején álltunk meg, ahonnét véghetetlen tisztás nyúlt ki a tiszántúli mezőségek felé, a tisztáson csak itt-ott terpedt egy zúgó tölgy. Alltunk ott a délről közeledő nap lángja alatt, Katinka szeme fölé emelte a kezét ernyőnek s felsóhajtott:

— De jó élni!

Ezekben a csodafényű napokban senki-idegen nem zavart meg a házban, aminek oka lehetett az is, hogy sokan tudtak az öregek külföldi útjáról, azt azonban kevésen sejtették csak, hogy a Szikfába szöktünk ki ketten. Éppénazért komoly meglepetés volt, amikor egy ebéd előtt Madár Gusztáv keresztretjtvény -feriómén loholt be nagy sebbel az udvarra. Úgy látszott, mintha a Tisza felől trappolt volna be kurta-lábaival. Már messziről kiabált, össze visza-hadonászva:

— Gyerekek, tele vagyok szenzációval! Tauszig Izor volt barátom, ez az álnok, aki nem- győzte fejemhez

verni minden találkozásunk alkalmával az elvi szempontok szilárdságának és a férfiasságnak kizárólagos összefüggését, buzogánytartói méltóságáról lemondott a Szkythák Táborában s visszapártolt a zsidókhoz.

— Lehetetlen! — kiáltottunk fel mindketten.

Madár Gusztáv nyugalmazott matézis-professzor őrjöngő kárörömmel állt meg előttünk s fogott kezét vélünk:

— Nem lehetetlen, miután immár az izraeliták sorai közül emel súlyos kifogásokat a keresztény kurzus egynémely kinövéssei ellen...

— Hogy történt? — sürgettem kíváncsian.

Gusztáv bácsi kifejtette ekkor, hogy miután Tauszig tata prepotens antiszemitizmusa felbőszítette a jobbérzésű keresztényeket is, a városi zsidók elitje végül is komoly tettekre szánta rá magát s hogy, högynem! — elcsípték a tatának egy zsiros váltóját s ennél fogva kapták meg a »frakkja farkánál«.

— De minek sokat beszélni? — kiáltott fel nagy elégtétellel az ősz matador. — A ti drága Izor bácsitok azóta fölvette Mózes hitét s ezidő szerint a szkythák ellen agitál. A zsidók részéről ez volt a megkegyelmezés ára... Abszolút karakternélküliség!

Hát ez bizony szenzáció volt, noha Izor bácsit azelőtt sem vette senki valami tragikusan.

Székkel kínáltuk az igazán ritka vendéget s Katinika kijelentette nyomban, hogy ma nálunk marad ebédre.

— Az bizony okos gondolat, kishúgom, — kiáltott föl szenvedélyesen az öreg, — mert őszintén szólva olyan éhes vagyok, hogy meg tudnám enni a vasat! Ennek azonban nevezetes előzményei vannak, gyerekek... Hej, de megjártam Tiszaugon!

Katinka sebtiben kiadta az ebédre vonatkozó rendelkezést s akkor visszasietett a konyhából, mert Ő is hallani akarta Guszti bácsit.

Az őszülő bajnok nekifogott.

Némi meglepetésünkre kiderült, hogy Madár Gusztáv nyugalmazott tanár úr, családunk régi barátja, telek után nézett, mivelhogy szándékában van házat építeni. Mert Isten segítségével, meg a saját speciális talentumával sikerült immár annyi összeget összehoznia a különböző nemzetközi keresztretjvény-mérkőzések nagydíjaiból, hogy élemedett korára — minden valószínűség szerint — a sajátjában lakhatik majd. És pedig rövid időn belül. Nos, az öreg Ugon nézte ki magának a házhelyet, meg is tekintette a mai napon s megegyezvén a jelenlegi tulajdonossal, elindult a község egyetlen vendégfogadójába, hogy némi tízórait rendeljen ott, miután reggel óta meg talált éhezni. A fogadó a Bagi uramé... Hej, hogy megjárta a neves bajnok Bagi urammal!

Itt pillanatra megállt az előadásban Madár Gusztáv nyugalmazott professzor úr, túrt vagy kettőt gyérülő hajában s akkor nekifohászzkodott:

— Soha még egy olyan öntelt embert!

Az önteltség arra vonatkozott, hogy mikor a fogadóba lépett volna be Madár tanár úr, Bagi uram szintén a tízórait vételezte be, paprikás szalonnának képében. A tanár úr köszönt, helyet foglalt az egyik asztalnál és — mint szokás — odaszólt Bagi uramnak: »Kérek valami ennivalót!« Bagi uram verhetetlen flegma között szólt vissza: »Tessék várni, most én eszek!« Gusztáv bácsi megütődött: »Hogy-hogy?« Bagi uram máris felelt: »Hát úgy, hogy először én eszek, azután a vendég, ha marad!« Gusztáv bácsi meglepődött e szokatlan fogadósón, de mivel éhes volt,

türelmesen ült tovább. Mit tehetett volna egyebet? Ült pontosan tizenegy óráig, de hiába. Bagi uram ugyanis mind bevételezte a szalonnát, de a kenyeret is és miután ráveregetett gömbhasára s két ujját végighúzta a csüngő csókaszánybajuszán, elégedett hangon jelentette be a tanárnak:

— Sajnálom, mind megettem. De beláthatja uraságod, hogy nem maradhatok éhen.

Madár Gusztáv többszörös nemzetközi rekorder fogta erre a kalapját s ingerülten, tehát köszönés nélkül távozott. Odakint aztán tombolni kezdett hazája bőszítő vendégfogadói állapotainak miatta. Hidason jött át a Tiszán, onnét gyalogszerrel sietett hozzánk, ordas-éhségtől kínoztatva: *

— De most már igazán adjatok valami harapni-valót, gyerekek, mert muzsikálnak a hasamban! Katinka felállt:

— Azonnal táltatatok, Guszti bácsi!

Vége körül jártunk már az ebédnek s még mindig a tanár uf komikus kalandján mulattunk. Bagi uramat híréből ismertük mi is. Valóban úgy volt: a vendéget hagyta legutoljára minden alkalommal, mert megvetette a kiszolgálást. Dehát tehetette is: úr volt valamennyi őse. Am egy sem olyan feneketlen-nagy úr, mint Bagi uram!

Katinka még később is fel-felkuncogott az ugi fogadós határtalan fölényességén.

Ebéd után, szóbeszéd közben, azt mondta egyszer az öreg:

— Én úgy találom, Katinka húgom, hogy maguknak igazság szerint előnyösebb lenne idekint lakni. Itt jobb a kedvük.

— Az öregekkel? — néztem rá fanyarul.

— Miért ne? — kérdezte a bajnok.

Itt már Katinka is felsóhajtott:

— Nekem is többször volt eszemben, hogy együvé költözhetnénk. Visszavágyom a mamához.

Gusztáv bácsi később arra a társaskörre tért ki, melyet a városi keresztrejtvényfejtők voltak megalakítandók s megkérdezte Katinkát, nem vállalná-e a jegyzői tisztet? A kis feleség ezúttal megfedkezett arról a derék szokásáról, hogy addig minden hasonló esetben a férje engedélyét kérte ki előzően s egyszerűen rábólintott:

— Jó lesz.

Már ez is fölingerelt, pedig akkor már forni kezdtem előbbi kijelentései miatt is, hogy visszakívánczik az anyjához. Ez annyit jelentett másszóval, hogy jobb élete volt régen, mint mellettem van. A tanár úr estefelé fölcihelődött azzal, hogy sietnie kell, mert most már szeretné sürgősen tető alá húzni a társaskört, előbb azonban a tisztikart akarná megszervezni. Önmagát tiszteletbeli-elnöknek nézte ki természetesen.

Alig ment el az öregúr, előhozakodtam vele, ami a mai napon felgyűlt bennem. Mikor megtudta, mi kifogásom van a viselkedése ellen, felállt és sértődött en csattant vissza:

— Hát igenis, sohasem tagadom meg az anyámat!

— Nem arról van szó! — kiáltottam reá. — Maga sokszor tünetően megsért engemet!

Lett ebből, ami még nem volt aztán! Egyszer csak láttam, hogy Katinka leesik a heverőre s keszkenőjébe temeti az arcát. Azért sem mentem hozzá, hogy megengeszteljem!

Sajnos, akkor még sejtésszerűen élt bennem csak, amit ma már tudok: hogy végzetes bajok vannak a mai fiatalok házasságaival. Ők-maguk nem is igen tehetnek róla, mert az okok, amelyek miatt boldog-

talánok és szenvednek, rajtuk kívül állók. Az utolsó tíz esztendő egy egész világot borított föl. Kezdődött a háborúval, amikor férjek feleségeiktől, vőlegények menyasszonyaiktól szakadtak el esztendőkre s a párok kölcsönösen kezdtek megfedkezni magukról. Jöttek aztán nagyobb forgatagok. Vége volt a háborúnak, elmúltak a forradalmak s régi erkölcsainknek hirehamva nem volt többet. Mindenki ijedezve, röpködő szempillákkal nézegetett körül a világban s attólfogva egymást érték a legszerencsétlenebb páros-életek... Ma már tudom, hogy a háború egész addigi világunkat süllyesztette el bennünk, de az új világ még nem érkezett el. A mai forrongásban mindenki elveszti önmagát, fuldokolva futkos pénz után s félesztendő fiatal házások avagy öregek, akik három évtizedet éltek le egymás megértésében, máról-holnapra szétmennek, miután új útjaik is elválnak egymástól. De nem is ez a baj itten! Ebben a kialakulni kezdő új világban, egy erkölcstelen kultúra romjain, még az olyan fiatalok is szétszakadnak előbb-utóbb, mint amilyenek voltunk mi. A mai éjszakán elmondhatom, hogy boldogok voltunk, szerettük egymást remegve, a mód is megvolt hozzá, hogy zavartalanul élhessünk egymásnak s a kis feleség mégis visszavágyott az anyjához. Nem találta helyét az új fészekben. Igen szerencsétlen a mai ifjúság, amely elszakadt a szülők tradíciótól s tájékozatlanságában sejtelve nincsen, mit is akarna voltaképpen? S a legvigasztalanabb, hogy egyre több és több fészek borul föl...

Akkor még nem tudtam mindezt így, legfeljebb ha a tudatom alatt lappangott.

Persze nem engedtem Katinkának, sőt négy nap múlva újból összeszólalkoztunk. Ezúttal már végzetesen.

Nem is emlékszem, mint jöhetett olyan visszavonhatatlanul. Még mindig nem beszéltünk, de a magtár kulcsára lett volna szükségem s nem találtam. Kerestem már egy órája, ő az ablaknál varrogatott valamit lehajtott fejjel. Kénytelen voltam megszólítani:

—Nem látta a magtárkulcsot?

—De igen, — szólt kelletlenül. — Nálam van.

Mintha mellbesújtottak volna. Nem először gyanakodtam már, hogy ellenőriz a feleségem. Abban a pillanatban felvillant bennem a leglealázóbb gondolat: hogy nem bízik meg bennem. Talán a szülei titkos utasítása is lehetett. S abban a pillanatban elkeseredve kiáltottam reá:

— Hogy meri eldugni előlem a kulcsot?

Abban a pillanatban felállt és soha nem felejttem el azt a tekintetet, amellyel akkor nézett reám. Kari-kára nyílt a szeme s úgy mondta, hogy illet megértenem:

— Jogom van hozzá... Minden az enyém!

Mintha egy világ borult volna föl bennem. Nem voltam indulatos többet. Nyugodtan, hogy föl ne ordítsak, annyit mondtam neki:

— Jó. Akkor nekem nincs itt több keresnivalóm.

Állt és nézett reám. Hirtelen mintha megrebbeant volna a szempillája. Lehet persze, hogy képzelődtem csak.

Hogy mit hányódtam azóta, Teremtőm-Uram, mióta elhagytam a feleségemet!

Mert még aznap elutaztam. Nem lehetett; maradnom.

Ha visszagondolok erre az utolsó nagy jelenetre, élesen hallom most is, mikor a kölcsönös kiabálásban odavágta nekem: »gyűlölöm!« S két tenyerét ökölbe-

fogva szorította oda a halántékához, mintha attól félt volna, hogy valami ér meg talál pattanni a fejében.

Még abban az órában csomagolni kezdtem. Nem akadt túlsok dolgom, mert csak azt vittem magammal, ami valóban az enyém volt.

Kocsiba fogattam. Az indulás pillanatában még egyszer és utoljára bementem hozzá. A heverőn ült, tenyerébe temetett arccal s csöndesen sírdogált.

Azt mondtam neki:

— Figyeljen ide, kérem, mert fontos tudnivalókat akarok elsorolni, amelyekkel tisztában kell lennie, amíg haza nem érnek az öregek...

Nem nézett föl. Sírdogált.

Akkor elmondtam röviden, mi tennivaló van a gazdaságban a tavaszi munkálatok idejére. Talán nem is hallotta. Ahogy készen lettem volna mondókámmal, így szóltam hozzá:

— Leghelyesebb lesz, ha maga nyújtja be a válópert. Belátom, hibás vagyok, mert kitartattam magamat. No, Isten vele!

Nem nézett föl s nem kiáltott utánam, hogy maradjak. Egyvégben sírdogált a heverőn.

Kiléptem az udvarra, szemembe nyomtam a kalapot s felugrottam a kocsi hátsó ülésébe.

Hosszú az út Nógrádvármegyéig, ráértem töprengeni mindazon, amit tettem. Mert ugyan hová indulhattam volna vissza, ha nem a húgom házába? De beláttam újra és újra, hogy nem vagyok hibás. Feleségem fejemhez vágta, hogy minden az övé. Én tehát csak túrt alak lehettem mellette. Attól a pillanattól fogva, hogy kiléptem a szobájából, elvált feleségemnek tekintettem. Semmi nem kötött hozzá többé.

Később azonban tetemesen módosítottam ezen az álláspontomon.

Hugóm és sógorom kővéváltak szinte, amikor megtudták, miért toppantam közéjük. Miután elmondtam nekik, mi esett köztünk, feltűnően hallgattak. Ez annyit jelentett körülbelül, hogy elsősorban magamat hibáztatnak mindazért, ami bekövetkezett. Ám lehetséges leheteti, hogy csak nem akartak felzaklatni még jobban.

Hetek és hónapok múltak el attól kezdve. Siket csöndbe süllyedt a nógrádi ház. Hugóm hallgatott, a sógorom sem szólt soha egyetlen szót.

Nem dolgoztam semmit A határban csatangoltam legtöbbszörre s a magam hiábavaló állapotán gyötörődtem.

Az Alföldről levél nem jött, de még csak üzenet sem. Azóta régen haza kellett érkezniök az öregeknek, de úgy látszott, engemet okolnak a leányukon esett csúfságért, ha annyira sem érdekesítettek, hogy legalább egy szemrehányó levelet küldtek volna utánam.

A nyáron mégis hallottam apósomról, az öreg szumrlcól. Azazhogyl olvastam róla.

Valami három hónappal azután, hogy szakítottam Horváth Katinkával, végül is napvilágot látott két-kötetes műve, melyre annyi éjszakáját pazarolta el. A két kötettől tudvalevően azt várta az öreg, hogy új korszakot nyit meg a magyar tudományosságban. Hát nem egészen úgy lett! Ellenkezőleg: az Akadémia tagjai zárt csatarendben vonultak ki ellene, valamennyi kihullt-szakállú tudós más-más napilapot, szemlét s egyéb folyóiratot foglalt le magának s vágták, csépelelték, kaszabolták szegény öreget. A legenyhébb kifejezés, amellyel illették, a »jámbor műkedvelő« maradt.

Azokban a napokban sokszor gondoltam reá mély-séges részvétellel. Egy napon aztán vaskos levél érke-zett tőle sógorom címére: a levélben pontosan beszá-molt az öreg a szörnyű harc minden fázisáról, itt-ott nyílt célzást ejtett az ellene megindult aknamunka többrendbeli kulisszatitkaira s végül szenvedélyes stí-lusban csempülte le még egyszer és utoljára Tudományos Akadémiánkat. Csak a levél végéből idézek néhány sort:

»Ami viszont e jeles kompánia tudományos felkészültségét illeti, nagyrabecsült barátom-öcsém, csupán annyit vagyok bátor konstatálni, hogy el-ijesztően tátongó koponyák s agyvelőnélküliség jelenségével állunk szemben. Dehát ők képviselvén a hivatalos tudományt: az észbontó nagyképűsé-get, én ezennel leteszek úttörő buvárlataimról s nekifekszem a gazdaságnak. Botor individuumok! De jól van ez így: akik ujat és merészet akartak nyújtani a nemzetnek, menjenek kondásnak! Ez Magyarország!«

Lázadó keserűség égett a levél minden sorában. Sajnáltam, igen sajnáltam szegény öreget s e pilla-natban szerettem volna mellette lenni, hogy megvigasz-taljam riasztó elhagyatottságában, amikor szerteszét az volt róla a legenyhébb bíráló, hogy bogaras. Rosszszulett mégis, hogy rólam egyetlen szóval sem emlékezett meg a terjedelmes levélben. Igaz, hogy magukról sem irt semmit.

Ekkor már június vége volt s a vetések szünet-lenül hajladoztak. Sógorom aratáshoz készülődött, én pedig még egyre emésztettem magamat: nem lehetett semmi hasznomat venni. Hiába tartottam elvált asz-szonynak a különélő feleséget, nem kezdett válópört.

De én mégugysem! Azt hiszem, ezen a nyáron mindketten összeremegtünk egy válópör pusztá gondolatára.

Aratni kezdtek aztán. A tarlón keresztbe rakták már a kévéket s én azzal gyötörtem magamat ismét, hol tehettem első elhibázott lépésemet a házasságban? Egy idő óta az a rögeszme nyugtalanított, hogy amikor külföldre mentek az öregek, nekünk is föl kellett volna kerekednünk s otthagya csapot-papot, nekimenni a világnak s örülni fiatal életünknek... Talán unatkozott szegény s azért vált egyre ingerültebbé.

A búzakeresztek felől éppen a sógor jött szembe. Ahogy találkoztunk, mintha eltalálta volna gondolatomat, mert így kezdte minden bevezetés nélkül:

— Mondanék én neked valamit, sógor! A házasságban mindkét félnek sokszor és sokban le kell mondania magamagáról, mert engedékenység nélkül nincsen megértés. Magamról tudom. Sokszor ráhagyok valamit a feleségemre, noha ép az ellenkezőjét szeretném s ő is nem-egyszer enged, bár ez csak ritkán szokott előfordulni. így megmarad a békeség s nem kell cél nélkül kóvályognom a világban.

Megállt, pipára gyújtott. Később annyit szólt:

— Sok mindent tettél te rosszul, pajtás!

Megint elmúlt egy csomó idő s azalatt többször eltűnődtem a sógorom szavain, amelyekkel föltétlenül volt valami célja. Alighanem figyelmeztetni akart, hogy vissza kell ténnem a feleségemhez. Utólag gyanakszom is, hogy Katinka titokban rendszeresen levelezett a hűgommal. Csak ezzel magyarázható, hogy hét nappal ezelőtt, egy ebéd után, kishúgom benyitott a szobámba, mintha keresett volna valamit, aztán annyit mondott csöndesen:

— Katinka beteg...

Azzal kiment. Nem szóltam rá semmit.

De fokunkint annál inkább megzavarodtam s egyre inkább kezdett égetni a titkos bú: mit csinálhatnak most a Szikrában, ha ugyan téli szállásra be nem költöztek még a városba? Apósom, miután lehangoltak a szu-mirjait, valószínűen apátlába esett végleg, anyósom a szemrehányások özönét zúdíthatja magára, hogy any-nyira megbízott bennem valamikor, Katinka pedig... Katinka fekszik-fekszik s a válopörből még mindig semmi. De mert hiába vár most is, joggal hihető, hogy mihelyt ki lából mulékony betegségéből, első dolga lesz ügyvédhez menni.

Újabb napok mentek el. Rágódtam és emésztődtem. Tegnapelőtt éjszaka aztán különös álmom volt.

Azt álmodtam, hogy villogón kivilágított bálterem-ben mulattunk sokan. Éjfélutáni szünet volt éppen s Katinkát kerestem a tömegben, akit előbb mintha meg-bántot am volna valamivel. Álmomban is tisztán esz-méltem, hogy néhány pillanattal, esetleg negyedórával előbb fájdá'mat okoztam neki. Kerestem hát, kerestem. A nagy bálteremből széles márványlépcsőzet vitt föl egy másik terembe, ez a lépcsőzet le volt takarva piros szőnyeggel s a szőnyegen szélteben-hosszában, de kellemesen-ható elhelyezkedésben, fiatalasszonyok és leányok ültek s valamennyi aggodalmasan függesz-tette a szemét Katinkára, ki a legközepén ült. Állát a két öklére támasztotta s ahogy — őutána kutatva — fölpillantottam reá, láttam, hogy szüntelenül engemet néz. Bénult szívvel álltam meg szemközt vele, mert láttam, hogy a feleségemnek egyszercsak hullni kezdtek a könnyei. Peregtek-peregtek az arcán, de ahhoz nem volt ereje, hogy fölsírjon.

Fölriadtam az álomból. Reggeli hat óra volt.

Felöltöztem kapkodva s ahogy készen voltam, átszóltam a húgomnak, a harmadik szobába:

— Csomagolj be, lelkem! Elutazom.

Nem kérdezte, hová: úgyis sejtette. Másfélóra múlva elbúcsúztam tőlük. Tudták, hogy nagy útra megyek s ezért nem igen faggattak.

Budapesten táviratot adtam föl a kis feleségnek, hogy ma éjfél után kettőkor érzem. Mivel pedig volt néhány szabad órá, Kőbányára mentem ki, hogy meglátogassam egy régi iskolatársamat. Ott ugrottam föl aztán ugyanerre a vonatra tizenegy óra után.

Itt fölállt rokonszenves útitársam. Öt perc múlva kettőnek kellett lennie éjfél után. Kinyújtózkodott:

— Nem tudom, mit csinálok öt perc múlva. Lehet, hogy kocsis sem vár az állomáson. Ebben az esetben visszafelé indulok a következő vonattal. Hogy mihez kezdjek akkor, fogalmam sem róla.

Hallgattam. A vonat lassítani kezdett. Útitársam egyetlen mozdulattal lelendítette súlyos utazótáskáját a fülke poggyásztartójáról. Elémállt s a kezét nyújtotta:

— Azt hiszem, uram, megérkeztem. Bocsásson meg, ha untatnám volna!

Akkor már én is szemközt álltam vele. Megszorítottam a kezét:

— Isten önnel, barátom!

Kifelé indult. Az ablak elé barna állomás csúszott föl. Megismertem. Az éjszakai lámpák gyenge fényénél látszott a fölírása is:

KECSKEMÉT

Ottmaradtam szorosan az ablak mellett.

XIII.

— Ott álltam az ablaknál s kifelé néztem. Kíváncsi voltam, vár-e valaki leszállt útitársamra, akit (ha nem mondta is) titokban az a gondolat remegteti, hogy valaki csak kijön eléje az állomásra. Föltéve, hogy a felesége idejében kapta meg a táviratot. Lehetséges volt, hogy így sem jöhetett ki. Hiszen útitársam el ejtette, hogy Katinka-asszony minden föltevés szerint beteg még.

Néhány lámpás viaskodott odakint az őszi sietet-tél. Alig akadt felszálló utas, a perron is meglehetősen elhagyottnak tetszett. Az óra kettőt mutatott éjfél után. Mindenki alszik ilyenkor.

Annyit láttam csak, hogy rokonszenves útitársam a vonat ablaka alatt hordárnak adja át a poggyászát. Aztán megindult a kijáratnak, tétova járással. Mint aki nem tudja, mihez is kezdjen most alapjában? Legjobb lenne visszafordulni mégis és elmenni a világba. Véglegesen.

Dehát nem úgy lett!

Mert hirtelen arra rezzentem meg, hogy a perron egyik lámpása alól fiatal úriasszony indul meg az én barátom felé. Csinosan öltözött, karcsú teremtés volt s szép. Rövid bundácska volt rajta. Egyenesen az ura felé tartott.

Mert ő lehetett csak.

Ahogy szembetalálkoztak, megálltak egymás előtt.

Aztán az történt, hogy még egy lépést tett a fiatal-asszony s akkor urához emelte a száját. A férj átkarolta, lehajolt hozzá s erős karjai közt elveszett; a menyecske. Később kibontakozott az asszonyka s megindultak ketten a kijáratnak. Úgy, hogy a férj jobbkarja a felesége derekán maradt.

Eltűntek. S nem láttam többé egyiküket sem.

Abban a pillanatban mosolyogni kezdtem. Mert hirtelen éles világosság gyúlt ki bennem. Rájöttem, hogy az én magános útitársam ármányos összeesküvésnek lett az áldozata és olyan csapdába esett most, amelyből nincsen menekülés többet.

Magános útitársamnak ugyanis azt mondta a húga, hogy Katinka-asszony beteg. Most már tudtam, hogy semmi baja nem volt. Annyi történt mindössze, hogy a feleség titokban rendszeres levelezést folytatott férje húgával, a két angyali teremtés kitalálta aztán, hogy Katinka-asszony súlyos lázzal vívódik betegágyában, a másik asszony, »az egyetlen hugocskám« ezt egy szemrehányó tekintettel tudtul adta a bátyjának, amire az rövidesen csomagolt és vonatra ült. Soha még férjet be nem ugrattak ilyen rútul...

Szegény!

Talán negyedórát állt a személyvonat s a kalauzok sípoltak már, amikor egy különös ember szuszogott be a fülkébe. Benyitott s köszönt egy hangosat:

— Adjon az Isten búzát, békességet és bort!

— Adjonisten! — köszöntem vissza kíváncsian. Kántor-külseje volt új útitársamnak. Molyoktól félig-kievett nagykabát, vakszemre csapott kamény és kopott pincs s csálé-bajusz a tajtékszínű orr alatt.

A vonat megdöccent. Öt perc múlva elhagytuk már a várost s mentünk-mentünk a sötét őszben.

Új útitársam, akit kántornak néztem, nagykabátja zsebébe nyúlt ekkor s literes üveget húzott elő. Félig lehetett még borral. Az üveget a kezében tartva bólogatott maga elé, aztán beszélni kezdett. Nem hozzám intézte a szót, hanem kizáróan önmagát próbálta meggyőzni:

— A bor... Mi a bor?... Az élet itala, kedvünk hangoló ja s olyan nedű, amelytől optimistává válik a legkomiszabb ember is...

Húzott egyet az üvegből.

Letörölte kétfelől a bajuszát, cuppantott s bólogatni kezdett magának. Majd folytatta a monológot:

— Szükség van-e a borra, kérdem én? Csakis! Mert az optimista ember rózsaszínűnek nézi a világot; Nos, máma ilyen hazafiakra van szükség mindennekfelett ... Csakis!

Megint húzott az üvegből. Egy darabig eldarvozott s akkor fölvetette maga előtt a legégetőbb problémát:

— Miért is ízlik úgy a bor?... Megmondom...

A sarokban ültem, a fülke mécsese alig pislákol.

Egyszer kinéztem meg az ablakon: sötét volt odakint, sötét. Jobbkézről, de messzebb, kellett lennie valahol a nagy pusztának, mely olyan lehetett most, akár a túlvilág. Ugyan ki járna ilyenkor a Bugacon?'

Katinka-asszonyra meg az urára gondoltam még egyszer! Ők ketten rég városi házukban lehettek azóta, az enyhe-melegű szobában.

Aztán sóhajtottam egyet.

Később — félpillanatra — kinéztem a folyosóra és akaratlanul is betaláltam kukkantani a szomszédos fülkébe. A fiatal pár összeborulva aludt. De még álmukban is mosolyogtak.

A vonat dőcögött-dőcögött a hideg őszben s óvatosan fúrta magát előre a sűrű sötétben. Reméltem, hogy két órán belül én is megérkezem a tiszántúli városba, melynek állomásán bizonyára várni fog reám a barátom.

Mert Szentesre utaztam.

VÉGE.